

Safe h(e)aven: meedoen en meetellen in laagdrempelige buurtprojecten

Eindrapport project Netwerkondersteuning in buurt en wijk

Alke Haarsma, MA; Monica Stouten-Hanekamp, Msc; Alie Velvis, Msc;
Dr. Femmianne Bredewold; Dr. Ir. Marja Jager-Vreugdenhil

Werkplaats Sociaal Domein regio Zwolle
Viaa, Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

SAFE H(E)AVEN: MEEDOEN EN MEETELLEN IN LAAGDREMPELIGE BUURTPROJECTEN

Eindrapport project Netwerkondersteuning in buurt en wijk

Alke Haarsma, MA
Monica Stouten-Hanekamp, Msc
Alie Velvis, Msc
Dr. Femmianne Bredewold
Dr. Ir. Marja Jager-Vreugdenhil

Safe H(e)aven: meedoen en meetellen in laagdrempelige buurtprojecten

Eindrapport project Netwerkondersteuning in buurt en wijk

Het project maakt deel uit van de Werkplaats Sociaal Domein regio Zwolle en is mede mogelijk gemaakt met subsidie van de Provincie Overijssel.

Het project is uitgevoerd door het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, i.s.m. de Universiteit voor Humanistiek Viaa, Centrum voor Samenlevingsvraagstukken:

Alke Haarsma, MA
Monica Stouten-Hanekamp, Msc
Alie Velvis, Msc
Dr. Ir. Marja Jager-Vreugdenhil
Dr. Femmianne Bredewold

Universiteit voor Humanistiek:

Juni 2018

ISBN 9789075545869

Redactie: Ingrid Gorissen-Bügel.

Vormgeving en lay-out: Joukje Faber-Zijlstra

Afbeelding omslag: Dille & Kamille, www.dille-kamille.com (ook webwinkel)

Werkplaats Sociaal Domein regio Zwolle

Viaa, Centrum voor Samenlevingsvraagstukken

Postbus 10030

8000 GA ZWOLLE

038 - 425 55 42

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 4.0 Internationaal-licentie.

Woord vooraf

Voor u ligt het eindrapport van het onderzoeksproject *Netwerkondersteuning in buurt en wijk*. De afgelopen vier jaar is er uitgebreid onderzoek gedaan naar het uitbreiden en opbouwen van netwerken van mensen met een verstandelijke en psychiatrische beperking in de buurt en wijk.

Gedurende dit onderzoek stond de volgende vraag centraal: wat hebben verschillende groepen mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking die in de wijk wonen nodig, om een informeel sociaal netwerk op te bouwen of uit te breiden dat eraan bijdraagt dat ze naar vermogen kunnen deelnemen aan de samenleving.

In eerdere rapportages leerden we dat begrenzing, gezamenlijkheid, wederkerigheid en gezelligheid factoren zijn die een rol spelen bij het aangaan en/of onderhouden van contact.

In dit rapport leest u onder andere over de vier onderzochte laagdrempelige buurtprojecten.

Worden verwachtingen omtrent deze buurtprojecten waargemaakt?

Worden informele sociale netwerken van mensen met een

beperking uitgebreid en versterkt door middel van buurtprojecten?

Wordt sociale inclusie bevorderd door middel van buurtprojecten?

Aan het eind van het rapport hopen we antwoorden te hebben op deze en meer vragen rondom netwerkondersteuning in buurt en wijk. Ik zie uit naar de resultaten en hoe we hiermee verder kunnen in het maatschappelijk en wetenschappelijk debat.

U bent van harte uitgenodigd om wat u leest in dit rapport in uw dagelijkse praktijk te gebruiken.

Ik wil mijn dank uitspreken aan allen die zich de afgelopen jaren hebben ingezet voor dit onderzoek. Er is veel werk verzet. Er is met veel betrokkenen gesproken en er is veel nieuwe informatie naar voren gekomen.

Met deze informatie hoop ik dat we de komende jaren kunnen werken naar een samenleving die over de volle breedte naar elkaar omziet.

Ina Huesken, voorzitter stuurgroep
Raad van Bestuur RIBW Groep Overijssel

Meewerkende organisaties

Mede mogelijk gemaakt door:

Inhoud

WOORD VOORAF	3
SAMENVATTING	7
SUMMARY REPORT ‘SAFE H(E)AVEN:	11
PARTICIPATING AND BEING INCLUDED IN ACCESSIBLE NEIGHBOURHOOD PROJECTS’	11
HOOFDSTUK 1 INLEIDING	15
1.1 VERWACHTINGEN SOCIALE INCLUSIE	15
1.2 VERWACHTINGEN VAN SOCIALE NETWERKEN	16
1.3 OPZET VAN HET RAPPORT	16
1.4 CONTEXT VAN HET ONDERZOEK	17
1.5 VRAAGSTELLING	17
1.6 PARTNERS	18
HOOFDSTUK 2 METHODE	19
2.1 ONDERZOEKSONTWERP	19
2.2 BIJGESTELDE VRAAGSTELLING	19
HOOFDSTUK 3 CONTEXT: DE VIER BUURTPROJECTEN	23
3.1 WIJKBOERDERIJ DE KLOOIENBERG	23
3.1.1 <i>De fysieke ruimte</i>	23
3.1.2 <i>De organisaties en de mensen die er komen</i>	24
3.2 WIJKSTEUNPUNT ‘T NOABERHUIS	27
3.2.1 <i>De fysieke ruimte</i>	27
3.2.2 <i>De organisatie en de mensen die er komen</i>	28
3.3 DAG- WERK- EN LEERCENTRUM DE ONTMOETING	30
3.3.1 <i>De fysieke ruimte</i>	30
3.3.2 <i>Deelnemers, professionals, vrijwilligers en burens</i>	31
3.4 WIJKMOESTUIN DE SLINGER	34
3.4.1 <i>De fysieke ruimte</i>	34
3.4.2 DE MENSEN: CLIËNTEN, VRIJWILLIGERS EN PROFESSIONALS EN HUN TAKEN	35
3.5 OVERKOEPELENDE OBSERVATIES	37
3.5.1 <i>Fysieke ruimte</i>	37
3.5.2 <i>Typologie mensen zonder beperking op de projecten</i>	38
3.5.3 <i>Ruimte voor netwerkgericht werken</i>	39
HOOFDSTUK 4 SAFE H(E)AVEN: DE WAARDE VAN LAAGDREMPELIGE BUURTPROJECTEN	41

4.1	HOE ZAG HET CONTACT ER UIT?	41
4.1.1	<i>Niet individueel maar collectief</i>	41
4.1.2	<i>Contact vond plaats op de plek van het buurtproject</i>	42
4.1.3	<i>Op gezette tijden tijdens een activiteit</i>	42
4.2	WAT LEVERDE HET CONTACT OP VOOR MENSEN MET EEN BEPERKING?	42
4.2.1	<i>Geen sociale netwerkversterking</i>	42
4.2.2	<i>Geen zorg en ondersteuning buiten buurtproject</i>	43
4.2.3	<i>Begeleiding en ondersteuning</i>	43
4.2.4	<i>Meedoen en meetellen van mensen met een beperking</i>	44
4.3	DE FUNCTIE VAN BUURTPROJECTEN TEN AANZIEN VAN HET CONTACT	46
4.3.1	<i>Gezamenlijkheid: de samenbindende werking van buurtprojecten</i>	47
4.3.2	<i>Collectieve wederkerigheid: geven en ontvangen in de groep</i>	48
4.3.3	<i>Ingebouwde begrenzing</i>	50
HOOFDSTUK 5	CONCLUSIE EN DISCUSSIE	53
5.1	CONCLUSIE	53
5.2	DISCUSSIE	55
HOOFDSTUK 6	WAT IS NODIG OM DE WAARDE VAN LAAGDREMPELIGE BUURTPROJECTEN TE GARANDEREN? ..57	
6.1	FACILITEREND ORGANISATIEBELEID	57
6.2	WERKWIJZE EN VAARDIGHEDEN VAN DE SOCIALE PROFESSIONAL	58
6.3	DE FYSIEKE RUIMTE: DE LOCATIE	59
6.4	GEMEENTELIJKE BELEIDSMAKERS.....	60
LITERATUUR	.....	61
BIJLAGEN	.....	65
BIJLAGE 1	VERANTWOORDING GEWIJZIGDE VRAAGSTELLING	65
BIJLAGE 2	METHODISCHE VERANTWOORDING.....	67
BIJLAGE 3	INTERVIEWGIDS MENSEN MET BEPERKING RONDE 3.....	75
BIJLAGE 4	INTERVIEWGIDS MENSEN ZONDER BEPERKING RONDE 3	87
BIJLAGE 5	INTERVIEWGIDS SOCIALE PROFESSIONALS RONDE 3	101
BIJLAGE 6	CODEBOMEN INTERVIEWRONDE 2 EN 3	109
BIJLAGE 7	OBSERVATIESHEMA PARTICIPERENDE OBSERVATIE APRIL/MEI 2018.....	111
BIJLAGE 8	NETWERKCIRKEL: ECOGRAM	113

Figuren

Figuur 1.	Onderzoeksontwerp: van fase tot methodiek.	20
Figuur 2.	Samenhang onderzoeksactiviteiten fase 3, 4 en 5.	21

Samenvatting

We presenteren u in dit rapport de bevindingen van ons driejarig onderzoek naar het ontstaan en bevorderen van contacten tussen mensen met een verstandelijke- of psychiatrische beperking en mensen uit de buurt. Er is specifiek gekeken naar de rol van laagdrempelige buurtprojecten; of en hoe er op deze plekken sociale inclusie wordt bevorderd en sociale netwerken worden uitgebreid. De buurtprojecten bevinden zich in de regio Zwolle, twee projecten van Frion en twee van RIBW Groep Overijssel. Daarnaast werkten de volgende organisaties mee aan het onderzoek; MEE en Dementia (de Kern), acht gemeenten (Zwolle, Zwartewaterland, Steenwijkerland, Kampen, Hardenberg, Dalfsen, Ommen en Staphorst), Viaa en de Universiteit van Humanistiek.

Twee vragen stonden centraal in het onderzoek:

- 1) *Wat kunnen we van laagdrempelige buurtprojecten verwachten, waar mensen met een verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek en mensen zonder een beperking elkaar ontmoeten?*
- 2) *Wat is er voor nodig om middels deze buurtprojecten ontmoetingen te organiseren tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten?*

De uitkomsten van het onderzoek zijn gebaseerd op drie rondes interviews met mensen met beperking, mensen zonder beperking en professionals die op de buurtprojecten aanwezig zijn; twee rondes participerende observatie, drie leerbijeenkomsten en vier ontwikkelbijeenkomsten met professionals uit de zorg- en welzijnsorganisaties, beleidsmedewerkers van de betrokken gemeenten en docenten aan de opleiding Social Work van Hogeschool Viaa.

Als eerste is er een literatuurstudie uitgevoerd, waarbij drie belangrijke bevorderende condities naar voren kwamen voor het bewerkstelligen van een duurzaam contact tussen mensen met- en zonder beperking. Deze factoren zijn: wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing. Naar aanleiding van de rapportage van de tussentijdse resultaten is er halverwege het onderzoek een verdiepende literatuurstudie

gedaan naar de werking en het belang van safe havens en *convivial encounters*.

Context: laagdrempelige buurtprojecten

De context van de buurtprojecten waarbinnen de contacten plaatsvonden bleek van invloed te zijn op de mogelijkheden en vorm van de contacten tussen mensen met- en zonder beperking. Het bleek dat de fysieke ruimte (de inrichting, uitstraling, gebruik en ligging van het buurtproject) van grote invloed is op het in eerste instantie aantrekken van mensen met en zonder beperking.

Des te meer het project publieke ruimte lijkt te zijn, open en toegankelijk, des te makkelijker mensen zonder beperking er komen. Daarnaast bleek dat wanneer een gebouw meerdere functies heeft, die meerdere doelgroepen aantrekken, de toegankelijkheid van het buurtproject voor mensen van buiten wordt bevorderd. Deze reuring in en rond het gebouw wordt over het algemeen als prettig beschouwd door mensen met beperking, het geeft daadwerkelijk het gevoel om midden in de samenleving te staan. Wel met de nodige voorwaarden om veiligheid voor mensen met een beperking te waarborgen. Zo moet de inrichting van de plek moet de mogelijkheid geven voor de mensen met beperking om zich terug te kunnen trekken. Daarnaast moet het mogelijk zijn om wel tussen de mensen te zijn, maar niet per se individueel sociaal contact met hen te moeten aangaan.

Naast de fysieke ruimte, blijkt ook de manier van financieren van het buurtproject van invloed op de aandacht voor het bevorderen van contact tussen mensen met en zonder beperking. Individuele budgetten zorgen ervoor dat de ondersteuning gericht is op het individu. Het meer collectieve aspect, zoals de toegankelijkheid van de plek of het aantrekken van vrijwilligers, komt hierdoor vaak op het tweede plan.

Het contact

We zagen dat (een uitzondering daargelaten) individuele sociale netwerken van mensen met een beperking zich niet uitbreidden en niet werden versterkt. Contacten vonden voornamelijk plaats in de context van de groep (het collectief). Hierdoor bleven contacten beperkt tot de locaties van de buurtprojecten en de hier aangeboden activiteiten en contactmomenten. Dit was voor iedereen prettig en wenselijk. Er was dus geen sprake van sociale netwerkversterking of zorg en ondersteuning van het opgedane contact in de privé sfeer.

Het aanwezig zijn op de buurtprojecten en daar onderdeel van zijn samen met mensen zonder beperking, leverde voor mensen met beperking wel veel andere zaken op. Zowel mensen met als zonder beperking gaven meestal aan dat ze het contact met de ander als gelijkwaardig zien. Er lijkt hier een positief verband te zijn tussen de duur van de relatie en de mate van ervaren gelijkwaardigheid. Daarnaast verruimden de onderlinge contacten de blik van zowel de mensen met als zonder beperking.

Tevens boden de buurtprojecten een veilige omgeving om te spelen met sociale rollen. Rollen als gastheer, dierenverzorger of kok. Deze rollen brengen bijbehorende taken en verantwoordelijkheden met zich mee. Mensen met een beperking omschreven zichzelf regelmatig als collega, werknemer of beschrijven zichzelf aan de hand van hun specifieke rol. Maar het vaakst omschreven ze zichzelf als vrijwilliger. Ook hierin komt de gelijkwaardigheid met de vrijwilligers zonder beperking naar voren.

Dat in de veilige omgeving van het buurtproject geoefend kan worden met verschillende sociale rollen en daarbij eigenaarschap, verantwoordelijkheid en trots wordt bevorderd, werkt sterk normaliserend.

Doordat er ontmoeting plaatsvond werden negatieve, belemmerende beelden ontkracht die over en weer bestonden. Stigma en zelfstigma werden hierdoor tegengegaan, wat o.a. het zelfbeeld van mensen met beperking verbeterd.

Gezamenlijkheid, wederkerigheid en begrenzing als bevorderende factoren voor contact.

De georganiseerde activiteiten waren de kern van het contact. Een gezamenlijke interesse of doel bood aanleiding tot gesprek en houvast gedurende het contact. zowel tijdens gezamenlijke koffie- en lunchpauzes als tijdens het samenwerken.

Het geven en ontvangen op de buurtprojecten kreeg vooral vorm als 'collectieve wederkerigheid'. Gezelligheid is een woord dat door elke respondent genoemd werd wanneer zij de plek beschrijven. Deze gezelligheid maakt dat mensen er bij willen horen en zich willen inzetten voor de plek: hier ontstaat dus het geven.

Collectieve wederkerigheid bleek een aantal voordelen te hebben ten opzichte van individuele wederkerigheid omdat 1) geven en ontvangen gemakkelijker in balans was omdat het via het collectief verloopt; als iemand niet evenredig kon bijdragen dan viel dat niet zo op en 2) het vroeg minder sociale vaardigheden in het contact dat plaatsvond in de context van de groep, want ook als jij even niks zegt dan praten anderen wel en is er gezelligheid. Er was geen sprake van intieme vriendschap, maar mensen voelden zich betrokken. Deze zogenaamde burgervriendschap (Machielse, 2016; Kal, Post & Wilken, 2013) draagt bij aan sociale insluiting van mensen met een beperking.

Tegen de verwachtingen in bleek dat mensen zonder beperking zelden ervaren dat er over hun grenzen werd heengegaan door mensen met beperking. Aan de andere kant werden de grenzen van mensen met beperking ook maar af en toe overschreden. Dit kwam er vaak op neer dat het te druk voor ze was.

De rol van de professionals is erg belangrijk voor het zorgen voor een juiste balans tussen openheid en veiligheid. Het is belangrijk dat buurtprojecten voldoende open en laagdrempelig zijn zodat mensen zonder een beperking er op afkomen. Maar ook voldoende veilig (vooral) voor mensen met een beperking zodat zij zich (even) kunnen terugtrekken indien ze dat nodig hebben. De professionals speelden daarnaast een belangrijke rol om de balans te houden tussen enerzijds normalisering en anderzijds het toerusten van

mensen zonder beperking in het aangaan van (duurzamer) contact, door toch informatie te verschaffen over hoe om te gaan met een beperking.

Conclusie, discussie en aanbevelingen

Allereerst kan geconcludeerd worden dat de contacten die ontstaan op de laagdrempelige buurtprojecten tussen mensen met en zonder beperking niet leiden tot meer hulp en ondersteuning aan de mensen met een beperking. Voor alle betrokkenen geldt dat dit oké is. Er is geen behoefte aan een vriendschap waarbij een beroep kan worden gedaan op informele hulp. Er is dus geen sprake van 'de weerbare ondersteunt de kwetsbare', zoals beleidsnotities nogal eens beogen.

Bovenstaand betekent niet dat de laagdrempelige buurtprojecten niet van waarde zijn, integendeel. Geconcludeerd kan worden dat de buurtprojecten bijdragen aan het welbevinden van de bezoekers. Mensen met beperking vinden in de buurtontmoetingsplekken een plek die voor hen bekend en vertrouwd is, waar ze relaties durven aangaan en zichzelf durven te zijn. Er wordt niet gewerkt aan de hand van doen en er zijn geen gesprekken over hoe het staat met je sociaal netwerk en of het lukt om deze uit te breiden. Toch leren mensen er veel, zoals bepaalde taken uitvoeren en sociale vaardigheden. Dat de druk ontbreekt zou wel eens het succes van deze plekken kunnen zijn.

Dit onderzoek pleit dan ook voor veilige en alternatieve plekken die ruimte geven aan kwetsbaarheden. Plekken waar niet het participatie-ideaal dwingend op de voorgrond staat. De onderzoekers vragen erkenning in het publieke voor alternatieve en zogenaamde kwetsbare gemeenschappen die aansluiten bij de leefwereld van kwetsbare mensen.

In navolging hierop worden aanbevelingen gedaan hoe deze laagdrempelige buurtprojecten gefaciliteerd en ondersteund kunnen worden door:

1. zorg- en welzijnsorganisatie, in het maken van beleid zowel binnen de eigen organisatie als naar buiten toe;
2. sociale professionals en hoe zij in hun werkwijze kunnen bijdragen aan het faciliteren van waardevolle ontmoetingen tussen mensen met en zonder beperking;
3. hoe de locatie als fysieke ruimte zich presenteert en promoot;
4. gemeentelijke beleidsmedewerkers in het mede mogelijk maken van de laagdrempelige buurtprojecten door faciliterend beleid en financiële mogelijkheden.

Summary report ‘Safe h(e)aven: participating and being included in accessible neighbourhood projects’

In the changing welfare state, Dutch policy makers encourage the participation of people with disabilities. Social professionals are setting up projects in the neighbourhood, to create opportunities for people with and without disabilities to meet and mingle, in the hope that people will eventually take care of one another. And ultimately, that the ideal of ‘social inclusion’ will be realized.

In this report we present part two of the findings of a three-year-long research study (2015-2018). We studied four neighbourhood projects where people with and without disabilities get into contact with each other. With people with disabilities we mean people with an intellectual disability and/or a psychiatric background.

Research was conducted by Viaa university of applied sciences (Centre for Societal Issues) and the University of Humanistics. Research funding: Province of Overijssel. Partners were RIBW GO, Frion, MEE, De Kern (Dimence), municipalities of Zwolle, Zwartewaterland, Steenwijkerland, Kampen, Hardenberg, Dalfsen, Ommen,

Research questions were:

- 1) *What can we expect from neighbourhood projects, where people with and without disabilities meet and interact?*
- 2) *What is required (in a) attitude, knowledge and skills social professionals b) location and c) policy) to organise contact between people with and without disabilities using neighbourhood projects?*

Methods

Part two of the research study was designed as an iterative action research with four case studies and several embedded cases, using qualitative methods.

The four case studies were four neighbourhood projects in the region of Zwolle:

1. Communal farm ‘De Klooienberg’ in Zwolle;
2. Community house ‘t Noaberhuus’ in Dalfsen;
3. Care center ‘De Ontmoeting’ in Zwartsluis;
4. Communal garden ‘De Slinger’ in Steenwijk.

Data were collected using participation observation on these four neighbourhood projects and three interview rounds with people with and without disabilities and social professionals, who were present at these neighbourhood projects. Furthermore we collected data using focus groups, that we called ‘learning meetings’ and ‘development meetings’. Learning meetings were attended by social professionals from the neighbourhood projects. Development meetings were (also) attended by policy makers and teachers ‘Social Work’ from Viaa University of Applied Sciences.

Findings

In this report we present our findings in three sections: 1) the context of the neighbourhood projects, 2) what contact looked like (and what can be expected from it) and 3) collectiveness, reciprocity and demarcation in neighbourhood projects as facilitators for contact between people with and without disabilities, that need to be organised by social professionals.

Context of the projects

The context of neighbourhood projects, where contact took place, was of great importance for contact between people with and without disabilities. With context we mean setting and location including layout, image, use and geographical location. Firstly, projects with outdoor activities were easier approachable for people without disabilities than projects

with only indoor activities. Secondly, when a building fulfilled various functions (besides the neighbourhood project), projects benefitted from an inflow of people without disabilities. Thirdly, projects needed to provide a possibility to withdraw for people with disabilities. Fourthly, we 'followed the money' and saw that most neighbourhood projects were financially depending on individual budgets from people with disabilities. This results in professional support on an individual level. The support of collective contact, such as PR, the approachability of the projects or the recruitment of volunteers, was frequently pushed to the background.

What contact looked like (and what can be expected from it)

We saw that in most cases individual social networks of people with disabilities were not expanded nor strengthened. Contact took place in the context of the group at the location of the neighbourhood projects. For almost everybody, this was pleasant and what they wanted.

But people with disabilities most certainly gained from contact with people without disabilities on neighbourhood projects. Firstly, contact that took place was described as equal. Secondly, perspectives of both people with and without disabilities were broadened. Thirdly, projects provided a safe environment for people with disabilities to 'play' with several social roles such as host. Fourthly (and this is closely related to the previous), people with disabilities were often able to step outside a fixed identity (of patient, someone with a disability) thanks to contact with people without disabilities. Fifthly, people with disabilities learned social skills from contact with people without disabilities. And sixthly, preconceptions on both sides were broken down.

Collectiveness, reciprocity and demarcation as facilitators for contact between people with and without disabilities

Collectiveness facilitated contact in the form of activity based contact, a diverse offer of activities, a shared purpose or shared hobby (such as a love for gardening, woodwork or cooking). Collectiveness started up conversations and provided something to hold on to during contact.

Reciprocity facilitated contact in the form of generalised reciprocity, rather than reciprocity on an individual level. The benefits of generalised reciprocity (compared to individual reciprocity) were 1) giving and receiving was easier balanced, and it did not attract much attention if someone was (momentarily) incapable of giving. And 2) conviviality did not depend on the effort of every individual. It was o.k. if some people (with disabilities) did not contribute to the conversation.

Demarcation facilitated contact in the form of natural boundaries that were provided by neighbourhood projects. Our hypothesis that people with disabilities would often cross boundaries of people without disabilities – due to lesser developed social-emotional skills – was proven wrong.

Findings concerning the social professional were that his/her role was crucial with regard to each facilitator. Collectiveness, (generalised) reciprocity and demarcation are facilitators that need to be organised. For example to organise collectiveness, a social professional needs to arrange a diverse offer of activities. And to organise demarcation, the social professional needs to take care that the project is open and welcoming to people without disabilities while at the same time creating possibilities to withdraw for people with disabilities.

Conclusion and discussion

Our findings show that contact between people with and without disabilities that starts on neighbourhood projects did not lead to expansion and strengthened individual social networks, where care and support flows from. This is o.k. for all those concerned. Therefore, there is no such thing as 'the strong' support 'the weak', where policy statements talk about.

This does not mean that accessible neighbourhood projects are worthless. On the contrary. We can conclude that these projects contribute to the well-being of its visitors. People with disabilities feel 'in place' at neighbourhood projects. Projects are familiar and safe places, where they can be who they are. And where they dare to make contact with people

without disabilities. There are no targets, and no professional – client talks about ‘how about your social network?’ and ‘how are you doing expanding your network?’ Nevertheless people do learn, like social skills and performing certain tasks. The absence of pressure could just be the success of these neighbourhood projects.

Therefore, the findings from this research study advocate for safe and alternative spaces where the reality of weakness might have a place instead of the dominion of the ‘social inclusion’-idea and the ideal of ‘participation’. The researchers plead for recognition of alternative and (in the eyes of many, but not ours) ‘weak’ communities in the public sphere, that correspond with the life world(s) of people

that deal with weakness on a daily basis. Safe h(e)aven: participating and being included in accessible neighbourhood projects.

Recommendations

To follow up on our conclusion and discussion, recommendations are being made, how to facilitate accessible neighbourhood projects. Recommendations for 1) care- and welfare organisations, 2) social professionals, 3) setting and location (including layout, image, use and geographical location) and 4) municipal policymakers.

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Verwachtingen sociale inclusie

In de zorg voor mensen met een verstandelijke en psychiatrische beperking is sociale inclusie al jarenlang een leidend ideaal. Maar hoewel er veel over is geschreven en gezegd, geeft de literatuur geen eenduidige definitie. Gerenommeerd hoogleraar op het gebied van sociale inclusie Bigby (2012) stelt dat er vaak alleen bepaalde aspecten van sociale inclusie worden belicht (bijvoorbeeld het hebben van sociale contacten in de samenleving) maar andere aspecten worden genegeerd (bijvoorbeeld of mensen kunnen werken en leren in de samenleving). Wij gebruiken daarom de definitie van de Nederlandse onderzoeker Overkamp (2000). Zij hanteert namelijk een brede definitie van sociale inclusie waar al deze aspecten aandacht krijgen. Overkamp (2000) vat het ideaal van sociale inclusie samen in de volgende drie componenten 1. fysieke, 2. sociale en 3. functionele integratie. Het gaat over wonen, participeren en sociale contacten aangaan in de samenleving.

Wat de fysieke integratie betreft wordt ervan uitgegaan dat het belangrijk is dat mensen met een verstandelijke beperking zelfstandig wonen in de samenleving. Als dat niet lukt, kunnen ze dat samen vormgeven met een groepje mensen met een beperking, maar dan wel het liefst in een gewoon huis in een gewone wijk (Kwekkeboom, 2001; 2006). Wonen in een instelling 'in de bossen' staat in die visie haaks op sociale inclusie en zou niet wenselijk zijn. Naast het wonen in de samenleving is het belangrijk om sociale contacten aan te gaan met mensen zonder een beperking. Dus niet alleen met andere mensen met een beperking, en ook niet alleen met familie en professionals, maar bijvoorbeeld met burens, mensen die je leert kennen via de hobbyclub, je werk of de kerk (Kwekkeboom, 2010; Haarsma et al., 2015). Dit ideaal zien we bijvoorbeeld terug in de definitie die O'Briens gebruikt om sociale inclusie te omschrijven: *'being part of a growing network of personal relationships that includes people other than people with intellectual disability, clients, paid staff, and immediate family'* (O'Briens, 1987). En als laatste is het belangrijk om gebruik te maken van voorzieningen in de

samenleving. Mensen met een beperking zouden zo veel als mogelijk gebruik moeten maken van een gewone school, een normale baan vervullen, deelnemen aan reguliere sport en hobbyclubs. Daar kom je namelijk ook weer mensen zonder beperking tegen.

Sociale inclusie gaat dus zowel over de institutionalisering (de fysieke integratie door het ontmantelen van instellingen) als om normalisering (de sociale en functionele integratie die ervoor moeten zorgen dat mensen met een beperking zo 'normaal mogelijk' leven en meedoen in de samenleving). De eerste beweging is resultaat van de kritiek die er in de Verenigde Staten en later ook in Nederland ontstond op de grote instituties, waar mensen samengepakt zouden leven en waar ze overgeleverd zouden zijn aan de wetten van de instelling (Gofmann, 1961). De tweede beweging is ingezet door de wetenschapper Nirje (1969) die eind jaren zestig in Scandinavië met zijn *principles of normalization* de aandacht vroeg voor normalisering van mensen met een verstandelijke beperking. Daarnaast is het resultaat van de strijd die er is gevoerd vanaf de jaren zeventig om mensen met een beperking niet langer te beschouwen als tweederangs burgers. Gewoon burgerschap is voor hen het ideaal (Tonkens, 1999, Van Gennep, 2012; Reerink et al., 2017) en dat betekent meedoen in die samenleving en daar ook sociale contacten opdoen.

Sociale inclusie is dus een ideaal dat al een lange geschiedenis kent. In overheidsbeleid komt het steeds onder andere noemers terug. In de jaren negentig bijvoorbeeld was er in de ggz volop aandacht voor maatschappelijke steunsystemen om 'vermaatschappelijking van de zorg' te realiseren. Wat neerkomt op de samenleving zo inrichten dat mensen met een beperking niet alleen kunnen wónen in de samenleving, maar ook met behulp van sociale contacten kunnen méédoen in de samenleving. En vandaag de dag moet sociale inclusie vorm krijgen onder de noemer participatie. In de memorie van toelichting bij de Wmo uit 2015 zien we bijvoorbeeld dat de overheid sociale inclusie van mensen met

een beperking wil bevorderen, daarvoor de term ‘participatie’ hanteert:

“De regering wil de mogelijkheden tot het bieden van passende ondersteuning aan mensen in de eigen leefomgeving door het sociale netwerk of met behulp van gemeentelijke voorzieningen in de nabijheid beter benutten. Hiervoor is belangrijk dat mensen met beperkingen zoveel mogelijk in staat worden gesteld op gelijke voet te participeren en deel te nemen aan het dagelijkse leven. Gemeenten krijgen daarom de opdracht de toegankelijkheid van voorzieningen, diensten en ruimten voor mensen met een beperking te bevorderen en daarmee bij te dragen aan het realiseren van een inclusieve samenleving.” (Memorie van toelichting bij de Wmo, 2015)

1.2 Verwachtingen van sociale netwerken

Zoals we zien in bovenstaand citaat uit de memorie van toelichting, wil de Nederlandse overheid sociale inclusie bevorderen door de sociale netwerken van mensen te versterken. Dit versterken van sociale netwerken van mensen die ondersteuning nodig hebben, is sowieso een heel belangrijk onderdeel van het Nederlandse overheidsbeleid. De Nederlandse overheid wil minder professionele zorg en meer betrokken sociale netwerken. Enerzijds om hiermee bezuinigingen op te vangen, maar er gaat ook een ideaal achter schuil, namelijk een meer betrokken samenleving waarin mensen naar elkaar om zien (Newman & Tonkens, 2012; Kampen et al., 2013). Onder de vlag van zelfredzaamheid worden burgers gemaand minder een beroep te doen op professionele zorg en meer te vragen van familie, vrienden en burens. Een belangrijke omslag ten opzichte van eerder beleid (Jager-Vreugdenhil, 2012, Kampen et al., 2013). Dit zien we als volgt terug in de memorie van toelichting bij de Wmo:

“Het (meer) oog hebben voor de ondersteuningsbehoefte van de naaste is een van de belangrijke oogmerken van de regering in de visie op de langdurige zorg en ondersteuning. Bevordering van de sociale samenhang kan een belangrijke bijdrage leveren om te voorkomen dat ingezetenen maatschappelijke ondersteuning van de gemeente behoeven.

Immers, een sterk ontwikkelde sociale samenhang draagt bij aan de onderlinge contacten tussen mensen en daarmee aan het ontstaan en in stand houden van sociale netwerken.” (Memorie van toelichting bij de Wmo, 2015).

Dit overheidsbeleid gaat natuurlijk ook niet voorbij aan instellingen in de verstandelijke gehandicaptensector en de geestelijke gezondheidszorg. Instellingen in de ggz- en de vg-sector geven actief vorm aan familie- en naastenbeleid, maar er is ook de hoop en verwachting dat mensen uit de buurt, uit de kerk of van de sport- of hobbyclub omzien naar mensen die een beperking hebben. Met name omdat familieleden dikwijls al zwaar belast zijn (Basta et al., 2013; Wang, 2012; Chan, 2011; Avieli et al., 2016; Gray, 2014), leeft er de gedachte bij de overheid, maar ook bij zorg- en welzijnsinstellingen dat het goed zou zijn om de zorg rondom mensen met een beperking te delen met anderen. Daarmee worden mantelzorgers immers ontlast. Zorg- en welzijnsorganisaties ondernemen daarom, aangespoord door gemeenten, activiteiten die ervoor moeten zorgen dat naast familieleden en professionals anderen in contact komen met mensen met een beperking (Bredewold et al, 2016).

In Zwolle bijvoorbeeld worden mensen met een beperking actief toe geleid naar projecten in de buurt waar ze andere mensen kunnen ontmoeten. Dit past volledig in het ideaal van sociale inclusie, want je maakt gebruik van normale voorzieningen in de samenleving en je kunt andere mensen ontmoeten, ook zonder beperking. Daarbij zou het mogelijk ook kunnen bijdragen aan het versterken van sociale netwerken. Je bouwt immers nieuwe contacten op, wie weet komt daar nog hulp of zorg uit voort?

1.3 Opzet van het rapport

In dit rapport maken we de balans op van drie jaar uitgebreid onderzoek op vier buurtprojecten in de regio Zwolle. We bekijken hoe deze projecten bijdragen aan de sociale inclusie en uitbreiding van sociale netwerken van mensen met een verstandelijke en psychiatrische beperking.

We vertellen het verhaal van vier laagdrempelige buurtprojecten waar mensen met een verstandelijke beperking en/of een achtergrond in de ggz in contact komen met hun buurtgenoten. Het gaat om plekken waar sociale professionals werken aan het ‘ondersteunen van netwerken’ van cliënten met speciale aandacht voor de buurt en wijk. We voeren u mee naar de locatie van deze plekken aan de hand van vier rijke beschrijvingen (*thick descriptions*). U krijgt daardoor een idee hoe deze vier plekken er uit zien, welke sfeer er hangt, welke mensen u daar zoal tegen kunt komen en hoe de plekken gesitueerd zijn in de wijk.

Verder willen we u in dit rapport een idee geven wat van laagdrempelige buurtprojecten verwacht kan worden: hoe ziet het contact er daadwerkelijk uit tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten? Hoe draagt het bij aan sociale inclusie en het uitbreiden van sociale netwerken? Verder volgen we samen dieper in de vraag wat er nu zo waardevol is op de onderzochte plekken, aan de hand van de concepten wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing, die waardevol zouden zijn in het verstevigen van contacten met mensen met een beperking (Bredewold et al, 2016). Ten slotte doen we praktische aanbevelingen om de idealen in de toekomst handen en voeten te geven.

1.4 Context van het onderzoek

De context van het onderzoek is de Provincie Overijssel. Binnen de aan het onderzoek deelnemende gemeenten (Zwolle, Zwartewaterland, Steenwijkerland, Dalfsen, Kampen, Staphorst, Ommen en Hardenberg) zijn gedurende het onderzoek vier buurtprojecten geselecteerd die we van januari 2016 t/m mei 2018 hebben gevolgd:

1. Wijkboerderij De Klooienberg in de wijk Holtenbroek in Zwolle
2. Wijksteunpunt 't Noaberhuus in Dalfsen, in de wijk Gerner Marke

3. Dag-, werk- en leercentrum De Ontmoeting in Zwartsluis, gemeente Zwartewaterland
4. Wijkmoestuin De Slinger in Steenwijk-West, gemeente Steenwijkerland

1.5 Vraagstelling

Twee vragen stonden centraal in het onderzoek, met bijbehorende deelvragen¹:

- 1) Wat kunnen we van laagdrempelige buurtprojecten verwachten, waar mensen met een verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek en mensen zonder een beperking elkaar ontmoeten?
  - a. hoe ziet het contact er uit tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten, en hoe ontwikkelt dit contact zich door de tijd heen?
  - b. Wat kan men van dit contact verwachten c.q. de waarde van contact met mensen zonder een beperking voor mensen met een beperking?
  - c. Wat hebben laagdrempelige buurtprojecten te bieden ten aanzien van het contact tussen mensen met en zonder beperking (aan de hand van concepten wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing)?
- 2) Wat is ervoor nodig om door middel van deze buurtprojecten ontmoetingen te organiseren tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten?
  - a. Wat vraagt het van sociale professionals om ontmoetingen te organiseren/faciliteren tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten door middel van laagdrempelige buurtprojecten?
  - b. Wat kunnen beleidsmakers doen om deze laagdrempelige buurtprojecten te faciliteren?

---

¹ Voor verantwoording: zie bijlage 1

- c. Waar moet de locatie (de fysieke ruimte) aan voldoen om ontmoetingen tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten te ondersteunen?

1.6 Partners

In het meerjarige onderzoek Netwerkondersteuning in buurt en wijk (2015-2018) werd samengewerkt met een aantal zorgorganisaties (RIBW Groep Overijssel, Frion, MEE en Dimence (De Kern)), acht gemeenten (Zwolle, Zwartewaterland, Steenwijkerland, Kampen, Hardenberg, Dalfsen, Ommen en Staphorst), Hogeschool Viaa en de Universiteit voor Humanistiek.

Hoofdstuk 2 Methode

2.1 Onderzoeksontwerp

De opzet van het onderzoek (fase 3-5) is samen te vatten als een iteratief² actieonderzoek met daarbinnen vier case studies (fase 3), en daarbinnen weer zogenaamde *embedded cases* (fase 5).³ We maakten gebruik van kwalitatieve onderzoeksmethodieken. Figuur 1 geeft een overzicht van het ontwerp van het onderzoeksproject. In figuur 2. wordt schematisch weergegeven hoe de activiteiten uit deze fasen met elkaar samenhangen.

2.2 Bijgestelde vraagstelling

Naar aanleiding van het tussenrapport (mei 2017) hebben wij onze vraagstelling aangescherpt. Zie de oorspronkelijke vraagstelling + de verantwoording van de aanscherping van de vraagstelling in bijlage 1. En zie voor verdere methodische verantwoording bijlage 2.

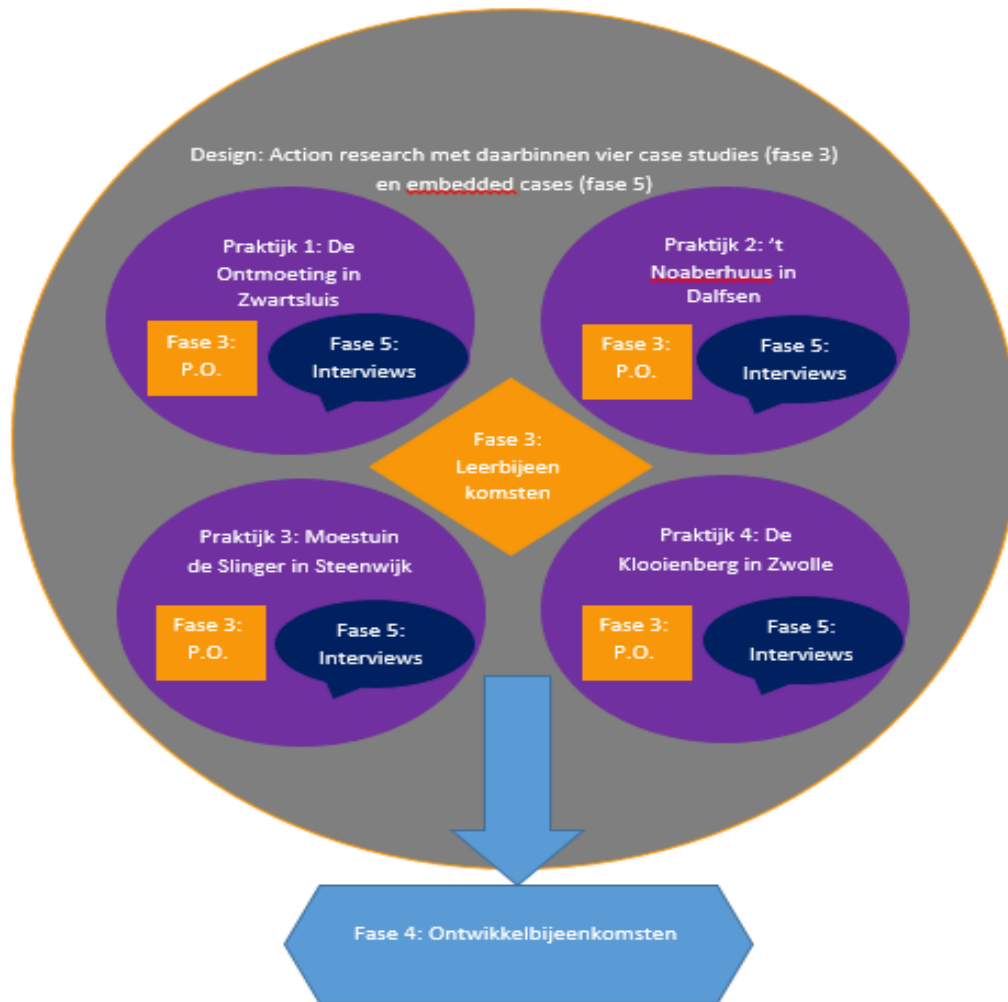
Fase	Deelvraag	Doel(en)/beoogde uitkomst	Methode + methodieken dataverzameling	Methodiek(en) data-analyse
3	1. c. Wat is de functie van laagdrempelige buurtprojecten m.b.t. contact tussen mensen met en zonder beperking (aan de hand van concepten wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing)?	Inzicht in de werkzaamheid van laagdrempelige buurtprojecten met betrekking tot contact tussen mensen met en zonder beperking. En specifiek inzicht in de werking van (vanuit individueel contact bekende) bevorderende factoren wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing.	Jan-juni 2016: 4 keer 20 uur participerende observatie. april-mei 2018 4 keer 6-8 uur participerende observatie. Leerbijeenkomsten met sociale professionals van de vier buurtprojecten.	Kwalitatief: deductieve contentanalyse door middel van codeboom (die wel openstond voor aanvullingen)
4	2. a. Wat vraagt het van sociale professionals om ontmoetingen te organiseren/faciliteren tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten door middel van laagdrempelige buurtprojecten?	Mede op basis van uitkomsten uit fase 3 en 5: Handvatten voor a) sociale professionals, b) beleidsmakers van de gemeente en c) eisen met betrekking tot de locatie (fysieke ruimte).	En ontwikkel-bijeenkomsten waar naast sociale professionals ook cliënt-vertegenwoordigers, beleidsmakers en docenten aanwezig waren.	n.v.t.

² Fase 3, 4 en 5 waren niet opeenvolgend, maar liepen door elkaar heen

³ Methode en uitkomsten van fase 1 en 2 staan beschreven in de eerste rapportage (Haarsma et al., dec 2015).

Fase	Deelvraag	Doel(en)/beoogde uitkomst	Methode + methodieken dataverzameling	Methodiek(en) data-analyse
	<p>2. b. Wat kunnen beleidsmakers doen om deze laagdrempelige buurtprojecten te faciliteren?</p> <p>2. c. Waar moet de locatie (de fysieke ruimte) aan voldoen om ontmoetingen tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten te ondersteunen?</p>			
5	<p>1. a. hoe ziet het contact eruit tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten, en hoe ontwikkelt dit contact zich door de tijd heen?</p> <p>1. b. Wat kan men van dit contact verwachten c.q. de waarde van contact met mensen zonder een beperking voor mensen met een beperking?</p> <p>1. c. Wat is de functie van laagdrempelige buurtprojecten met betrekking tot contact tussen mensen met en zonder beperking (aan de hand van concepten wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing)?</p>	<p>Inzicht in de sociale netwerken van mensen met een beperking in hun buurt en wijk/contacten met mensen zonder een beperking. En specifiek:</p> <p>De duurzaamheid van sociale netwerken tussen mensen met en zonder beperking</p> <p>De ontwikkeling van de sociale netwerken over een periode van ruim twee jaar</p> <p>En ook (samen met fase 3):</p> <p>Inzicht in de werkzaamheid van laagdrempelige buurtprojecten met betrekking tot contact tussen mensen met en zonder beperking. En specifiek inzicht in de werking van (vanuit individueel contact bekende) bevorderende factoren wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing.</p>	<p>Drie rondes interviews met:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mensen met verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek. - mensen zonder een beperking - sociale professionals 	<p>Kwalitatief: deductieve contentanalyse door middel van codeboom (die wel openstond voor aanvullingen)</p>

Figuur 1. Onderzoeksontwerp: van fase tot methodiek.

1

Figuur 2. Samenhang onderzoeksactiviteiten fase 3, 4 en 5.

Hoofdstuk 3 Context: de vier buurtprojecten

De contacten tussen mensen met en zonder beperking vinden plaats binnen de context van het buurtproject. Deze context heeft invloed op de mogelijkheden tot contact en de vorm van het contact. Om de uitkomsten van het onderzoek naar deze contacten, zoals gepresenteerd in hoofdstuk 4, goed te kunnen begrijpen, presenteert dit hoofdstuk een rijke omschrijving van de buurtprojecten.

Dit hoofdstuk geeft gedeeltelijk antwoord op de volgende vraag:

Wat is ervoor nodig om door middel van deze buurtprojecten ontmoetingen te organiseren tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten?

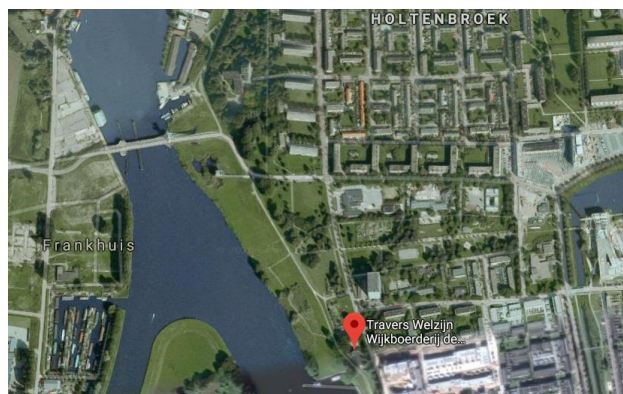
Deze omschrijving is gebaseerd op participerende observatie en interviews. Als eerste worden de buurtprojecten individueel beschreven, om een helder beeld te schetsen van elk project op zich. Daarna wordt gekeken naar de overkoepelende context, die invloed heeft op de beoogde contacten.

3.1 Wijkboerderij De Klooienberg

3.1.1 De fysieke ruimte

Op een prachtig groene locatie aan rand van de Zwolse wijk Holtenbroek, ligt wijkboerderij De Klooienberg. Aan de ene kant gelegen aan het Zwarte Water waar zich een ruime groenstrook uitstrekt met weiland, uiterwaarden, tuinen en oude bomen. Er loopt een wandel- en fietspad over het dijkje tussen de boerderij en de uiterwaarden. In de uiterwaarden loopt een vlonderpad door het riet en de weilanden. Met mooi weer zie je veel mensen wandelen en fietsen rondom het erf. De uiterwaardenkant van het erf is open en je kunt ver weggijken. In scherp contrast staan de moderne flats en nieuwbouwhuizen aan de andere kant van de brede veelgebruikte Klooienberglaan. Bij aankomst valt vooral de rust op en de idyllische landelijkheid die de plek uitstraalt. Grote eikenbomen en een grotendeels groen begroeid hekje omringen de straatkant van het terrein en schermen het enigszins af. Tegelijkertijd staan de grote houten hekken wijd open voor bezoekers. Aan de straatkant is een kinderboerderij met dieren als geitjes, kippen, ganzen en konijnen. De statige eeuwenoude boerderij en de houten schuur versterken het landelijke gevoel.

Er is bij de ingang voldoende ruimte om de fiets te stallen. Bezoekers moeten een laag hekje opendoen voordat ze het terrein op kunnen gaan, richting de kinderboerderij, de moestuin, de kinderopvang/BSO of de boerderij zelf. In het achterdeel van de boerderij is de kinderopvang van Doomijn gelegen, dit gedeelte van het erf wordt afgescheiden door een laag hek. De kop van de boerderij is te bereiken via een deur. Dit deel is niet echt toegankelijk en uitnodigend voor bezoekers. In dit gedeelte van het gebouw zit de beheerder van de boerderij, van de organisatie Travers Welzijn. Daarnaast komen hier ook de begeleider en deelnemers van de RIBW en vrijwilligers om te overleggen en koffie te drinken. De koffietafel binnen, in de kop van de boerderij, is de centrale ontmoetingsplek voor de vrijwilligers en de deelnemers vanuit de RIBW. Hier wordt de dag begonnen en schaft gehouden. Er is informeel sociaal contact, indien nodig worden de werkzaamheden verdeeld. Een paar stappen verder op het erf staat een oranje gekapte oudhollandse schuur, waar ruimte is voor de deelnemers van de RIBW om binnen te werken. De schuur is niet toegankelijk voor bezoekers. Tegenover de schuur staan picknickbankjes onder de bomen. Hier wordt met mooi weer koffiegedronken, overlegd en contact gemaakt. Bezoekers kunnen hier ook zitten. Het erf van De Klooienberg is open voor iedereen, openbaar terrein, daarom is er ook niet iemand die de ander welkom heet en de weg wijst. Er is op De Klooienberg ruimte om alleen aan het werk te gaan, je even terug te trekken en om samen op te trekken met andere deelnemers.

Op een centrale plek op het erf staat een schuurtje waar de kippen en de geiten van de kinderboerderij hun plekje hebben. De deur van dit schuurtje staat open en bezoekers kunnen hier naar binnen om de dieren te aaien, dit doen ze ook. Goed zichtbaar vanaf de straatkant leidt een pad de bezoekers naar het natuurlijke speeltuintje.

Een rietgedekt priël is bereikbaar via een houten loopbrug. Hier staan de konijnenhokken en is zicht op de schapen en geiten in de wei erachter. Aan de andere kant van het erf is een overkapping en opslagplek. In deze schuur is ook een werkbank waaraan gezaagd en geklust kan worden. Achter de schuren begint de ruime moestuin. Door de moestuin loopt een middenpad. Afhankelijk van het seizoen groeien er groenten en bloeien er bloemen in de moestuin. Er staan ook grote oude bomen op het erf. De moestuin helemaal doorlopend, kom je achterop het erf. Hier is een organisch/concentrisch vormgegeven kruidentuin. Je kijkt uit op de moestuin, grote bomen, stukjes weiland en de uiterwaarden. In de verte is de brug zichtbaar naar het stadsdeel Frankhuizen. Er wordt aan de overkant gebouwd, de wijk Stadshagen breidt zich steeds meer uit richting het Zwarte Water.

3.1.2 De organisaties en de mensen die er komen

De wijkboerderij wordt, zoals eerder vermeld, gebruikt door meerdere organisaties. Travers Welzijn, een organisatie die zich inzet voor de leefbaarheid van wijken en buurten, beheert de boerderij. Travers heeft met de wijkboerderij als doel om jong en oud in contact te laten komen met natuur, dat wijkbewoners, individuen en bijzondere doelgroepen kunnen participeren en dat wijkbewoners een plek hebben om samen te komen om te spreken over natuur en milieu. Zo heeft de scouting activiteiten georganiseerd voor kinderen en jeugd uit de wijk en loopt er via Travers Welzijn

een pilot met ‘moeilijke’ scholieren van een middelbare school (van website Traverswelzijn.nl).

Doomijn heeft op De Klooienberg een kinderopvang en BSO. Daarnaast is de RIBW twee dagdelen aanwezig. De deelnemers van de RIBW verzorgen de dieren en het erf. De deelnemers vanuit de RIBW en de vrijwilligers zonder beperking zijn de doelgroep van ons onderzoek.

De deelnemers vanuit RIBW

De deelnemers vanuit de RIBW hebben een ggz-problematiek, zoals autisme of bipolaire stoornis. De meeste deelnemers wonen zelfstandig, met ambulante begeleiding. Enkele wonen begeleid. Sommige deelnemers zijn getrouwd en hebben kinderen. Er komen voornamelijk mannen op De Klooienberg. Het valt op dat de mannen voornamelijk de dieren verzorgen. De enkele vrouwen die komen zijn creatief bezig of meer in de huishoudelijke taken. Meerdere deelnemers zijn opgegroeid op een boerderij en voelen zich daarom ook prettig op De Klooienberg. Allen vinden de rust en de landelijkheid van de plek erg prettig.

De deelnemers komen voor dagbesteding, voornamelijk met indicatie vanuit de Wmo en Participatiebudget. De deelnemers hebben persoonlijke leer- en ontwikkelplannen.

Het aantal deelnemers dat aanwezig is op de Klooienberg is wisselend. Soms zijn door de aard van hun problematiek enkele deelnemers vanuit de RIBW periodes afwezig. Ook is het afhankelijk van de seizoenen wat er te doen is op boerderij. In het voorjaar en de zomer is er genoeg werk te doen en komen er meer bezoekers. In de herfst en de winter ligt het werk op het land een beetje stil en komen er minder vrijwilligers, deelnemers en bezoekers. Deelnemers gaan dan naar andere plekken, zoals De Bres in de binnenstad van Zwolle. Het verzorgen van de dieren gaat natuurlijk het hele jaar door. De Klooienberg is te bereiken met het openbaar vervoer, maar vanaf de dichtstbijzijnde halte is het nog een aardig eindje lopen naar de boerderij. In de winter kan dit een drempel zijn voor deelnemers vanuit de RIBW om te komen.

De deelnemers hebben hun eigen werkzaamheden. De één verzorgt de konijnen, de ander de kippen en ganzen, een ander is gastheer en zorgt o.a. voor koffie en de boodschappen. Er zijn deelnemers die zelfstandig hun werkzaamheden uitvoeren, de leiding erover hebben en weten wat ze moeten doen. Deze deelnemers hebben een duidelijke, vastomlijnde taak, ze komen vaker dan de twee dagdelen RIBW, omdat ze zich verantwoordelijk voelen voor hun werk. Daarnaast zijn er deelnemers die meer aangestuurd moeten worden en niet direct overzicht hebben op wat er moet gebeuren. Zij hebben over het algemeen niet een duidelijk omschreven taak of rol, maar helpen de anderen. Hier is de begeleiding vanuit de professional prominenter.

Niet alle deelnemers vinden het even prettig om de drukere koffiemoment te bezoeken. Maar de meeste deelnemers en vrijwilligers komen wel samen voor de koffie en iedereen wordt geroepen.

De werkzaamheden worden vaak alleen of in tweetallen door de deelnemers uitgevoerd. Vrijwilligers werken hierbij nauwelijks samen met de deelnemers vanuit de RIBW. Vaak wordt een wat minder zelfstandige deelnemer gekoppeld aan een andere deelnemer die wel hulp kan gebruiken.

Professionals

De begeleiding is erop gericht dat de deelnemers weer meer stabiliteit en ritme krijgen, en hoe ze kunnen omgaan met alledaagse problemen in het leven, zodat de zelfstandige deelname in de maatschappij wordt bevorderd. De individuele budgetten en de primaire focus op stabiliteit en ritme zorgen ervoor dat de aanwezige professionals zich niet zo zeer richten op De Klooienberg als collectieve ontmoetingsplek, waar ze hun deelnemers actief in contact brengen met mensen uit de buurt en andere aanwezigen. Het leren aangaan van contacten met mensen zonder beperking is meestal ook geen vraag vanuit de deelnemers.

De financiering komt vanuit individuele budgetten. De RIBW krijgt weinig collectief budget voor de begeleiding op De Klooienberg. Travers Welzijn wordt wel gefinancierd voor het bevorderen van De Klooienberg als collectieve ontmoetingsplek in de wijk.

De twee professionals van de RIBW zijn beide één dagdeel aanwezig, ze wisselen elkaar dus af. Tijdens het onderzoek zijn er enkele wisselingen geweest van begeleiders, dit tot ongenoegen van sommige deelnemers die net vertrouwd waren met de ene begeleider en nu weer moesten wennen aan de ander.

Naast de begeleider van de RIBW stuurt ook de beheerder van Travers de deelnemers aan. Hij weet goed wat er moet gebeuren in en rondom de boerderij. De meer zelfstandige deelnemers pakken hun eigen taken op en delegeren ook naar anderen en vertellen de beheerder en begeleider wat er moet gebeuren.

Vrijwilligers met en zonder beperking

De meeste vrijwilligers hebben een vrijwilligerscontract via Travers. Hun focus is dus voornamelijk op het uitvoeren van activiteiten op en rondom het erf en niet zozeer op het samenwerken met deelnemers vanuit de RIBW. Ook enkele deelnemers vanuit de RIBW zijn naast de twee vaste dagdelen als vrijwilliger, met een vrijwilligerscontract, werkzaam op De Klooienberg. Enkele vrijwilligers werken op de dagen dat de deelnemers vanuit de RIBW er ook zijn, maar velen ook niet. Deze vrijwilligers komen echt voor zichzelf, voor het werken in en rondom de tuin. Daar hebben ze contact en werkoverleg met deelnemers vanuit de RIBW en ze drinken gezamenlijk koffie in het hoofdgebouw. Alleen wanneer er hulp nodig is komt een deelnemer de vrijwilliger helpen en vice versa. Momenteel werken er geen deelnemers vanuit de RIBW samen op met een vrijwilliger in de tuin.

Daarnaast zijn er gedurende het onderzoek veel wisselingen geweest in vrijwilligers. Er zijn vrijwilligers weggegaan vanwege het vinden van een betaalde baan, maar ook omdat het fysieke en geduld vragende werk in de moestuin hen niet ligt.

De Klooienberg is het enige buurtproject waar een opgeleide ervaringsdeskundige, met een vrijwilligerscontract, betrokken is bij de begeleiding van de deelnemers van de RIBW. Deze ervaringsdeskundige heeft als rol om voor het emotioneel en persoonlijk welbevinden van de deelnemers met beperking te zorgen. Ze wordt zeer gewaardeerd door de deelnemer met beperking, omdat ze dezelfde ervaringen

heeft en hen begrijpt. Dit maakt het makkelijker om met haar te praten over persoonlijke zaken, in plaats van met de professional.

Bezoekers, leiders en kinderen van Doornijn

Tijdens de ochtenduren dat de deelnemers van de RIBW er zijn, komen er regelmatig ouders met hun kinderen op het erf van de boerderij, om bij de dieren te kijken. Een enkele deelnemer heeft soms een praatje met deze buurtgenoten en een ander houdt het bij een groet, maar de meeste deelnemers maken helemaal geen contact. Met de leiders en de kinderen van Doornijn gaat het ongeveer hetzelfde. Ze zijn ook op het erf, maar ieder heeft zijn eigen bezigheden. Wel maken deelnemers van de RIBW in opdracht bijvoorbeeld kastjes voor de kinderopvang. De communicatie hierover gaat via de beheerder van Travers.

Er worden geregeld activiteiten voor de buurt georganiseerd, zoals paaseieren zoeken, pannenkoeken eten, een schaapscheerdersfeest en het aan de straatkant verkopen van groenten e.d. voor mensen uit de buurt. Dat wordt voornamelijk geregeld door de begeleider en de beheerder van Travers en de vrijwilligers van Travers. Een enkele deelnemer van de RIBW is betrokken bij de uitvoering, door het schenken van koffie en thee, en heeft contact met buurtgenoten. De meeste deelnemers zijn niet betrokken.

3.2 Wijksteunpunt 't Noaberhuus

3.2.1 De fysieke ruimte

“Welkom, kom binnen! 't Noaberhuus is een plek waar de mensen uit de wijk samen kunnen komen. Iedereen is welkom voor een kopje koffie, thee of fris! Elke maand vinden er tal van activiteiten plaats waar u zich voor op kan geven.” (citaat van website Noaberhuus, wijksteunpuntdalfsen.nl)

In Dalfsen, in de wijk Gerner Marke, vormen twee samengevoegde rijtjeshuizen samen 't Noaberhuus. Naar de buitenwereld wordt het 't Noaberhuus ook wel een 'wijksteunpunt' genoemd. 't Noaberhuus staat in een wijk die heel recent gebouwd is, in 2011. Voor de deur van 't Noaberhuus staat een rijtje leenfietsen. Op het keukenraam in het rechterhuis hangen regelmatig uitnodigingen, bijvoorbeeld voor het eetcafé op woensdag en vrijdag en een vraag om vrijwilligers.

Op het eerste gezicht ziet deze locatie er dus uit als twee rijtjeshuizen in een nieuwbouwwijk. Vanuit 't Noaberhuus bekeken naar links toe worden de huizen in de Kooikerstraat bewoond door mensen die cliënt zijn van de RIBW GO en de aanliggende huizen in de Veldwachterstraat (het is een soort V-vorm) horen ook bij RIBW GO woonvorm. Aan de achterkant van 't Noaberhuus is een appartementencomplex waar bewoners van Philadelphia wonen, mensen met een verstandelijke beperking.

Tussen 't Noaberhuus, het complex van Philadelphia links aan de overkant en de RIBW GO-woningen van de Veldwachterstraat, ligt een soort binnenplaats met mooi aangelegd groen en tegels. Alles oogt heel strak aangelegd, veel getegeld. Veel rode bouwmaterialen.

De deur van 't Noaberhuus is niet altijd open, dat hangt af van de vrijwilliger die er is. Om binnen te komen moet er worden aangebeld. De inrichting is gezellig, maar niet al te huiselijk. Het geeft een beetje een kantinegevoel. Vanaf de straatkant gezien is het rechterhuis ingericht met een ruime keuken met kookeiland. Naar de achterkant toe staat een grote vierkante keukentafel. Dat is de tafel waaraan koffie wordt gedronken tijdens de inloop. Er staan verder een boekenkast, een glazen vitrinekast met handgemaakte sieraden e.d. door iemand die in het complex van Philadelphia woont en een bureau met computer. In een L-vorm loopt de kamer door naar de linker woning. Tussen de rechter en de linker woning kan een scherm worden dicht getrokken. In de linker woning is voldoende ruimte om tafels in een vierkant neer te zetten zodat je kunt vergaderen. In het voorstuk van de linker woning zit het kantoor van de RIBW GO, zowel begeleiders begeleid wonen als ambulante begeleiders. Dit gedeelte van de plek komt over als zorglocatie en lijkt daardoor minder vrij toegankelijk voor burens en vrijwilligers.

Diverse betrokkenen geven aan dat het beter was geweest als 't Noaberhuus in het wat oudere stuk van Dalfsen had gezeten. In het nieuwe gedeelte wonen voornamelijk tweeverdieners met jonge kinderen. Deze lijken over het algemeen geen tijd voor en behoefte aan een wijksteunpunt te hebben.

3.2.2 De organisatie en de mensen die er komen

De RIBW-cliënten starten de dag gezamenlijk vlak voordat het huis opengaat voor de inloop. Sommige van de cliënten worden opgehaald en wonen niet in de directe omgeving. Het wisselt per dag hoe lang het inloophuis open is. Op woensdag en vrijdag is er 's avonds ook nog een eetcafé. Ook is er een maandelijkse brunch op zondag. Daarnaast worden er ook andere incidentele activiteiten georganiseerd, zoals een 'stokpoppenworkshop'. De jaarlijkse rommelmarkt is een van de grotere activiteiten die plaatsvindt bij 't Noaberhuus.

Het eetcafé wordt gezamenlijk door de deelnemers, een professional en vrijwilligers georganiseerd. Er worden boodschappen gehaald en er wordt gekookt. Dit wordt gedaan door de deelnemers. Vrijwilligers en deelnemers zijn hetzelfde gekleed en worden allemaal gezien als vrijwilligers. Er koken geen buurtbewoners zonder beperking mee. Vrijwilligers en deelnemers dekken de tafel en zijn gastheer. Bezoekers worden bediend en goed verzorgd.

Het eetcafé wordt goed bezocht, maar het overige aanbod voor buurtgenoten 'zonder beperking' loopt terug. Het aanbod van nieuwe activiteiten, zoals de wandelclub en de filmclub, worden voornamelijk bezocht door deelnemers vanuit de RIBW zelf.

De deelnemers vanuit de RIBW en Philadelphia

De deelnemers vanuit de RIBW hebben een ggz-achtergrond. Daarnaast komen er ook deelnemers vanuit Philadelphia, zij hebben een verstandelijke beperking. De mensen vanuit Philadelphia wonen in een beschermde woonvorm. Voornamelijk diegenen met een lichtere verstandelijke beperking komen naar 't Noaberhuus en het eetcafé. Sommige deelnemers met ggz-achtergrond wonen ambulant begeleid, anderen wonen zelfstandig. Ze komen niet voor dagbesteding naar 't Noaberhuus, dat hebben ze op een andere plek. Om de dag op te starten of af te sluiten komen ze naar de plek toe, dan is 't Noaberhuus ook niet open voor buurtbewoners. De deelnemers komen vrijwillig naar de inloop of ze helpen vrijwillig mee bij het eetcafé. 't Noaberhuus is voor hen een soort van verlengde huiskamer, die ze ook delen met deelnemers van Philadelphia en mensen uit de buurt.

Professionals

Het initiatief is gestart vanuit de professionals van 't Noaberhuus, om een plek te creëren voor ontmoeting in de wijk. Ze zijn echt de aanjagers van het buurtproject. Ze zijn er verantwoordelijk voor en zorgen voor continuïteit. Het is echter vanaf het begin van het inloophuis al de bedoeling dat de uitvoerende taken zoveel mogelijk worden uitgevoerd door vrijwilligers. Het project beoogt voor en door de buurt te zijn. De professionals zijn hierbij de achterwacht van de vrijwilligers met en zonder beperking. Ze zijn regelmatig in het inloophuis te vinden en zijn aanwezig bij het eetcafé. De professionals leggen verbinding met andere organisaties, bijvoorbeeld met woonzorgcentrum Rosengaerde. Daarnaast beheren de professionals het financiële plaatje van 't Noaberhuus.

De mogelijkheid voor de professionals van RIBW om zich in te zetten voor ontmoeting met de buurt bij 't Noaberhuus wordt steeds minder, dit komt grotendeels omdat er minder budget vanuit de gemeente Dalfsen wordt toegekend. Hierdoor kan 't Noaberhuus eigenlijk niet aan de openingstijden voldoen. Dit heeft volgens sommige betrokkenen invloed op de verbinding met de buurt. Omdat de professional niet altijd aanwezig kan zijn, is de deur vaker gesloten en komen mensen soms voor een dichte deur te staan. Daarnaast is er minder ruimte voor het organiseren van activiteiten voor de buurt, zo zijn er bijvoorbeeld geen meidenavonden meer.

Vrijwilligers met en zonder beperking

't Noaberhuus draait grotendeels op vrijwillige inzet. Zowel mensen met als zonder beperking zetten zich bijvoorbeeld vrijwillig in voor het eetcafé. Er is onderscheid te maken tussen twee typen vrijwilligers.

Als eerste de vrijwilligers die sterk betrokken zijn bij het buurtproject. Ze spelen een rol in de visie en het beleid van het project en hebben invloed op de keuzes daaromtrent. Voor deze vrijwilligers, waarvan enkelen ook een beperking hebben of gezinsleden hebben met een beperking, is het project een soort van tweede thuis.

Daarnaast zijn er vrijwilligers, die zich specifiek inzetten voor een activiteit, zoals het eetcafé. Deze vrijwilligers zijn met name bezig met de uitvoerende taken. Deze groep is wat gemêleerder. Ze zetten zich in omdat ze zelf te maken hebben gehad met psychische klachten of daar in hun directe omgeving mee te maken hebben. Maar er zijn ook vrijwilligers met een afstand tot de arbeidsmarkt, die zich inzetten als opstapje naar betaald werk. Logischerwijs is er meer doorloop in deze groep.

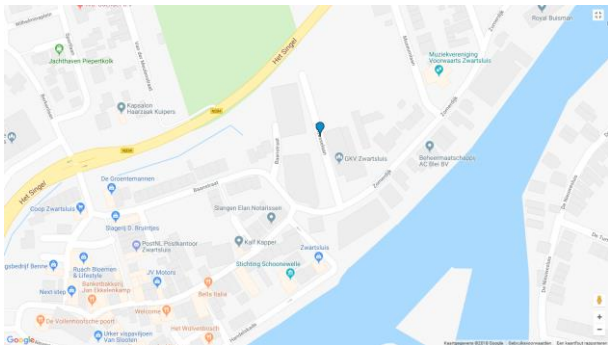
Bezoekers

De buurtgenoten komen voornamelijk op het eetcafé af. Het zijn allemaal mensen van boven de 60 jaar die veelal alleen wonen. Ze vinden er gezelligheid en aanspraak. De een is in contact gekomen met deze plek via een huis-aan-huis-blaadje, de ander via via. De bezoekers komen om mee te eten, ze helpen niet mee bij het koken en bedienen. Ze brengen gezelligheid. De samenstelling van de groep wisselt een beetje, maar een vaste kern komt al meerdere jaren wekelijks langs.

3.3 Dag- werk- en leercentrum De Ontmoeting

3.3.1 De fysieke ruimte

In het oude centrum van Zwartsluis, op loopafstand van de haven, staat sinds 2015 het dag-, werk- en leercentrum De Ontmoeting. Het redelijk grote gebouw valt wat bouwstijl betreft op; een nieuwbouwwebouwwijs tussen kleine en grote jaren '30 huizen. Om bij de ingang te komen moet je de zijstraat van de Baanstraat inlopen. Het gebouw heeft een moderne grijze gevel, met veel ramen. Het gebouw heeft drie verdiepingen. Het is niet vanaf alle kanten van het gebouw duidelijk waar de ingang is.

Voor de ingang staat een uithangbord waarop 'De Ontmoeting' wordt aangeduid. In het voorjaar worden er bakken met vrolijk gekleurde bloemen buiten bij de deur gezet. Om naar binnen te gaan kun je aanbellen, maar overdag is de redelijk zware deur ook zelf open te maken. Aan de linkerkant is een kleine ruimte die dient als winkeltje van zelfgemaakte spullen. Als je een tweede deur open doet, sta je in een grote open ruimte.

De ruimte waar je je dan in bevindt is een ruime plek. Rond deze centrale ruimte, zijn verschillende kleinere ruimtes. Grote ramen aan de straatkant maken de binnenruimte zichtbaar voor voorbijgangers en zorgen ervoor dat zonlicht het hele gebouw binnen kan komen.

De zogenaamde binnenplaats is gezellig ingericht. Rood en oranje kleuren staan centraal, er staan banken en stoelen in een zitje. Ook staat er een grote tafel waaraan gewerkt en

gegeten kan worden. De wanden van deze ruimte zijn versierd met schilderijen en planten. Op de kasten die langs de muur staan zijn verschillende spullen uitgesteld die door deelnemers van De Ontmoeting zijn gemaakt en in het winkeltje worden verkocht. De grijze buitenkant van het gebouw doet niet vermoeden dat er zoveel sfeer en bedrijvigheid binnen plaatsvindt.

De ruimte achter de binnenplaats is de zogenaamde dagbestedingsruimte. Deze ruimte grenst open aan de binnenplaats, niet met een deur, maar door een grote opening van enkele meters breed die afgesloten kan worden met een grote schuifdeur. In dit gedeelte van het gebouw vinden met name de ontmoetingen plaats. Aan de grote tafel die in het midden staat wordt koffie gedronken, de krant gelezen, handwerk gedaan en nog veel meer. In de ruimte staan verschillende kasten met materialen. Achter de kasten staat een grote 'relaxstoel', waar verschillende deelnemers soms een tijdje in rusten. Deze stoel staat in deze open ruimte, maar bewust wat verstopt om er toch een beetje 'uit' te zijn. Tevens is deze ruimte de kantoorruimte van de professional.

Naast de dagbestedingsruimte zit een grote instellingskeuken, waar met veel mensen in gewerkt wordt. Daarnaast zijn er nog verschillende grote en kleine ruimtes. Een deel van deze ruimtes zijn ingericht voor gebruik van het dag-, werk- en leercentrum. Zo is er een ruimte ingericht voor houtbewerking. Hier worden verschillende dingen gemaakt, van vogelhuisjes tot woningdecoratie.

De kamer ernaast is ingericht als naaiatelier. Aan de andere kant is een kleine ruimte, zonder ramen, ingericht als plek om fietsen te repareren. Dit is speciaal ingericht voor een deelnemer met niet-aangeboren hersenletsel die graag aan fietsen wilde sleutelen, maar hiervoor een prikkelarme omgeving nodig had.

De overige ruimten worden verhuurd aan verschillende partijen, soms structureel. Zo is er een ruimte waar de praktijk-ondersteuner van de huisarts spreekuur houdt. Ook is er een ruimte die maandelijks gebruikt wordt als mama-café voor (jonge) moeders en een ruimte waar een kunstenaar regelmatig cursus geeft. Dit laatste initiatief bracht een leuke dynamiek op gang. Deze kunstenaar gaf vrijwillig schilderworkshops in een van de ruimten achter in het gebouw van De Ontmoeting. Hiervoor wierf zij deelnemers van buiten De Ontmoeting. Maar ze legde ook contact met de aanwezige deelnemers van Frion. En opeens zaten daar verschillende deelnemers ook te schilderen. Ook de bejaarde buurman die regelmatig koffie kwam drinken op de dagbesteding, is op deze manier aangeschoven bij de schilderworkshop. Deze reuring bracht dus een moment van nieuwe contacten met zich mee.

Daarnaast zijn er ruimten die incidenteel worden verhuurd, voor bijvoorbeeld vergaderingen of andersoortige bijeenkomsten. Voor dit soort activiteiten verzorgt een deelnemer van De Ontmoeting, een jonge vrouw met een verstandelijke beperking, de catering. Zij is gastvrouw van De Ontmoeting en is hier alle werkdagen aanwezig. Voor bijeenkomsten met catering, dit kan van alles zijn, bereidt zij samen met een professional dit werk voor. Afhankelijk van de omvang van de opdracht voert zij het met behulp van een andere deelnemer of met een professional deze taak uit.

De eerste en tweede verdieping van het gebouw bestaan uit woningen waar mensen met een verstandelijke beperking wonen en 24-uurszorg ontvangen vanuit Frion. Enkele deelnemers van De Ontmoeting wonen op de afdelingen er boven. In principe zijn deze afdelingen gescheiden van De Ontmoeting, er is echter wel wat interactie tussen beide afdelingen. Zo koken de deelnemers van De Ontmoeting minstens eens per week voor de afdelingen. Hiermee worden de professionals en verzorgers op de woonvorm ontlast, en hebben de deelnemers van De Ontmoeting werk om vorm te geven. Net als dat er binnen De Ontmoeting wordt gekookt voor de woonvorm op de verdiepingen erboven, zo bakken ze ook wekelijks voor de zondag 'bij de koffie' een cake of iets dergelijks voor het verzorgingshuis dat naast De Ontmoeting staat.

3.3.2 *Deelnemers, professionals, vrijwilligers en buren*

De deelnemers vanuit Frion

De Ontmoeting is een dag-, werk- en leercentrum van cliënten van Frion. Deze mensen zijn allemaal in meer of mindere mate verstandelijk beperkt. Bij enkelen speelt naast de verstandelijke beperking ook psychiatrische problematiek een rol. De rol die de deelnemers innemen bij De Ontmoeting hangt dan ook af van hun mogelijkheden. Zo zijn er deelnemers die een concrete taak als gastvrouw kunnen innemen. De gastvrouw neemt bijvoorbeeld de telefoon op en beheert samen met professionals de agenda. Zij voert, met ondersteuning van de professional, veel taken zelfstandig uit en geeft aan hier veel plezier aan te ontleen. Deze functie geeft een gevoel van belangrijk zijn, omdat zij essentiële taken uitvoert, zoals het (mede) verzorgen van de catering en het schoonmaken van het sanitair.

Er is ook een aantal deelnemers dat een wat zwaardere verstandelijke beperking heeft of syndroom van Down, waardoor zij niet zelfstandig, of helemaal niet deel kunnen nemen aan activiteiten. Communiceren en samenwerken is met hen moeilijk. Dit betekent niet dat zij geen plek kunnen innemen bij De Ontmoeting. Zij zijn onderdeel van de groep en doen daarbinnen hun eigen ding, zoals aan tafel breien of haken.

Vooraf tijdens de start van de dag, het samen koffie drinken en samen lunchen zijn zij fysiek onderdeel van de groep, wanneer iedereen naast elkaar om de koffietafel zit.

Een tweede doelgroep bij De Ontmoeting zijn mensen met een niet-aangeboren hersenletsel (NAH). Dit is een nieuwe groep voor Frion, die gespecialiseerd is in begeleiding van mensen met een verstandelijk beperking.

Het samenvoegen van deze twee groepen in één centrum was uitdagend, voor zowel de deelnemers zelf als de professionals. Ervaring, beeldvorming en onbekend zijn met elkaar speelden daarbij een grote rol. Inmiddels is daar geen sprake meer van. De problematiek speelt niet zo'n grote rol meer onderling, het zijn van een groep staat centraal. Zo zijn er de gezamenlijke koffie- en lunchmomenten, waar met elkaar gepraat en gelachen wordt. Daarnaast vindt er menging plaats in de activiteiten, zoals bijvoorbeeld in het naaiatelier.

Een grote overeenkomst tussen beide groepen is dat zij drukte soms moeilijk kunnen hanteren en zich regelmatig terug moeten trekken. De professionals anticiperen hierop door bijvoorbeeld de eerder genoemde relax-stoel en een prikkelarme werkruimte in te richten.

Professionals

Op de groep werken twee begeleiders die vooral bezig zijn met het groepswerk en het begeleiden van de activiteiten. Er is weinig wisseling in personeel en de lijnen tussen de begeleiders zijn kort. Daarnaast zijn er nog twee andere professionals betrokken bij de vormgeving van De Ontmoeting. Dit heeft vooral te maken met de ontwikkeling en het voortbestaan van de plek; samenwerken met andere zorg- en welzijnsorganisaties ten behoeve van hun deelnemers en de inwoners van Zwartsluis. De opdracht waar vanuit ze het werk doen is gedeeltelijk gekoppeld aan individuele budgetten (bekostigd vanuit de Wlz en de Wmo) en gedeeltelijk aan meer collectief in te zetten budgetten (bekostigd vanuit de Wmo). In de dagelijkse praktijk op de werkvloer is dit onderscheid niet zo zichtbaar. Maar in het gericht zijn op het betrekken van de buurt en het daarover nadenken, zijn het vooral de 'Wmo-collega's' die daarin het voortouw nemen.

Naast het werken op de groep en met de deelnemers, zijn de professionals op veel meer manieren actief. Zij combineren vraaggericht werken met het zoeken naar nieuwe initiatieven en samenwerkingen met (in)formele partijen. Dit is vooral zichtbaar in het gebruik van het pand, waarbij ruimten worden verhuurd aan zowel formele als informele partijen en initiatieven. Hierdoor ontstaat een bepaalde dynamiek die zorgt voor al dan niet incidentele ontmoetingen tussen mensen 'van buiten' en de deelnemers van De Ontmoeting.

De budgetten spelen ook een rol in het dagelijks werk. Hoe meer deelnemers, des te meer inkomsten. Het komt verschillende keren voor dat zich een vrijwilliger aanmeldt, waarbij als snel blijkt dat deze vrijwilliger wat meer begeleiding en ondersteuning nodig heeft en niet geheel zelfstandig ingezet kan worden. Professionals staan hierbij steeds voor een dilemma: deze vrijwilliger als vrijwilliger in te zetten, met daarbij een extra 'begeleidingslast', of deze vrijwilliger via de Wmo als deelnemer te laten participeren en voor de begeleiding geld te ontvangen. Wanneer deze dilemma's zich voordoen gaan de professionals met elkaar en met de betreffende vrijwilliger in gesprek, om te kijken wat het meest passend en helpend voor hem of haar is.

Deze vraaggerichte aanpak leidde in de meeste gevallen tot goede oplossingen.

Vrijwilligers zonder beperking

Naast de deelnemers en de professionals zijn er ook vrijwilligers die een belangrijke rol spelen bij De Ontmoeting. De inzet en motivatie van de vrijwilligers verschillen van elkaar. Er zijn vrijwilligers die zelfstandig ingezet kunnen worden ter ondersteuning van een of meerdere deelnemers. Deze vrijwilligers zijn veelal langere tijd betrokken bij De Ontmoeting. Motivatie van deze deelnemers zijn onder andere de affiniteit met de doelgroep en zich vrijwillig en actief willen inzetten in Zwartsluis. Er wordt hierbij vooral gekeken naar de vraag van de deelnemer. De vrijwilliger is op vooraf afgesproken momenten aanwezig bij De Ontmoeting. Deze vrijwilliger is vervolgens ook aanwezig bij de gezamenlijke momenten zoals bijvoorbeeld koffie drinken en ondersteunt daarbij waar nodig. De relatie tussen de deelnemer en de vrijwilliger is gebaseerd op de ondersteuningsvraag van de deelnemer en daarmee in eerste instantie niet gelijkwaardig en niet direct gebaseerd op gezamenlijkheid. Een tweede groep vrijwilligers die kan worden onderscheiden zijn vrijwilligers die wat extra begeleiding vragen van de professionals. Een voorbeeld van een reden is werkloosheid/arbeidsongeschiktheid en het zoeken naar een zinvolle dagbesteding. Hier kunnen bepaalde problemen of ondersteuningsvragen aan ten grondslag liggen. Sommige van deze vrijwilligers zijn dagelijks aanwezig. Zo helpt iemand mee met verschillende taken en doet wat hand- en spandiensten.

Het binden van vrijwilligers is een belangrijk punt van aandacht voor de professionals. Als het werk niet past bij de nieuwe vrijwilliger, dan wordt er afgehaakt.

Bezoekers

Als derde 'doelgroep' heeft De Ontmoeting, die zich wil profileren als een buurtontmoetingsplek, ook te maken met omwonenden.

Als eerste aanzet is er bij de start van De Ontmoeting een initiatief voor een maandelijks buurtcafé opgestart.

Middels flyers zijn burens uitgenodigd. Vanaf de start zijn daar vijf buurvrouwen op af gekomen. Deze bezoekers hebben allemaal de 65+ leeftijd bereikt. De motivatie van de bezoekers is dat de deelnemers van De Ontmoeting, in het dialect 'die kinders', ook wat aanspraak nodig hebben. Dat het voor henzelf mogelijk ook een invulling van de dag is, noemen zij niet. Wel doet vermoeden dat het voor hen ook een functie heeft, namelijk aanspraak hebben en eenzaamheid voorkomen. Bij De Ontmoeting zoeken ze een plek aan de tafel waarbij ze naast elkaar kunnen zitten. De buurvrouwen praten dan ook voornamelijk met elkaar. Deelnemers die redelijk makkelijk praten en contact aangaan, mengen zich zo nu en dan ook in het gesprek. Het zijn laagdrempelige gespreksonderwerp, waar bijna iedereen zich in kan vinden, zoals bijvoorbeeld het weer. Maar het wordt de deelnemers ook vaak te druk en ze trekken zich dan terug naar de activiteiten waar ze mee bezig waren. Ook een bejaarde buurman

komt regelmatig binnenlopen om een bakje koffie te drinken. Deelnemers bieden hem ook wel praktische hulp met bijvoorbeeld het doen van boodschappen tijdens koud weer.

Naast het buurtcafé wordt er af en toe, niet structureel iets georganiseerd voor de deelnemers en de burensamen. Zo is er een ochtend geweest met Oudhollandse spellen en is er eens samen een stampot gemaakt.

3.4 Wijkmoestuin De Slinger

3.4.1 De fysieke ruimte

In Steenwijk-West ligt het Dagcentrum 'De Slinger', onderdeel van Frion, organisatie voor mensen met een verstandelijke beperking. Bij Dagcentrum 'De Slinger' kunnen cliënten van Frion werken c.q. de dag besteden. Er kunnen volgens de website van Frion 50 mensen werken. Mensen kunnen werk kiezen uit de categorieën: catering, creatief, horeca, industrie, klussen, productie en tuinonderhoud. Die laatste categorie is waar het hier om gaat, want cliënten van Frion kunnen ook (deels) aan de slag in de moestuin van De Slinger. Deze moestuin wordt ook wel de 'Wijkmoestuin' van Steenwijk-West genoemd.

Op de foto hieronder is bijna de totale moestuin zichtbaar. De foto geeft een goed beeld van de totale omvang van de moestuin. En ook is goed te zien hoe de moestuin is verbonden met het gebouw van Dagcentrum De Slinger, dat links achter de heg te zien is, met roze-oranje dak.

Deelnemers van het Dagcentrum werken aan de rand van de moestuin, in de schuur, ook aan andere projecten. Hier worden onder andere matten geweven. De moestuin is een apart, maar niet afgeschermd gedeelte van het Dagcentrum. Ook cliënten die niet in de tuin werken, komen langs de moestuin, bijvoorbeeld richting de kas of de schuur. Wanneer de tuin te druk of onveilig is voor de cliënten, door bijvoorbeeld burensamenkomsten, kunnen ze zich terugtrekken in het hoofdgebouw van De Slinger.

Dagcentrum 'De Slinger' is niet opengesteld voor de buurt. De ondersteuning is meer gericht op zorg dan op welzijn en ontmoeting met mensen uit de buurt. De cliënten zijn dan ook niet gewend aan regelmatig contact met bezoekers uit de buurt.

3.4.2 De mensen: cliënten, vrijwilligers en professionals en hun taken

De cliënten vanuit Frion

De cliënten die bij Dagcentrum De Slinger komen hebben een verstandelijke beperking. De communicatieve en sociale vaardigheden van de in dit onderzoek betrokken mensen met een beperking zijn niet sterk ontwikkeld. Aan de ene kant kan de beperking een drempel opwerpen voor contact tussen de cliënten en de buurtgenoten. Aan de andere kant wordt de openheid en spontaneïteit van de cliënten benoemd als een voordeel voor het leggen van contact.

De cliënten van de moestuin komen voor dagbesteding, op basis van individuele budgetten vanuit de Wlz. De meesten komen voor de beleving, om onder de mensen te zijn en daginvulling te hebben. Begeleiding van de mensen met een beperking is over het algemeen minder gericht op ontwikkeling en re-integratie in de maatschappij (zoals wel meer gebeurt bij ggz-cliënten). Het doel is vooral rust, reinheid en regelmaat. Hierbij past het stimuleren van ontmoeting binnen het doel van de plek. Dit gaat niet op voor alle cliënten. Sommige van de cliënten die momenteel werkzaam zijn in de tuin, zijn wat minder beperkt dan diegenen die er tijdens het onderzoek werkzaam waren, en daar staat het werk in het teken van leren voor eventueel een reguliere baan. Een enkeling zou misschien kunnen doorstromen naar werk bij een hovenier. Momenteel is er weinig ruimte om te werken aan het leggen van contacten met mensen uit de buurt, de nadruk ligt op het goed bewerken van de tuin en het overdragen van vakinhoudelijke kennis aan de cliënten. De meer 'belevingsgerichte' cliënten die afgelopen jaren wel meewerkten in de tuin, kunnen momenteel even niet meehelpen. Het project De Moestuin liep de afgelopen jaren niet zo soepel, vandaar dat er nu eerst aandacht voor is om alles weer op orde te krijgen.

Over het algemeen stuurt de professional de cliënten aan, hij vertelt wat er moet gebeuren en op welke manier. Binnen de werkzaamheden in de tuin kunnen cliënten ook zelf initiatief te nemen, zoals bedenken of er nog bepaalde groenten moeten worden gezaaid of geoogst. De ene cliënt doet dit ook, de ander heeft meer begeleiding nodig. Vrijwilligers werken gelijk op met de cliënten, wat de afstand vermindert. Ze moedigen aan en zijn gericht op de cliënt. Daarnaast is het resultaat van het schoffelen, spitten e.d. duidelijk zichtbaar en de uiteindelijke opbrengst tastbaar en nuttig, wat bijdraagt aan een trots gevoel over de gedane arbeid.

Tijdens het onderzoek waren er ook deelnemers vanuit 'Actief in de Kop' aan het werk in de tuin, welke door de week meer arbeidsmatig werk verrichten op andere plekken. Deze deelnemers zijn zelfstandiger dan de cliënten van Dagcentrum De Slinger. Voor de cliënten is er een pictogrammenboek waarin de stappen van verschillende werkzaamheden

in de tuin worden uitgelegd. Dat wordt soms gebruikt bij het beginnen van een nieuwe taak.

De professionals

Gedurende het onderzoek liep de samenwerking niet zo soepel tussen de toenmalige professional en de vrijwilliger. Het werk in de tuin is fysiek zwaar en de rolverdeling niet altijd helder, dit gaf lichamelijke en interpersoonlijke problemen. Momenteel is er een nieuwe professional werkzaam, die als hovenier ook verstand heeft van tuinieren. Deze kennis wil hij overbrengen aan de mensen met beperking. Dit ziet hij naast het agogische, ook als onderdeel van de begeleiding. Tijdens het onderzoek waren er twee cliënten betrokken in de tuin die dit voornamelijk deden voor de beleving, deze deden niet zozeer het fysiek zwaardere werk. Nu De Moestuin weer wat meer wordt opgebouwd en de focus daarnaast ligt op de versterking van het team professionals en vrijwilligers, lijkt er vooral ruimte te zijn voor cliënten die het fysieke werk wat beter aankunnen. Om diezelfde redenen staat het contact met de buurt ook op een laag pitje. Het is wel de bedoeling dat ook andere cliënten later weer betrokken worden.

Vrijwilligers zonder beperking

Bij Dagbesteding De Slinger worden vrijwilligers direct aan cliënten gekoppeld als maatjes. De behoefte van de cliënt staat centraal. De relatie tussen vrijwilliger en cliënt is er een van begeleider en ontvanger. Deze relatie is dus niet ge-

baseerd op gelijkwaardigheid, maar wel op respect. De vrijwilligers hebben affiniteit met mensen met beperking, bijvoorbeeld omdat ze zelf een kind hebben met een beperking. Ze willen bijdragen aan het leven van de cliënten. De vrijwilligers die werkzaam waren ten tijde van het onderzoek, bepaalden wat er moest gebeuren in de tuin, gaven instructies en verdeelden de taken over de betrokken cliënten. Het fysieke werk en de verantwoordelijkheid werden als zwaar ervaren door de vrijwilliger en ook een reden zich wat terug te trekken. Nu lijken de verantwoordelijkheid en aansturing weer wat meer bij de nieuwe professional te liggen.

Het is lastig om vrijwilligers aan te trekken, omdat het werk niet voor ieder is weggelegd. De vrijwilliger moet én met cliënten met een zware verstandelijke handicap kunnen en durven omgaan én verstand hebben van tuinieren én lichamelijk geschikt zijn voor het werk in de tuin.

Bezoekers

Steenwijk West is grotendeels een achterstandswijk. Moestuin De Slinger ligt aan de rand van de wijk, aan een zeer rustige straat met alleen bestemmingsverkeer. Er komen dus niet veel mensen in deze straat. Aan deze straat staan juist grote vrijstaande huizen. Aan de straatkant wordt de moestuin omheind door een lage heg met bomen, afgesloten met een stalen hek. Dit alles maakt de moestuin niet zo zichtbaar in de wijk. Het blijkt dan ook dat de wijkbewoners, ook die in de buurt van de tuin wonen, onbekend zijn met

de plek. Er is wel welwillendheid om 'er iets leuks mee te doen'.

De afscheiding en de afwezigheid van een (welkomst)bord zorgen ervoor dat een buitenstaander het erf niet oploopt. Het is lijkt privéterrein. Er zijn dan ook niet veel buurtgenoten betrokken bij De Moestuin. Af en toe loopt er wel eens een buurtbewoner het terrein op om groenten te kopen. In het groeiseizoen ziet de tuin er mooi uit, met al de groenten. Maar in de winter ligt de tuin stil en is het een kale vlakte. Het terrein wordt dan nauwelijks gebruikt en wordt niet uit om even een kijkje te nemen.

Er worden groenten verkocht, maar dit wordt over het algemeen niet gedaan door de cliënten en bevordert dan ook niet het contact tussen cliënt en buurtgenoten. In het oogstseizoen is de bedoeling dat er één dagdeel per week verkoop is voor de buurt. Gedurende het onderzoek werd er wel eens een bord in de tuin gezet met de mededeling dat er groenten te koop zijn. Momenteel zijn professionals en vrijwilligers bezig om de schuur gedeeltelijk om te vormen tot een groentewinkeltje om meer bezoekers op het erf te krijgen. Een ander deel van de groente gaat onder andere naar De Korf (multifunctioneel wijkcentrum). Ook wordt er groente verkocht op de voorjaarsmarkt in Steenwijk. Twee keer per jaar is er een open dag voor het dagcentrum, inclusief de moestuin. Dan komen er burens. Cliënten helpen dan mee met het flyeren in de wijk. Daarnaast hebben scholen uit de buurt een eigen moestuinbak. De leerlingen komen dan om de tuin te onderhouden. Bij een bezoek van bijvoorbeeld basisschoolleerlingen aan de tuin, wordt het hoofdgebouw door professionals afgeschermd van de moestuin, dit voor het welbevinden en rust van de cliënten.

3.5 Overkoepelende observaties

Uit de beschrijvingen van de buurtprojecten blijkt dat er naast verschillen, ook veel overeenkomsten zijn, die van invloed zijn op het netwerkgericht werken. Als eerste de indeling en locatie van de fysieke ruimte van het project. Ten tweede het type vrijwilligers dat er komt en hun motieven. Ten derde de invloed van de financiële ruimte voor de professional om zich te richten op netwerkgericht werken.

3.5.1 Fysieke ruimte

Uit de interviews en de participerende observaties blijkt dat de fysieke ruimte (de inrichting, uitstraling, openheid, gebruik en ligging van het buurtproject) van grote invloed is op het in eerste instantie aantrekken van mensen zonder beperking en veiligheid voor mensen met beperking.

Op de zorggerichte plekken, waar ook de kantoren van de zorginstellingen zitten, is de drempel over het algemeen hoger om zomaar binnen te wandelen voor burens en potentiële vrijwilligers. Deze gebouwen zijn, vergeleken met de buitenruimtes, meer gesloten. Des te meer het project publieke ruimte lijkt te zijn, door openheid en toegankelijkheid, des te gemakkelijker mensen zonder beperking er komen.

De sfeer van de plek, wordt erg belangrijk gevonden. De 'sfeer' bleek veelal lastig onder woorden te brengen; dit kwam naar voren uit omschrijvingen van bijvoorbeeld de inrichting van De Ontmoeting, of het landelijke en natuurlijke gevoel van De Klooienberg. Maar het meest bepalend voor een goede sfeer zijn de mensen die er komen. Met name een gedeelde humor werd meerdere keren benoemd.

Het lijkt van belang om het gebouw meerdere functies te geven: zowel een zorgfunctie, als ook andere activiteiten waar meerdere doelgroepen op afkomen. De Klooienberg is hier een mooi voorbeeld van, waar zowel ouders komen om hun kinderen naar de opvang te brengen of met hun kind naar de kinderboerderij te gaan, en waar mensen uit de buurt groente kopen. De aanloop in het gebouw van De Ontmoeting zorgt ervoor dat de deelnemers vanuit Frion in contact komen met de overige bezoekers en gebruikers van het gebouw, al is de drempel om binnen te komen hier wat groter, omdat de ruimte minder open is en de uitstraling heeft van een zorgplek of kantoor.

De reuring in en rond het gebouw wordt over het algemeen als prettig ervaren, het geeft daadwerkelijk het gevoel om midden in de samenleving te staan. Deze bedrijvigheid kan voor sommige mensen met een beperking in eerste instantie wel spannend zijn. Het is van belang om daarbij extra zorg te hebben voor veiligheid op de plek, waar het mogelijk is om te zijn onder de anderen, zonder sociaal contact te

moeten maken. Daarnaast het is van belang dat er een rustige, prikkelvrije ruimte is, waar bij te veel drukte de deelnemers zich terug kunnen trekken. Alle buurtprojecten bieden de mogelijkheid aan de deelnemers om óf in interactie te gaan met de anderen óf zich terug te trekken. Op De Klooienberg kun je altijd wel een plekje in de tuin of binnen vinden, waar je alleen bent. Op De Ontmoeting is hier speciaal een plekje voor ingericht. Bij De Moestuin kan bij te veel drukte de cliënt zich terugtrekken in het hoofdgebouw en bij 't Noaberhuus kan ervoor gekozen worden om naar de eigen woning te gaan.

Een buurtproject kan open zijn en een prettige sfeer uitstralen, maar als het niet op een zichtbare en goed bereikbare plek in de wijk staat, er te weinig reuring is, dan is het nog lastig om mensen zonder beperking binnen te halen.

3.5.2 *Typologie mensen zonder beperking op de projecten*

Op alle buurtprojecten komen diverse typen mensen af zonder beperking. Het is niet mogelijk om te spreken over dé mens zonder beperking en zijn bijdrage, er is een onderverdeling nodig om meer genuanceerde uitspraken te kunnen doen.

Er is in dit onderzoek onderscheid te maken tussen twee typen mensen zonder beperking. Als eerste diegenen die als vrijwilliger werk verrichten op de plek, vanaf nu 'vrijwilligers zonder beperking' genoemd. Als tweede diegenen die meer als bezoekers langskomen voor gezelligheid, vanaf nu 'bezoekers' genoemd.

Binnen de categorie 'vrijwilligers zonder beperking' zijn ook weer twee groepen te onderscheiden. De eerste groep komt specifiek voor het contact en ondersteunen van de mensen met beperking. Hun motivatie is om bij te dragen aan de ondersteuning. Ze hebben vaak affiniteit met de mensen met beperking, omdat ze bijvoorbeeld zelf ook een familielid hebben met beperking.

De andere groep komt in eerste instantie voor zichzelf; voor het werk of voor eigen dagbesteding in bijvoorbeeld de tuin of aan de naaitafel. Deze vrijwilliger draagt bij aan het werk

op de plek. Daardoor is er contact met de deelnemers met beperking rond de tafel of op het erf. Dit contact lijkt meer op het contact tussen collega's die naast elkaar verschillende taken uitvoeren en elkaar indien nodig een helpende hand toesteken. Zo benoemen ze elkaar ook.

De bezoekers zijn vaak mensen die kwetsbaar zijn, net als de mensen met beperking, vanwege bijvoorbeeld ouderdom, lichamelijke- en of chronische ziekte of eenzaamheid. De bezoekers hebben minder contact met de mensen met beperking en hebben vaak een meer consumerende houding. Van hun kant brengen ze gezelligheid en hun aanwezigheid. De bezoekers komen veelal uit de buurt van de plek. Vrijwilligers komen daarentegen uit een bredere straal rondom het buurtproject.

Kijkend naar de motieven van de vrijwilligers en bezoekers, dan sluit dit aan bij het onderscheid van Verplanke (Van Bochhove, Tonkens, Verplanke, 2014), waarin onderscheid wordt gemaakt tussen twee soorten motieven:

1. 'De wereld verbeteren'; iets positiefs willen bijdragen aan de maatschappij.
2. 'Persoonlijke vooruitgang'; hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen een instrumenteel motief (zoals het opdoen van werkervaring) en een emotioneel motief (zoals het opdoen van nieuwe sociale contacten, ergens bij horen, betekenisvol zijn).

Vaak spelen meerdere motieven een rol. Maar kijkend naar het hoofdmotief, dan kunnen de vrijwilligers zonder beperking gericht op het ondersteunen van mensen met beperking, ingedeeld worden in 'de wereld verbeteren' van de doelgroep. De andere groep vrijwilligers zonder beperking heeft als hoofdmotief 'persoonlijke vooruitgang', wel met in sterke mate ook de behoefte om iets bij te dragen aan het project. Bij de bezoekers die minder initiatiefrijk en meer kwetsbaar zijn, speelt vaak het persoonlijke motief om ergens bij te horen en het gezellig te hebben een grote rol. In dit verlangen naar sociale contacten, wijken ze niet veel af van veel mensen met beperking.

Bij een van de buurtprojecten, De Klooienberg, is ook een ervaringsdeskundige betrokken. Deze is meegenomen in het onderzoek onder de noemer van 'mensen zonder beperking'. Maar deze vrijwilligster past beter onder het kopje 'professional'. Deze opgeleide vrijwilliger doet feitelijk het werk van een professional. Haar taak is om deelnemers met beperking te begeleiden bij de werkzaamheden op de wijkboerderij, maar ook op sociaal-emotioneel gebied. Ze wordt zeer positief gewaardeerd door de deelnemers en levert een grote bijdrage aan de veiligheid en het emotioneel welbevinden van de groep.

3.5.3 Ruimte voor netwerkgericht werken

De invloed van financiering is groot op hoe en of er aandacht is voor het netwerkgericht werken. Individuele budgetten zorgen ervoor dat de ondersteuning gericht is op het individu. Het meer collectieve aspect, zoals de toegankelijkheid van de plek of het aantrekken van vrijwilligers, komt hierdoor vaak op het tweede plan.

Waar wel sprake is van budget gericht op collectief werken, is de begeleiding van de mensen met beperking als groep ook meer gericht op contact met mensen zonder beperking. Bijvoorbeeld zoals bij De Ontmoeting, waar twee professionals de ruimte hebben om zich vanuit de Wmo-opdracht bezig te houden met het aantrekken én begeleiden van mensen zonder geïndiceerde beperking. Het brengt, naast de beoogde contacten, ook extra werk met zich mee voor de professional, zoals het begeleiden van vrijwilligers die zelf ook niet zo sterk zijn, afstemming en aansturing, en zorgdragen voor veiligheid van cliënten ten opzichte van de vrijwilligers. Het is dan ook niet verwonderlijk dat wanneer de professional niet voldoende uren heeft om hiermee aan de gang te gaan, het primaire proces van de individuele begeleiding van mensen met beperking voorrang krijgt. Dit lijkt zo te zijn bij De Klooienberg, De Moestuin en in toenemende mate bij 't Noaberhuus.

Hoofdstuk 4 Safe h(e)aven: de waarde van laagdrempelige buurtprojecten

In dit hoofdstuk vindt u onze bevindingen van drie jaren onderzoek naar het ontstaan en plaatsvinden van contacten tussen mensen met en zonder beperking. Door middel van deze uitkomsten willen we inzicht bieden in de waarde van laagdrempelige buurtprojecten zoals de vier die wij hebben onderzocht in relatie tot de ontmoetingen tussen mensen met en zonder beperking.

De centrale vraag is: *wat kunnen we van laagdrempelige buurtprojecten verwachten, waar mensen met een verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek en mensen zonder een beperking elkaar ontmoeten?*

De uitkomsten bespreken we in drie stappen:

- Hoe zag het contact tussen mensen met en zonder beperking (dat op laagdrempelige buurtprojecten tot stand kwam) er daadwerkelijk uit?
- Wat leverde het contact voor mensen met een beperking op, oftewel (hoe) droeg het bij aan sociale inclusie en/of het uitbreiden van sociale netwerken?
- Wat was de functie van de buurtprojecten met betrekking tot dit contact?

In de methodische verantwoording (bijlage 2) worden de termen 'mensen met beperking' en 'mensen zonder beperking' omschreven. Ook wordt uitgelegd hoe er in de uitwerking van het onderzoek mee is omgegaan en welke keuzes zijn gemaakt. In dit hoofdstuk worden verschillende citaten weergegeven. Om duidelijk te maken welke personen de uitspraken deden, wordt dit gelijk achter het citaat weergegeven met (ZB) = persoon zonder beperking, (MB) = persoon met beperking en (Prof) = professional.

4.1 Hoe zag het contact er uit?

Vanuit twee jaren veldonderzoek met vijf rondes van participerende observatie c.q. interviews is duidelijk geworden dat het contact tussen mensen met en zonder beperking (dat op

laagdrempelige buurtprojecten ontstaat) er als volgt uit zag (een uitzondering daargelaten):

- Geen individueel contact, maar collectief contact. Het contact vond altijd plaats in de context van de groep mensen die aanwezig waren op de plek en niet een-op-een.
- Contact vond plaats op (bleef begrensd tot) de plek van het buurtproject.
- Het contact vond plaats op gezette tijden, tijdens een activiteit.

4.1.1 Niet individueel maar collectief

Het contact was geen een-op-een-aangelegenheid, maar een groepsgebeuren. Het contact met de ander stond (bijna) altijd in het teken van het contact in de groep. Tijdens de interviews voelde het voor de interviewers meestal uitermate kunstmatig om de respondent één persoon te laten uitkiezen waarop we in de tweede helft van het interview verder door gingen vragen.

Gedurende het onderzoek is duidelijk geworden dat de collectiviteit van de plek, de groep en het geheel, belangrijker is dan een-op-eencontact tussen mensen op de plek. Het valt op dat zowel mensen met als zonder beperking vaker aangaven dat ze iets geven aan de 'plek' in het algemeen, dan dat ze aangaven iets te geven aan een specifiek iemand.

In sommige gevallen worden vrijwilligers gekoppeld aan een specifieke persoon met beperking. Dit komt met name voor bij mensen met een verstandelijke beperking. In deze gevallen geven de mensen met beperking en de vrijwilliger veelal ook aan individueel te geven aan deze persoon of personen. Maar naast dit specifieke een-op-eencontact geven zij ook aan het collectief erg te waarderen en hier hun rol in te nemen. Tijdens observaties werd dit bijvoorbeeld duidelijk doordat tijdens de koffiemomenten met de groep, de be-

treffende vrijwilliger en persoon met beperking apart van elkaar zaten en met andere mensen spraken. Na de koffie zochten zij elkaar vervolgens op om samen ergens mee aan de slag te gaan.

4.1.2 Contact vond plaats op de plek van het buurtproject

Contact vond plaats op de locatie van het buurtproject, waar mensen elkaar ook hebben leren kennen. Mensen met en zonder een beperking kwamen niet thuis bij elkaar over de vloer.

Er heerste grote consensus onder zowel de mensen met als zonder beperking: ze gaven (steeds weer) aan dat er geen een-op-eencontact plaatsvond buiten het buurtproject. En, misschien nog wel belangrijker, ze gaven aan dat ze hieraan ook geen behoefte hebben. De belangrijkste reden van beide groepen was dat ze privécontacten en contacten op de plek van elkaar gescheiden willen houden. Ze zien elkaar niet als vrienden die ook thuis afspreken. De relatie is eerder te vergelijken met een werkrelatie, beperkt tot de projectvloer of met het contact met kennissen, die niet bij elkaar over de vloer komen, maar elkaar elders ontmoeten en daar prettig contact hebben.

Ze mailden, belden, appten en/of sms'ten niet met elkaar, tenzij ze een korte vraag wilden stellen met betrekking tot het buurtproject. Soms zaten ze wel bij elkaar op Facebook.

In de openbare ruimte, buiten het buurtproject, waren wel korte ontmoetingen in het dorp of in de buurt tussen de mensen met en zonder beperking. Ze begroeten elkaar en maken soms een kort praatje. In het dorp deden deze korte contactmomenten zich vaker voor dan in de stad, waar de respondenten in verschillende wijken wonen.

“Dat is natuurlijk ook nog wel heel wat hè. Dat ze iemand wel groeten. Want dat merk ik wel, als mensen elkaar hier vaker gezien hebben, en dan hoor ik laatst ook iemand vertellen, ik kom dan iemand in de stad tegen en dan zegt ze wel hoi.” (Prof)

“Je komt ze tegen in de stad enzo en dan zijn ze helemaal enthousiast als ze je herkennen...” (ZB)

4.1.3 Op gezette tijden tijdens een activiteit

Contact tussen mensen met en zonder beperking vond plaats op gezette tijden en dagen. Er waren enerzijds vrijblijvende activiteiten, zoals een koffiemoment of eetcafé, waar mensen op afkwamen. En anderzijds activiteiten waarbij mensen zonder beperking vaak een vrijwilligersrol hadden en ze bijv. een dag(deel) kwamen meewerken op de (moes)tuin of samen handwerken.

“We hebben hier onze activiteiten gezamenlijk. Thuis is voor onszelf.” (ZB)

4.2 Wat leverde het contact op voor mensen met een beperking?

Een aantal mensen met beperking gaf aan dat zij behoefte hebben aan contact met mensen zonder beperking. Als er weinig of geen mensen uit de buurt meedoen aan activiteiten van het buurtproject dan vinden de mensen met een beperking dat jammer en gaven ze aan dat te missen.

Als zij wel contact hadden met mensen zonder een beperking dat leverde dat voor hen op:

- geen sociale netwerkversterking;
- geen zorg en ondersteuning die los staan van het buurtproject;
- wel begeleiding en ondersteuning in de context van het buurtproject;
- wel: mee kunnen doen en meetellen.

4.2.1 Geen sociale netwerkversterking

Gedurende meer dan twee jaar volgden we de contacten tussen mensen met en zonder beperking die ontstonden op laagdrempelige buurtprojecten. We zagen dat (een uitzon-

dering daargelaten) individuele sociale netwerken van mensen met een beperking zich niet uitbreiden en niet werden versterkt.

Zoals we hierboven bespraken, vonden contacten plaats in de context van de groep (het collectief). Hierdoor bleven contacten beperkt tot de locaties van de buurtprojecten en de hier aangeboden activiteiten en contactmomenten. Dit was voor iedereen prettig en wenselijk.

4.2.2 Geen zorg en ondersteuning buiten buurtproject

Het is duidelijk geworden dat sociale netwerken niet werden uitgebreid en versterkt in de persoonlijke kring: er is geen (vriendschappelijk) contact ontstaan dat buiten de locaties van de buurtprojecten plaatsvond. Er ontstond dan ook geen zorg of ondersteuning aan mensen met een beperking thuis of anderszins buiten de buurtprojecten.

“Dan ga je ook weer verwachtingen scheppen hè. Als ze het vaker willen. (...) In principe vind ik het zo wel goed.” (ZB)

4.2.3 Begeleiding en ondersteuning

Wanneer er werd gevraagd wat mensen met een beperking op het buurtproject kregen van mensen zonder een beperking, dan ging het naast praktische hulp ook veelal over sociaal-emotionele steun. Genoemd werd dat er een luisterend oor was, ruimte voor gesprekje en begeleiding.

De begeleiding door vrijwilligers zonder een beperking aan mensen met een beperking werd vooral ervaren bij vrijwilligers die speciaal aan iemand met een (meestal verstandelijke) beperking gekoppeld waren. In dit gekoppelde contact tussen mensen met en zonder beperking is het dus ook logisch dat er een bepaalde vorm van begeleiding plaatsvindt. Verschillende vrijwilligers geven aan dat de persoon met beperking altijd bij hen mag komen als iets niet goed loopt, dat ze mensen proberen te helpen bij het omgaan met emoties, adviezen geven en dingen uitleggen waar dat nodig is.

Ook mensen met een beperking noemden dit. Mensen met beperking geven aan dat ze aan iemand hulp kunnen vragen

en dat vrijwilligers hen helpen met activiteiten. Ook geeft een persoon met beperking aan dat het fijn is dat de vrijwilliger eerlijk is en hem laat meebeslissen in wat zij samen doen. Door dit een-op-eencontact wat vooral begeleidend was, was er ook ruimte en gesprek mogelijk over andere onderwerpen dan de taak. Even je ei kwijt kunnen of advies vragen over iets wat men bezighield.

Deze begeleidende rol van de vrijwilliger werd door professionals veelal als ondersteuning en ontlasting van hun taken ervaren.

“Nou, soms een luisterend oor en soms wat advies. Want ik weet natuurlijk zijn valkuilen. Dus daar probeer ik hem dan wel voor te waarschuwen van hé, pas op.” (ZB)

En:

“We praten er wel eens over maar omdat dit nog een beginnend contact is, krijg ik in stukjes en beetjes zijn geschiedenis te horen. En daar zit wel verdriet en daar zit wel boosheid in. En ook dat wordt verteld en ook geef ik dan aan als iemand of in dit geval hij, twijfelt aan of iets normaal is of niet normaal, dan probeer ik te zeggen van: het is wel goed zo, je doet het wel goed.” (ZB)

Ondanks dat contact vaak op collectief niveau plaatsvond, werd er soms ook meer dan alleen begeleiding in het individuele contact gegeven. Bijvoorbeeld door iemand een kopje thee te geven (getypeerd als materieel niveau), een praatje te maken (sociaal niveau) en complimenten (affectief niveau) te geven. Vrijwilligers geven aan dit te geven, en door mensen met beperking wordt dit ook herkend als iets dat zij ontvangen. Zo noemt iemand bijvoorbeeld dat de vrijwilliger haar helpt als ze boos of verdrietig is, door er met haar over te praten. Ook vrijwilligers noemen dit:

“Hij zegt dan na een gesprek, fijn dat ik even met je kon praten.” (ZB)

4.2.4 Meedoen en meetellen van mensen met een beperking

Het aanwezig zijn op de buurtprojecten en daar onderdeel van zijn samen met mensen zonder een beperking en met mensen met een andersoortige beperking, leverde voor mensen met een beperking het volgende op:

Gelijkwaardigheid - blikverruiming - spelen met verschillende rollen - normaliseren - sociale vaardigheden - tegengaan stigma/zelfstigma

Gelijkwaardigheid

Zowel mensen met als zonder beperking gaven meestal aan dat ze het contact met de ander (vice versa) zien en ervaren als gelijkwaardig.

“Nou ik behandel altijd iedereen gelijk. (...) Ik heb wat, een ander heeft wat, die heeft wat. Iedereen heeft wat.” (MB)

“Mensen doen allemaal hun stukje. En... Ik ben niet iemand, überhaupt, die mensen in een hokje wil plaatsen. Dus voor mij zijn ze gewoon allemaal medewerkers.” (ZB)

Als er contact werd gemaakt tussen de mensen met en zonder beperking, leek er een positief verband te zijn tussen de duur van de relatie en de mate van gelijkwaardigheid tussen hen. Hoe langer men elkaar kende, hoe beter ze elkaar snapten, en des te gelijkwaardiger de relatie werd. Gedurende de participerende observaties viel op dat daar waar mensen langer de plek bezochten en relatief weinig wisseling qua betrokkenen was, men naar elkaar toetrok, grapjes maakte en betrokken was op elkaar.

“Want er was ook een vrijwilliger en die had dat nog nooit, die heeft dat nog nooit van zijn leven meege maakt. En daar zie je dan wel een groei in, van hoe ga ik om met deze mensen. Wat is een slimme manier om vragen te stellen en hoe moet ik reageren op een bepaalde reactie van die persoon. En op die manier zie je vaak wel groei in hoe je omgaat met een persoon met deze beperking.” (Prof)

Een kanttekening die hierbij geplaatst dient te worden is dat mensen zonder beperking (in bijna alle gevallen) weten dat, als ze naar een laagdrempelig buurtproject gaan, ze te maken krijgen met mensen met een beperking. In het geval van mensen met een verstandelijke beperking waren vrijwilligers vaker eveneens ouders van een kind met een verstandelijke beperking. Verondersteld kan worden dat zij dus al affiniteit hebben met mensen met een beperking, wat invloed heeft op het ervaren van het contact en gelijkwaardigheid.

Door sommige oudere bezoekers werd taalgebruik gehanteerd dat juist een ongelijkwaardige bejegening veronderstelt:

“Het is leuk voor de jongens, voor die kinders die daar wonen.” (ZB) [bewoners zijn geen kinderen, maar volwassenen, red.]

Blikverruiming

Enkele mensen met beperking gaven aan dat het contact met bezoekers en vrijwilligers voor hen belangrijk was; dat het hun blik heeft verruimd doordat ze leerden van nieuwe mensen.

“Ja je leert natuurlijk niet altijd nieuwe mensen kennen, maar dat je een ander praatje hebt. Ja dat je op je werk ook eens iets anders kunt vertellen of dat je iets anders hebt beleefd. Anders blijf je altijd maar in je eigen wereldje rondhangen. Dat is ook niet goed.” (MB)

En:

“Ik vind het belangrijk om dingen buiten de ggz te doen.” (MB)

Bezoekers en vrijwilligers zonder beperking geven aan dat het geven en ontvangen in het contact met mensen met beperking voor hen van betekenis is omdat zij ervan leren. Het contact is ongecompliceerder dan met mensen zonder beperking.

“Ja wat er fijn aan is, ja het is eigenlijk, het zijn heel vaak toch wel, de mensen zijn toch wat ongecompliceerder. Vind ik dan.” (ZB)

Spelen met verschillende rollen

Bij drie van de buurtprojecten geven de deelnemers met en zonder beperking aan dat ze op de betreffende plek de ruimte hebben om te spelen met sociale rollen. Voor mensen met een beperking geldt vooral dat ze op het buurtproject even geen cliënt zijn. De meeste deelnemers hebben namelijk een rol, zoals gastheer/-vrouw of dierenverzorger. Dit brengt bijbehorende taken en verantwoordelijkheden met zich mee. Daarnaast doet een aantal mensen met beperking op de twee plekken waar vooral mensen met ggz-problematiek komen, dezelfde taken als de vrijwilliger buiten de begeleide dagdelen om. Dit omdat ze zich verantwoordelijk voelen voor hun taak, hierin plezier hebben en kennis en kunde hebben gekregen. Er is duidelijk sprake van gevoel van eigenaarschap.

Mensen met een beperking omschrijven zichzelf regelmatig als collega, werknemer of beschrijven zichzelf aan de hand van hun specifieke rol. Deze rollen refereren aan een werkplek, waar ieder zijn eigen functie heeft. Respondenten met beperking geven aan het waardevol te vinden dat ze een rol hebben, bijdragen aan de plek en aan de samenleving.

“Ik vind juist dat de plek iets meer bij mij bijdraagt, dat ik mooi de kans heb om overdag iets te doen. [...] Dat je er in feite een beetje toe doet op de werkvloer.” (MB)

De termen die mensen met beperking het meest voor zichzelf gebruikten zijn vrijwilliger. Ook hierin komt de gelijkwaardigheid met de ‘andere’ vrijwilligers zonder beperking naar voren. Aan de titel ‘vrijwilliger’ hangt ook een gevoel van vrijheid en eigenaarschap. Iets vrijwillig doen, houdt ook in dat je zeggenschap hebt over je eigen tijd en bezigheden.

“Ik ben vrijwilliger. Ik kan mijn dagen zelf bepalen en dat is ook wel weer fijn. Als ik maar gewoon die twee dagen kom dan... en als ik een appje stuur van ‘ik kom vandaag niet.’ Dan is het ook goed.” (MB)

Normaliseren

Dat in de veilige omgeving van het buurtproject geoefend kan worden met verschillende sociale rollen en daarbij eigenaarschap, verantwoordelijkheid en trots wordt bevorderd, werkt sterk normaliserend. Professionals gaven aan dat ze mensen met een beperking in de ‘alternatieve samenleving’ dan ook juist aanspraken op hun gezonde gedeelte en hebben hiermee een normaliserende functie. Ten behoeve van een veilige sfeer gold de al dan niet ongeschreven regel dat er niet te veel gepraat mocht worden over specifieke problematiek of diagnoses. Tegelijkertijd zag hij/zij er de waarde van als problematiek wordt besproken op een normaliserende manier:

“Ik hoor wel eens bij het eten dat iemand zegt ik heb dit en dit en dat vind ik zo vervelend, en dat een ander dan zegt: ach dat maakt niet uit komt wel goed. En die kleine dingen kunnen delen brengt ook wel veiligheid denk ik.” (Prof)

Omdat er behalve mensen met een beperking ook mensen zonder een beperking (of met beperkingen van een andere aard, zoals mensen met niet-aangeboren hersenletsel of beperkingen door ouderdom) de buurtprojecten bezochten, werden mensen met een beperking aangesproken op hun meer gezonde gedeelte en gestimuleerd om in hun gedrag rekening te houden met andere aanwezigen en algemeen geldende sociale regels.

“Wat mij wel opviel bij een deel van de cliënten is dat, je merkt nog wel eens als mensen met een beperking onderling bij elkaar zijn dat ze meer hun ziektebeeld laten zien. En als je de mix hebt, dan zullen mensen zich dus eerder ook gewoon van hun gezonde kant laten zien. En dat merkte ik wel. Dan gaan ze toch gewoon hun uiterste best doen om net zo te reageren als iedereen.” (Prof)

Professionals gaven aan dat mensen met beperking van mensen zonder beperking leerden door te kijken en onderdeel te zijn van de groep. Wat zijn ‘normale’ gedragingen? Wat doen mensen als ze (bijvoorbeeld) samen koffiedrinken?

Het contact tussen mensen met en zonder beperking richt zich echter niet alleen op het zogenaamd aanpassen van het gedrag van mensen mét een beperking. De ontmoetingen tussen mensen met een zonder beperking deden ook wat met mensen zonder een beperking. Zo kregen zij meer kennis over en begrip voor mensen met een beperking. Dit is een aanzet tot acceptatie van gedrag wat ‘anders’ is. Een professional noemde dit een mooi leerproces:

“Voor mensen met en mensen zonder beperking. Om elkaar te leren kennen en hoe ga je ermee om. En wat vind je gek, wat vind je niet gek.” (Prof)

Bij het buurtproject waar ook mensen met een zwaardere (verstandelijke) beperking komen voor dagbesteding is er wel een duidelijker onderscheid tussen de vrijwilligers zonder beperking en deze cliënten. Betreffende cliënten hebben over het algemeen niet een vaste rol, met bijbehorende verantwoordelijkheden. Hier hebben de professionals en vrijwilligers zonder beperking een (bege)leidende rol. Tijdens de participerende observaties werd dit ook duidelijk in hoe professionals hun aanwezigheid omschreven. Zij gaven aan dat deze mensen met een beperking vooral voor de beleving aanwezig zijn. Ondanks dat ze nauwelijks tot niet kunnen spreken en geen taken (kunnen) hebben, zijn ze een onderdeel van het collectief en genieten volgens de professionals zichtbaar van het aanwezig zijn.

Sociale vaardigheden opdoen

Mensen met een beperking gaven aan dat zij sociale vaardigheden leren door het contact met mensen zonder beperking. Doordat zij op de buurtplekken andere mensen (zonder beperking) ontmoeten, leerden zij hoe zij korte praatjes konden maken.

“Ja, nou ja, ja, je bent gastdame dus je moet jezelf een beetje gewoon over die stap [contact maken, red.] heen zetten. Soms is dat lastig maar je moet je er toch wel een beetje overheen zetten.” (MB)

Wanneer zij deze mensen vervolgens op straat of in de supermarkt tegenkwamen was het voor hen gemakkelijker om ook daar contact te maken, wat voor veel mensen met een beperking nieuw was.

Stigma en zelfstigma tegengegaan

Doordat er ontmoeting plaatsvond werden negatieve, belemmerende beelden ontkracht die over en weer bestonden. Stigma en zelfstigma werden hierdoor tegengegaan, wat o.a. het zelfbeeld van mensen met beperking verbetert.

“Wat ik in mijn opleiding bijvoorbeeld leer [...] dat een stigma tegengaan werkt door contact. Het is ook meestal zo dat de mensen die dan een stigma hebben, kennen ook geen mensen in de ggz. [...] Maar zo gauw mensen hier komen, dan is het echt super. Als ik alleen al kijk naar het eetcafé en naar die kleine buurvrouw die verderop woont, dan merk je helemaal geen verschil. Dat is gewoon mens tegen mens en niet van: jij hebt dat en jij hebt dat.” (Prof)

Een professional gaf aan dat mensen met een beperking leerden dat mensen zonder beperking niet ‘eng en gevaarlijk’ zijn. Daarnaast – zo noemde een professional – komen sommige mensen met beperking er achter dat ze niet tegen mensen zonder een beperking hoeven op te kijken:

“Dat dat geen supermensen zijn, maar ook gewone mensen die wel eens ergens last van hebben.” (Prof)

4.3 De functie van buurtprojecten ten aanzien van het contact

In dit deel van de uitkomsten willen we ingaan op drie belangrijke bevorderende factoren voor contact tussen mensen met een beperking en mensen zonder een beperking:

- gezamenlijkheid;
- wederkerigheid;
- begrenzing.

Deze factoren zijn vooral bekend als bevorderend voor het aangaan en onderhouden van een-op-een-contact. Maar ook voor het contact dat op groepsniveau plaatsvond tussen mensen met en zonder beperking bleken deze bevorderende factoren te gelden, maar soms wel volgens een iets andere logica en volgens andere sociale regels dan een-op-

een-contact. Deze alternatieve kenmerken zullen we ook kort aanstippen tijdens de bespreking.

We hopen hiermee sociale professionals inzichten te geven hoe zij gezamenlijkheid, wederkerigheid en begrenzing kunnen inzetten binnen laagdrempelige buurtprojecten ter ondersteuning van het contact tussen mensen met en zonder een beperking dat daar plaatsvindt.

We bespreken:

- gezamenlijkheid: de samenbindende werking van buurtprojecten;
- collectieve wederkerigheid: de voordelen van geven en ontvangen in de groep;
- ingebouwde begrenzing⁴

Bij elke bevorderende factor bespreken we de rol van de sociale professional.

4.3.1 *Gezamenlijkheid: de samenbindende werking van buurtprojecten*

Hieronder bespreken we de rol van **gezamenlijkheid** in het ontstaan en onderhouden van contact dat op buurtprojecten plaatsvindt tussen mensen met en zonder beperking.

De buurtprojecten die wij onderzochten hadden in de meeste gevallen een aanbod van (arbeidsmatige) dagbesteding. Veelal waren mensen met een beperking aan de slag met diverse activiteiten zoals handwerken, fietsen repareren, koken of bakken in de keuken, in de (moes)tuin werken en dieren verzorgen.

Deze vormen van dagbesteding bleken vaak een goede basis voor het contact tussen mensen met en zonder beperking. Mensen zonder een beperking kwamen op de activiteiten af o.a. vanuit een gezamenlijke interesse. Zij konden op deze

activiteiten aanhaken en met mensen met beperking samenwerken aan een gezamenlijk doel. Deze gezamenlijkheid bood aanleiding tot gesprek en houvast gedurende het contact.

“Ik mag graag in de tuin werken en heb thuis ook een tuin en een tuinkas, een kleintje. Dus dat vind ik hartstikke leuk. En om dan zo met cliënten te werken vind ik ook leuk.” (vrijwilliger ZB)

Ook leidde het samenwerken aan een gezamenlijk doel er toe dat mensen met elkaar vertrouwd raakten.

“Doordat je met elkaar eten kookt... als je ergens mee zit ofzo, dan vragen ze natuurlijk ook aan je van: ‘goh, zit je ergens mee, vind je het gezellig?’ Dat voelt iets vertrouwder dan als je iemand alleen maar, als iemand binnenkomt en je drinkt alleen een kopje thee of je eet met diegene samen.” (MB)

Tussen het werk door werden gezamenlijke koffie- en lunchpauzes gehouden. Vooral als mensen met elkaar samenwerkten en tussen deze samenwerking door samen koffiedronken werkte dit versterkend voor de onderlinge (werk)relatie.

“Het koffie of thee drinken met elkaar. De praatjes en de grapjes. Gezellig met elkaar eten. Echt het samen doen. Ik houd niet zo van alleen zijn. Ik vind het wel lekker hoor maar ik houd er niet van om alleen aan tafel te zitten.” (MB)

Als mensen zonder een beperking vooral kwamen ‘consumeren’ door op de koffie te komen of naar het eetcafé te gaan, dan zaten ze vaker met een aantal mensen zonder beperking bij elkaar aan tafel en kwam er minder menging tussen mensen met en zonder beperking tot stand.

“Tijdens eetcafé maak ik een tekeningetje van de tafelindeling. De mensen zonder een beperking die vanuit de buurt (waaronder nabijgelegen dorpen) op het

---

⁴ Voor een uitgebreide bespreking van gezamenlijkheid, wederkerigheid en begrenzing: zie tussenrapport ‘Gewoon gezellig’ (Stouten-Hanekamp et al., 2017)

eetcafé af komen, zitten in een groepje van vier bij elkaar aan de ene zijde van de tafel. De heren die gekookt hebben (met beperking) en te herkennen aan het rode vrijwilligersshirt zitten bij elkaar, aan de andere zijde van de tafel.”(

Overigens was dit niet per se negatief want mensen van tafels verderop genoten in sommige gevallen wel mee van de grapjes en de gespreksstof die mensen zonder een beperking met zich meebrachten. En voor mensen zonder beperking was de ervaren drempel naar de buurtprojecten vaak lager als er ook mensen zonder een beperking kwamen die ze kenden.

De manier waarop gezamenlijkheid vorm kreeg binnen buurtprojecten had als alternatief kenmerk het delen van levenservaring, en dan specifiek de ervaring van kwetsbaarheid. Ervaringen met betrekking tot kwetsbaarheid, dat is in het ‘gewone’ leven niet iets wat je zomaar op tafel gooit. Dan moet je elkaar eerst goed kennen. Kwetsbaarheid is volgens de algemeen geldende norm niet sterk, en de sociale regel is dan ook dat je dat liever wat meer voor jezelf houdt. Binnen de buurtprojecten zagen we echter dat kwetsbaarheid de normaalste zaak van de wereld was. Het hoefde er niet altijd over te gaan, daar waren wel (ongeschreven) regels over, maar het was aanwezig en het mocht er zijn.

Rol van de sociale professional

Sociale professionals kunnen middels laagdrempelige buurtprojecten ‘gebruik maken’ van de bevorderende factor gezamenlijkheid (en daardoor contact tussen mensen met en zonder beperking bevorderen) door:

- contact tussen mensen met en zonder beperking te koppelen aan en rondom dagbestedingsactiviteiten;
- een divers assortiment aan activiteiten te verzorgen;
- met het assortiment aan te sluiten bij wensen en interesses van de deelnemers en (potentiële) bezoekers, rekening houdend met de samenstelling van de buurt;
- mensen met en zonder beperking - in groepjes, of een-op-een - aan elkaar te koppelen (lieft op basis van een

gezamenlijke interesse), die aan een gezamenlijk doel gaan werken. Dit kan een heel concreet doel zijn: een maaltijd op tafel krijgen. Of een groter doel: een wijksteunpunt draaiende houden;

- ondernemend te zijn en initiatief te nemen, zodat er werk is voor mensen met en zonder beperking waarin zij samen kunnen werken;
- zorg te dragen voor een cultuur van gedeeld eigenaarschap. Het samen verantwoordelijk zijn van de plek bindt niet alleen de personen met en zonder beperking aan elkaar, maar ook de professional kan hierin een gelijkwaardige rol spelen en de verantwoordelijkheid met de anderen delen, wat een positieve uitwerking heeft op gevoelens van (zelf)vertrouwen en eigenwaarde.

4.3.2 Collectieve wederkerigheid: geven en ontvangen in de groep

Hieronder bespreken we de bevorderende factor **wederkerigheid** voor het contact dat op buurtprojecten ontstaat en plaatsvindt tussen mensen met en zonder beperking.

Vanuit een-op-eencontact is bekend dat het belangrijk is dat beide partijen geven en ontvangen vanuit het contact. En dat het over en weer geven en ontvangen voldoende in balans is, zodat mensen niet worden overvraagd of worden uitgebuit.

Zoals we al in 3.1.1 bespraken, was het contact op de buurtprojecten tussen mensen met en zonder beperking meestal niet individueel van aard, maar stond het contact bijna altijd in het teken van de groep. Het geven en ontvangen op de buurtprojecten kreeg dan ook vooral vorm als ‘collectieve wederkerigheid’. Mensen (ongeacht de beperking) gaven aan zowel te geven aan (de groep mensen aanwezig op) het buurtproject, als te ontvangen vanuit (de groep mensen aanwezig op) het buurtproject.

Gezelligheid is een woord dat door elke respondent genoemd wordt wanneer zij de plek beschrijven. Deze gezelligheid maakt dat mensen er bij willen horen en zich willen in-

zetten voor de plek: hier ontstaat dus het geven. Deze bijdragen kunnen er op heel verschillende manieren uitzien. Er wordt gegeven door bijvoorbeeld mee te helpen in de moestuin, te handwerken of hout te bewerken of om producten te kunnen verkopen. Maar ook het schoonhouden en onderhouden van de plek kan hiervan een onderdeel zijn.

In de tussenrapportage ‘Gewoon gezellig’ (Stouten-Hanekamp et al., 2017) is beschreven hoe deze collectieve wederkerigheid zorgt voor vertrouwen dat je krijgt als onderdeel van een groep. De opbrengsten van collectieve wederkerigheid zijn vergelijkbaar met de opbrengsten van individuele wederkerigheid (onder andere zelfvertrouwen, vertrouwen in anderen), maar vraagt minder van de soms moeilijke vaardigheden die individuele wederkerigheid vraagt.

Professionals gaven aan dat sommige mensen met een beperking het moeilijk vonden om individueel wederkerig contact vorm te geven. Zo vraagt een-op-eencontact om doorzettingsvermogen, conflicthantering en empathie; vaardigheden die van mensen met een beperking (maar ook voor mensen zonder beperking) veel energie kunnen vragen en die moeilijk kunnen zijn.

Collectieve wederkerigheid bleek een aantal voordelen te hebben ten opzichte van individuele wederkerigheid, omdat 1) geven en ontvangen gemakkelijker in balans was omdat het geven en ontvangen via het collectief verloopt; als iemand niet evenredig kon bijdragen dan viel dat niet zo op en 2) het vroeg minder sociale vaardigheden in het contact dat plaatsvond in de context van de groep. Want bij wijze van spreken: zonder jou gaat het ook door. En ook als jij even niks zegt, dan praten anderen wel en is er gezelligheid.

Vanuit het verslag participerende observatie april 2018 wordt duidelijk wat de meerwaarde is van collectieve wederkerigheid voor mensen met een zwaardere verstandelijke beperking, die het vaker vooral moeten hebben van de ‘beleving’, de sensatie dat zij onderdeel zijn van de groep:

“Ik blijf vanochtend een poosje bij Maarten zitten. Hij heeft het syndroom van Down en is hierdoor best zwaar verstandelijk beperkt. Hij kan niet goed praten, zegt veel dezelfde zinnen die oneerbiedig gezegd nergens over gaan. Hij heeft altijd (2 jaar geleden ook) een agenda bij zich en een aantal tijdschriften en een laptoptas (zonder laptop). Die tas heeft hij steeds bij zich en niemand mag er aan komen. Hij bladert wat in zijn agenda en zegt dat hij een vergadering heeft. Hij heeft ook een pen in zijn hand, maar tekent hiermee niets in zijn agenda. Ik praat een beetje met hem, voor zover dat kan. Hij zegt verschillende dingen, zoals wij zijn belangrijke mensen en iets over computers. Deze zinnen herhaalt hij dan meerdere malen. Ook stoot hij wat klanken uit. Omdat hij een van de deelnemers is met een zwaardere beperking die geen taken/werk uitvoeren hier en weinig contact lijkt te hebben met anderen, besluit ik vanochtend een poosje bij hem te blijven. Hij heeft een vaste plek aan tafel. Ik begreep dat hij ook wel eens boos wordt als iemand anders daar zit. Af en toe gaat hij staan en gaat hij weer zitten. Soms loopt hij achter de begeleiders aan en vandaag loopt hij ook een paar keer achter mij aan. Als bijna iedereen van tafel is, blijft hij daar zitten. De anderen die nog aan tafel zitten zijn aan het handwerken. Er wordt weinig gepraat. Maarten blijft voortdurend (met name tegen mij) praten. Het is onsamenhangend en het is moeilijk om terug te praten. Anderen doen dit dus ook niet. De begeleiders/stagiaires wel, als ze even aan de tafel staan.

*Maarten maakt dus op een bepaalde manier wel met mensen contact, maar niet iedereen gaat op dat contact in. Wellicht dat anderen met een beperking dit ook moeilijk vinden. Hij lijkt het niet erg te vinden als er niet wordt gereageerd. Als ik hem wat vragen probeer te stellen, geeft hij antwoorden die niet op de vragen slaan, maar gaan over zijn werk en vergaderingen, en auto’s. **Ondanks dat hij dus beperkt contact heeft en kan maken met anderen, is duidelijk dat hij zijn plek heeft.** Zijn eigen plek aan de koffietafel en later blijkt ook aan de lunchtafel. Hij is de enige*

die hulp nodig heeft bij het eten, ik help hem daar vandaag bij, en niemand kijkt ervan op.” (PO)

Een gevolg van collectieve wederkerigheid op deze plekken is dat er relaties zijn ontstaan waar de aanwezigen plezier aan beleven. Doordat er een relatie ontstaat tussen mensen die geven en ontvangen, worden mensen opgenomen in sociale verbanden, zoals de onderzochte buurtprojecten laten zien. Er was geen sprake van intieme vriendschap, maar mensen voelden zich betrokken op elkaar en gemotiveerd om rekening met elkaar te houden. Deze zogenaamde burgervriendschap (Machielse, 2016; Kal, Post & Wilken, 2013) draagt bij aan sociale insluiting van mensen met een beperking.

Wie daarbij het initiatief nam tot het contact was, zowel een-op-een als in de groep, wisselend. Soms waren dat deelnemers met beperking, op andere momenten en in een andere samenstelling de bezoekers en vrijwilligers. Wanneer een vrijwilliger specifiek aan een persoon met beperking werd gekoppeld rondom bepaalde activiteiten, was het vaak de professional die het eerste contact tussen deze twee personen legde.

Rol van de sociale professional

Sociale professionals kunnen door laagdrempelige buurtprojecten ‘gebruikmaken’ van de bevorderende factor collectieve wederkerigheid (en daardoor contact tussen mensen met en zonder beperking bevorderen) door:

1. zich bewust te zijn van de voordelen die collectieve wederkerigheid biedt;
2. aanjager te zijn van collectieve wederkerigheid, deze in goede banen te leiden. Een sfeer neer te zetten van ‘naar elkaar omzien’. Voorbeeld vanuit het onderzoek hiervan is: buurman van een paar huizen verderop kan niet naar het eetcafé komen, vanuit het buurtproject wordt er een maaltijd naar hem toe gebracht.

4.3.3 Ingebouwde begrenzing

Hieronder bespreken we de bevorderende factor **begrenzing** voor het contact dat op buurtprojecten ontstaat en plaatsvindt tussen mensen met en zonder beperking.

Natuurlijke grenzen: plek, tijd, activiteit

Vanuit observaties en interviews bleken de locatie en organisatie van de buurtprojecten in de meeste gevallen op natuurlijke wijze te zorgen voor grenzen aan het contact tussen mensen met en zonder beperking. Zoals we in 3.1 al zagen werd het contact tussen mensen met en zonder beperking begrensd tot de locatie van het buurtproject en tot gette tijden en afgebakende activiteiten.

Dit was naar tevredenheid van bijna alle mensen. Soms wilde iemand wel bij een ander thuis komen maar dan was het niet al te moeilijk om dit te ontwijken als visite thuis niet gewenst was:

“Nou ik ben er eigenlijk verder niet op ingegaan. Dus ik denk, zeg nu maar niks. Dan gaat het misschien uit haar koppie. Ik denk, ik denk niet dat ik daar verstandig aan doe.

Ze heeft het nooit weer gevraagd dus... ik weet niet in hoeverre het tot haar doordringt. Geen idee.” (MB)

Persoonlijke grenzen

Mensen zonder beperking gaven bijna allemaal aan dat ze niet ervaren hebben dat er over hun grenzen werd heengegaan. Als er dan toch een persoonlijke grens overschreden werd, werd dit duidelijk aangegeven. En mensen bleven hier niet mee zitten, tilden hier niet heel zwaar aan. Onze vooronderstelling voorafgaand aan dataverzameling was dat mensen met beperking soms moeilijk kunnen aanvoelen wat de grens is van de ander en hoe daarmee om te gaan. We hadden verwacht dat er vanuit interviews met mensen zonder beperking wel wat ervaringen zouden loskomen over overschrijding van hun persoonlijke grenzen door mensen met een beperking. Het overschrijden van persoonlijke grenzen van mensen zonder een beperking door mensen met een beperking werd slechts een paar keer gerapporteerd. Hun grenzen werden overschreden op het fysieke

vlak; mensen met een beperking kwamen een paar keer lichamelijk te dichtbij.

Aan de andere kant werden de grenzen voor mensen met beperking ook wel eens overschreden. Dit kwam er vaak op neer dat het te druk voor ze was of dat de ander zich te veel met de inhoud van de activiteit bemoeide. Het was voor hen soms lastig om aan te geven wat hun eigen grens was en daarvoor op te komen. De rol van de professional was hierbij erg belangrijk, om de grenzen te bewaken.

“Ja, ik heb wel mijn momenten, dan begin ik te schelden en dan zit ze [ZB] me iets te veel op mijn vingers weet je en dan kan ik zo ineens exploderen. En dan weet [prof] alweer gelijk weer hoe ze me rustig moet krijgen.” (MB)

Daarnaast bleek ruimte om je terug te trekken (even géén contact) van grote meerwaarde.

“Ja, ze is nogal druk. Ik heb meestal nogal moeite met drukke mensen. Als ze er eventjes is vind ik het wel leuk. Maar dan ga ik me soms ook eventjes afzonderen. Even lekker de rust.” (MB)

Voldoende open, voldoende veilig

Aanhakend op het citaat van hierboven over de optie voor mensen met een beperking om zich terug te trekken, zagen wij dat buurtprojecten de uitdaging hebben om te zorgen voor een juiste balans tussen openheid en veiligheid. Het is belangrijk dat buurtprojecten voldoende open en laagdrempelig zijn zodat mensen zonder een beperking erop afkomen. Maar ook voldoende veilig (vooral) voor mensen met een beperking zodat zij zich (even) kunnen terugtrekken indien ze dat nodig hebben.

Dat dit lastig is bleek uit het volgende citaat dat iets zegt over een hoge drempel ten aanzien van buurtprojecten:

“Dus komen veel mensen uit het dorp hier binnen, bij onze setting. En daarin zie je wel dat ze even een tijdje zitten te kijken, want het gebouw an sich is natuurlijk het Frion en het Frion is mensen met een verstandelijke beperking. Dus dan zie je ze wel een

beetje kijken maar bij heel veel mensen zie je het niet. En we hebben hier natuurlijk ook een aantal waar je het wel aan ziet, en dan zie je ze toch wel kijken. De drempel is hier regelmatig dus wel wat hoog.” (Prof)

Informatie over beperking

Op de buurtprojecten was het voor de betrokken respondenten duidelijk dat er mensen met een verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek rondliepen. Deze kennis was impliciet aanwezig, en hoefde volgens de deelnemers met en zonder beperking niet verder geëxpliciteerd te worden. Het merendeel van de respondenten met en zonder beperking was het erover eens: informatie over beperking en achtergrond van mensen met een beperking hoeft niet te worden gedeeld met mensen zonder beperking. Alle partijen gaven aan dat ze dit niet wilden met het oog op normalisering. Ze wilden elkaar zien als gelijkwaardig mens, zonder nadruk op de verschillen.

“Het zit meer bij hem denk ik in zijn hoofd, ik weet ook niet wat voor beperking of dat hij heeft en dat hoef ik eigenlijk ook niet te weten. [...] Dat weet ik van bijna niemand hier. Maar dat maakt ook niet uit. Dus maar ik merk er verder ook niets van. Ja dat hij af en toe dan een beetje boos wordt, nou ja.” (ZB)

Maar er leek wel een kantelpunt te zijn. Bij meer intensief contact en hechtere samenwerking kon het verschaffen van informatie de samenwerking en het contact versoepelen. De informatie zorgde dan voor meer wederzijds begrip en een duurzamer contact. Voor veel mensen met beperking was het lastig om zelf aan te geven wat ze nodig hadden van de ander. De professionals speelden een belangrijke rol om de balans te houden tussen enerzijds normalisering en anderzijds het toerusten van mensen zonder beperking in het aangaan van (duurzamer) contact.

Rol van de sociale professional

Sociale professionals kunnen middels laagdrempelige buurtprojecten ‘gebruik maken’ van de bevorderende factor begrenzing (en daardoor contact tussen mensen met en zonder beperking bevorderen) door:

- zich bewust te zijn van de natuurlijke grenzen die laagdrempelige buurtprojecten bieden ten aanzien van het contact tussen mensen met en zonder beperking;
- zich bewust te zijn dat persoonlijke grenzen over én weer overschreden kunnen worden, dus niet alleen van mensen zonder een beperking (door mensen met een beperking) zoals we zouden denken. Maar ook van mensen met een beperking door mensen zonder beperking;
- mensen met een beperking te helpen bij het aangeven van hun grenzen;
- zorg te dragen dat buurtprojecten voldoende open én voldoende veilig zijn;
- mensen met een beperking gelegenheid en ruimte te bieden om zich terug te trekken;
- Indien nodig informatie te verstrekken aan mensen zonder beperking (na overleg met cliënt) over de beperking. Dat kan algemene informatie zijn over doelgroep, maar ook specifieke informatie over diagnose.

Hoofdstuk 5 Conclusie en discussie

5.1 Conclusie

Laagdrempelige buurtprojecten, opgezet om sociaal contact tussen mensen te bevorderen, past naadloos in het ideaal van sociale inclusie. Mensen met een beperking kunnen mensen zonder beperking ontmoeten op gewone plekken in de samenleving en leren daar vaardigheden die kunnen bijdragen aan het deelnemen aan de samenleving. Daarnaast sluit het aan bij het idee van het versterken en uitbreiden van sociale netwerken van mensen die ondersteuning nodig hebben, want wie weet volgt er uit die ontmoeting onderlinge hulp en zorg, zodat familieleden worden ontlast. Tenminste, dat zijn de idealen. Maar werkt het in de praktijk inderdaad zo?

In dit driejarig onderzoeksproject bekeken wij hoe op vier buurtprojecten in de regio Zwolle aan deze idealen vorm wordt gegeven en wat hiervan de betekenis is voor bezoekers met en zonder beperking. We onderzochten daarnaast onder welke voorwaarden het contact tussen mensen met en zonder beperking op deze projecten prettig kan verlopen. In dit hoofdstuk beschrijven wij de belangrijkste conclusies en reflecteren we hierop in de discussie. De vraag die centraal staat is: *“Wat kunnen we van laagdrempelige buurtprojecten verwachten, waar mensen met een verstandelijke en/of psychiatrische problematiek en mensen zonder beperking elkaar ontmoeten?”*

Geen uitbreiding van hulp en zorgrelaties

Op grond van uitgebreide gesprekken met deelnemers met en zonder beperking en met professionals, en op grond van participerende observatie op de vier buurtontmoetingsplekken constateren we dat deze projecten *niet* leiden tot meer onderlinge hulp en zorg tussen mensen met en zonder beperking. Er heerst grote consensus onder zowel de mensen met als zonder beperking: ze hebben geen behoefte aan een-op-eencontact buiten het buurtproject. Ze zien elkaar niet als vrienden of kennissen, die ook thuis afspreken. De relatie is eerder te vergelijken met een werkrelatie, beperkt

tot de projectvloer. Het contact op de projecten stond sowieso steeds in teken van het contact in en met de groep. Mensen gaven dan ook aan dat ze niet zozeer ervaren dat het contact met een iemand verdiept was gedurende de tijd dat ze op het project kwamen. Tot meer onderlinge hulp en zorg leiden deze projecten dan ook niet.

Geen weerbaar ondersteunt kwetsbaar

Daarnaast kunnen we constateren dat mensen die we in dit onderzoek aanduiden als mensen zonder beperking, over het algemeen mensen zijn die zo hun eigen problemen hebben. Ze kampen bijvoorbeeld met eenzaamheid, ouderdom of hebben een lichamelijke beperking of chronische ziekte. Mensen die de projecten bezoeken, zijn dus over het algemeen niet de fitte actieve weerbare mensen waar het beleid het over heeft en die iets zouden moeten gaan betekenen voor hun zogenaamde ‘kwetsbare medemens’. Nee het zijn mensen die ook op zoek zijn naar een plek waar ze erbij horen, waar ze gezelligheid ervaren en waar ze gezien worden en die, zo geven professionals aan, zelf ook ondersteuning nodig hebben. Gerelateerd aan het idee van sociale inclusie roept het de vraag op of dit dan de ‘normale’ plekken in de samenleving zijn en tegelijkertijd relativeert het wat je aan hulp en ondersteuning kan verwachten. Dit betekent niet dat de projecten niet van waarde zijn. Ons onderzoek laat zien dat deze plekken van groot belang zijn voor zowel mensen met als zonder beperking. Je moet de buurtontmoetingsplekken echter niet zien als ‘middel tot’ het vergroten van sociale netwerken of als plekken waar sociale inclusie wordt gerealiseerd, maar de plekken zijn wat ons betreft waardevol als ‘doel op zich’.

Maar wel van grote waarde: erbij horen, gezelligheid, doorbreken stigma's, spelen met identiteit

We zien namelijk dat zowel mensen met als zonder beperking op de buurtprojecten een plaats vinden waar ze erbij horen. Waar ze gezelligheid ervaren en zich gezien voelen. Waar ze zich in de woorden van Ootes (2013) ‘*in place*’ voelen, of die ze met een term van Hall (2004) ervaren als een

'safe haven'. Ze vinden in de buurtontmoetingsplekken een plek die voor hen bekend en vertrouwd is, waar ze relaties durven aangaan en zichzelf durven te zijn. De meerwaarde hiervan moeten we niet onderschatten, omdat veel mensen met een beperking maar ook mensen zonder beperking deze prettige plekken ontberen, omdat ze slechte familiere-relaties hebben, alleen wonen of met mensen die ze niet zelf gekozen hebben. Het bestaan van deze plekken blijkt dan ook aan te sluiten bij de behoeften van mensen met een beperking. Ze vinden het fijn dat de buurtontmoetingsplekken er zijn en ze buiten hun eigen kring nog andere mensen kunnen ontmoeten. Een voordeel van groepscontact tegenover individueel contact bleek te zijn dat mensen minder het gevoel hadden zich aan allerlei ingewikkelde regels en codes te moeten houden. Een groep geeft een bepaalde veiligheid, omdat je om hulp kunt vragen als je iets niet weet, en omdat het niet erg is als je even niet meedoet terwijl anderen praten.

Daarnaast bestaan er op de projecten zelf prettige contacten waar mensen plezier uit halen. Mensen helpen elkaar over en weer op het project, drinken samen koffie, werken samen aan een taak. Ook zien we dat beelden die er over elkaar bestonden en bestaan worden bijgesteld. 'die man met een verstandelijke beperking is misschien niet slim, maar wel heel ontwapenend.' Of 'ik dacht dat mensen met een psychiatrische achtergrond eng waren, maar ze zijn juist vreselijk aardig.' Stigma's die over en weer bestaan worden doorbroken evenals zelfstigma's wanneer mensen met en zonder beperking ondervinden dat ze meer kunnen dan ze in eerste instantie dachten.

We zien ook dat de relaties door de tijd heen meer gelijkwaardig worden. Mensen leren elkaar steeds beter kennen, waardoor verschillen kleiner worden en ze overeenkomsten beter zien. Dit heeft er ook mee te maken dat mensen binnen de projecten aangeduid worden als vrijwilliger, ongeacht wat je achtergrond is. Daar ontlenen mensen een identiteit aan die gelijkwaardigheid bevordert. Daarnaast geeft de term vrijwilliger ook ruimte aan mensen die de projecten bezoeken. Ze ontlenen er eigenaarschap aan, want je kunt stoppen wanneer je wilt. Dat is prettig voor mensen die vaak afhankelijk zijn (Van der Weele et al., 2018).

Ten slotte zien we dat mensen op deze projecten ook kunnen spelen met hun identiteit. Dat dit belangrijk is voor sociale inclusie wordt door diverse wetenschappers beschreven (Fincher & Iveson, 2008; Bigby & Wiesel, 2011; Wiesel, Bigby & Carling-Jenkins, 2013; Wiesel & Bigby, 2014). Op de vier plekken zien we dat mensen met een beperking inderdaad de ruimte gebruiken om met rollen te spelen: ze noemen zichzelf vrijwilliger, gastheer of gastvrouw, buurvrouw of buurman en komen daarmee los van hun identiteit en rol als cliënt of patiënt. Ze ondervinden op deze projecten dat ze meer zijn dan hun beperking.

Tweede-orde-effecten

Hoewel professionals aangeven dat de mix van mensen met en zonder beperking er toe leidt dat mensen met een beperking hun best doen om zich goed te gedragen en hun beste beentje voor te zetten, hebben we geen aanwijzingen dat mensen elders hun sociaal netwerk uitbreiden of bijvoorbeeld doorstromen naar ander vrijwilligerswerk of misschien zelfs betaald werk. De projecten zijn hier echter ook niet specifiek op gericht. Er wordt niet gewerkt aan de hand van doelen gericht op sociale netwerkversterking, en er zijn geen gesprekken over hoe het staat met je sociaal netwerk en of het lukt om deze uit te breiden. Dat deze druk ontbreekt zou wel eens het succes van deze plekken kunnen zijn. Iedereen is welkom ongeacht wie je bent of wat je kan. Er is een veilige plek waar je gezelligheid kunt ervaren, waar je mag zijn wie je bent. Er is zelfs veel waardering voor de eigenheid van mensen met een beperking. Mensen zonder beperking geven aan dat ze ervan genieten, zonder het uit te willen wissen of veranderen. Maar dit komt ook omdat een groep van de mensen zonder beperking zelf al affiniteit heeft met mensen die een beperking hebben, omdat ze zelf een familielid hebben met een beperking bijvoorbeeld. Kwetsbaarheid mag er zijn op deze plekken.

Wat is nodig om deze prettige contacten te realiseren?

We hebben in de vier projecten onderzocht wat nodig is om dit prettige contact te realiseren. We zoomden daarbij in dit onderzoek in op wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing. Alvorens we hierop ingaan, willen we echter nog

een belangrijke andere voorwaarde voor prettig contact onderstrepen en dat is de langdurige en blijvende ondersteuning van sociale professionals op deze projecten. We zien dat de rol van professionals van groot belang is om het contact prettig te houden. Professionals leggen uit wat de grenzen zijn, nodigen alle partijen uit om iets bij te dragen, schipperen tussen mensen, leggen uit wat normale gedragsregels zijn, welke grapjes wel en niet door de beugel kunnen, zorgen dat mensen zich welkom voelen. De keren dat mensen repten over onprettige incidenten of nare situaties (gelukkig niet vaak) was dit wanneer een professional afwezig was.

We hebben van dit project geleerd dat contacten prettig zijn en blijven als in de projecten vorm wordt gegeven aan gezamenlijkheid, begrenzing en wederkerigheid. **Gezamenlijkheid** als voorwaarde heeft betrekking op het zorgdragen dat mensen een gezamenlijk doel kunnen ervaren waar ze zich samen sterk voor kunnen maken. Bijvoorbeeld door ze gezamenlijk verantwoordelijk te maken voor de moestuin. Dat zorgt ervoor dat mensen elkaar gedurende het seizoen blijven opzoeken als ze zaden, wieden en uiteindelijk oogsten.

Wederkerigheid als te organiseren voorwaarde gaat over het zorgdragen dat zowel mensen met als zonder beperking van betekenis kunnen zijn op het project. Dat ze een rol kunnen vervullen, waardoor ze hun meerwaarde kunnen ervaren en waarin ze kunnen geven aan het project. Bijvoorbeeld de rol van gastvrouw of degene die het tuinafval ophaalt. We zagen dat het vervullen van een rol bijdraagt aan het doorbreken van zelfstigma's, stigma's (oh mensen zijn meer dan hun beperking), en goed is voor de eigenwaarde van mensen. Het gaat hier dus om het organiseren van wederkerigheid op collectief niveau in plaats van wederkerigheid in een-op-een-contacten.

Ten slotte ontdekten we dat ook **begrenzing** een belangrijke voorwaarde is voor het realiseren van prettig contact. Begrenzing is gelegen in het feit dat het project plaatsvindt in de publieke ruimte. Het geeft veiligheid als je weet dat je mensen niet thuis hoeft uit te nodigen, maar je elkaar treft op een neutrale plek. Dit was dus op alle projecten al aanwezig. De begrenzing kun je daarnaast aanbrengen door te

zorgen voor heldere rollen en taken, waardoor mensen weten wat er van ze wordt verwacht en niet hoeven te wachten tot de begeleider bedenkt wat je kunt gaan doen. Dit geeft een gevoel van eigenaarschap en verkleint onnodige vervelende afhankelijkheid. Ten slotte is begrenzing aan te brengen door ontsnappingsmogelijkheden te organiseren. Zoals we bijvoorbeeld zagen bij De Ontmoeting. Hier waren speciale ruimten ingericht waar mensen zich even terug kunnen trekken. Zelfstandig kunnen werken. Deze drie voorwaarden zouden mensen die contacten tussen mensen met en zonder beperking willen organiseren in acht moeten nemen.

5.2 Discussie

Denken over sociale inclusie

Hoewel het ideaal van sociale inclusie zowel in beleid als in wetenschap wordt omarmd, komt er vanuit de wetenschap ook voorzichtig kritiek op dit denken. Diverse wetenschappers geven aan dat het ideaal van sociale inclusie te dwingend is en te weinig ruimte laat voor het 'anders-zijn' van mensen met een beperking. Dit denken vinden we terug in werk van bijvoorbeeld Eva Feder Kittay (1999), De Vlieger et al. (2006), Milner & Kelly (2009), Renders & Meininger (2011), Mol, (2002); Pols, (2006), Waldenfels, (2004; 2011), Bos (2016) en Reerink et al. (2016). Milner en Kelly (2009) laten bijvoorbeeld zien dat er een sterke focus is op het ontmoeten van mensen zonder beperking in de samenleving. Zo wordt sociale inclusie vaak uitgelegd door beleidsmakers en professionals en daardoor ook door mensen met een beperking. Dit devalueert volgens hen de waarde van de eigen gemeenschappen van mensen met een beperking. Mensen met een beperking zeggen zelf dat '*community participation*' plaats moet vinden buiten het eigen huis en buiten de instelling, omdat begeleiders dit zo zeggen en vinden. Dat betekent dat ze zich moeten verhouden tot de regels en sociale codes die in '*mainstream places*' gelden en die vaak hoog gegrepen zijn voor mensen met een beperking (Meininger, 2003). Terwijl ze zich het meest thuis en op hun gemak voelen op plekken waar ook mensen met een beperking zijn (p.55). Het beleid heeft goede bedoelingen, namelijk de integratie, acceptatie, emancipatie en participatie van

mensen met een beperking, maar zo vatten we deze denkers grof samen, de eigen leefwereld van mensen met een beperking verliezen we uit het oog. Zij betogen dat het nodig is om meer nadruk te leggen op de specifieke wijze waarop mensen met een beperking de fysieke en sociale omgeving ervaren.

Wij denken dat het belangrijk is om in het denken over sociale inclusie deze eigenheid van mensen met een beperking niet te verliezen en willen met dit onderzoek dan ook bijdragen aan de discussie op dit gebied. Dit is belangrijk en sluit aan bij uitgangspunten in het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een beperking. Daar zijn uitgangspunten beschreven als het respect voor de inherente waardigheid en persoonlijke autonomie, respect voor verschillen tussen mensen, het belang van samen leven met anderen, het recht op het ontwikkelen van eigen kwaliteiten en het behoud van de eigen identiteit. Realisatie van deze uitgangspunten kan alleen door uit te gaan van het individu en de verscheidenheid aan individuen. Het unieke individu is richtinggevend, en niet algemene begrippen, slogans of modellen als 'inclusie' of 'iedereen moet participeren in de samenleving.'

Ruimte voor safe havens, niches, third places, alternative spaces, micro spaces

Een aantal wetenschappers pleitte in lijn van deze discussie ook voor eigen veilige plekken voor mensen met een beperking, waar ze onder hun voorwaarden in contact komen met mensen zonder een beperking (Hall, 2004, Kal, 2001, Peattie, 1994; Valentine, 2013; Fincher & Iveson, 2008; Milner &

Kelly, 2009). Deze plekken worden door deze wetenschappers aangeduid met 'safe havens', 'niches', 'third places', 'micro spaces', 'alternatives places'. Een plek waar mensen met een beperking ruimte hebben hun eigenheid vorm te geven, hun eigen tempo aan te houden en zichzelf te zijn. In plaats van dat van hen gevraagd wordt zich aan te passen aan de norm van mensen 'zonder beperking', wordt dan een deel van het publieke domein aangepast aan de – andere – norm van mensen 'met beperking'. Dit onderzoek sluit zich aan bij dit kritisch denken. We zien dat de projecten zodanig vorm hebben gekregen dat die aansluit bij de norm van mensen met een beperking of andere kwetsbaarheid en daarom prettig contact mogelijk maken. Mensen komen er graag omdat er veel mensen komen die ook 'iets' hebben en waar het 'anders-zijn' wordt gewaardeerd en waar er ruimte is voor kwetsbaarheid. Het zijn plekken die zoals Bigby en Wiesel (2011), Wiesel en Bigby (2013) en Wiesel, Bigby en Carling-Jenkins (2014) beschrijven het midden houden tussen 'community presence' en 'community participation' oftewel tussen aanwezig zijn in de samenleving en echt meedoen in de samenleving. Het zijn unieke gemeenschappen waar sociale rollen en regels vormkrijgen die passen bij de unieke mensen die er komen: regels en rollen die zijn aangepast op hen, in plaats van dat zij zich moeten aanpassen aan regels en rollen die elders in de samenleving gelden als 'normaal'. Het zijn plekken waar rekening gehouden wordt met het tempo en de eigenheid van mensen met een beperking. In deze plekken vinden mensen met een beperking, maar ook mensen zonder beperking die vanwege allerlei redenen niet kunnen meedoen, een veilige plek die voor hen van heel wezenlijk belang is. Niet per se omdat het een opstapje is naar meer, maar omdat ze er een plek vinden waar ze mogen zijn wie ze zijn.

Hoofdstuk 6   Wat is nodig om de waarde van laagdrempelige buurtprojecten te garanderen?

We hebben in hoofdstuk 3 gezien dat laagdrempelige buurtprojecten (meestal) niet ingezet kunnen worden als middel om informele sociale netwerken te versterken en/of sociale inclusie te bevorderen. In hoofdstuk 4 zijn we vervolgens ingegaan op de waarde van de buurtprojecten, niet als een middel maar als een doel op zich. Deze waarde zit in het aanwezig zijn van een plek om erbij te horen, waar mensen hun eigenheid kunnen behouden en niet hoeven te voldoen aan (onmogelijke) verwachtingen die in de samenleving wordt gevraagd.

Die waarde is er niet vanzelf, die moet wel gegarandeerd en geborgd worden. Zorg- en welzijnsorganisaties, sociale professionals en gemeenten hebben hierin een belangrijke rol. De aanbevelingen zijn dan ook vooral aan hen gericht. Om de waarden van de laagdrempelige buurtprojecten te borgen, nodigen wij hen uit deze aanbevelingen ter harte te nemen en leidend te laten zijn in de dagelijkse praktijk.

De aanbevelingen zijn allereerst gedaan aan de zorg- en welzijnsorganisaties. Centraal staat hoe zij zowel intern als extern factoren en randvoorwaarden kunnen creëren die bevorderend zijn in het opzetten en onderhouden van laagdrempelige buurtprojecten.

Vervolgens worden aanbevelingen gedaan in de vorm van praktische handvatten voor de sociale professional. Wat moet hij doen om waardevolle ontmoetingen te creëren? Aansluitend daarop zal weergegeven worden hoe de locaties als fysieke ruimte concreet kunnen bijdragen aan dit doel. Tot slot worden handvatten geboden aan het adres van gemeentelijke beleidsmedewerkers, met het oog op het faciliteren van collectieve plekken en initiatieven.

De concrete handvatten richting professionals, de fysieke locaties en gemeentelijke beleidsmakers zijn ontwikkeld gedurende het onderzoek in leer- en ontwikkelbijeenkomsten samen met sociale professionals van verschillende zorg- en

welzijnsorganisaties, beleidsmakers van betrokken regiogemeenten en docenten Social Work van Hogeschool Viaa.

6.1   Faciliterend organisatiebeleid

Dat de professional een spilfunctie heeft in de laagdrempelige buurtprojecten is duidelijk geworden. Gedurende het onderzoek is echter ook duidelijk worden dat deze rol niet altijd als vanzelfsprekend vervuld kon worden. In de meeste gevallen was het knelpunt onvoldoende tijd en geld. Professionals kunnen dat niet zelf arrangeren, maar zijn daarvoor afhankelijk van het beleid van de werkgever; de zorg- of welzijnsorganisatie. De mate waarin een professional in staat is bij te dragen aan het succes van de plek en van de ontmoeting die daar plaatsvindt of kan vinden, hangt af van het beleid van de organisatie. Dit kan onderverdeeld worden in twee beleidsterreinen: 1) beleid gericht op eigen missie en visie en hoe dit over is te dragen op werknemers, en 2) beleid met betrekking tot samenwerken met andere organisaties ter bevordering van gezamenlijke doelen.

Zorg- en welzijnsorganisatie dienen onderliggend aan het beleid een heldere en eenduidige visie te formuleren. Vanuit dit onderzoek bepleiten wij dan ook aan te sluiten bij het idee dat de samenleving plekken moet bieden voor kwetsbare mensen. Plekken die aansluiten bij de normen van mensen met een beperking, bij hun tempo en hun eigenheid. Dit heeft invloed op hoe organisaties vervolgens deze veilige plekken organiseren, faciliteren én hoe zij hun medewerkers hiertoe instrueren. Staan indicaties, begeleidingsplannen en participatie naar (betaald) werk voorop, of mag de plek op zichzelf een doel zijn en het welzijn van haar bezoekers bevorderen?

Richting organisaties in het publieke en maatschappelijke domein is het van belang dat de locatie contacten aangaat en onderhoudt met andere organisaties die op een of andere manier betrokken zijn bij de locatie. In het onderzoek is duidelijk geworden dat een multifunctioneel gebruik van de

locatie zorgt voor meer bekendheid en reuring, en hierdoor meer potentie voor het creëren van ontmoetingen tussen mensen met en zonder beperking. Hiervoor moet de locatie zich dus ook op organisatorisch niveau profileren.

Daarom is het van belang dat organisaties .....

- een eenduidige **visie hebben op het doel en de waarde van laagdrempelige buurtprojecten**. Vanuit deze visie moet beleid rondom dit soort plekken gemaakt worden.
- voldoende uren vrijmaken voor de professional** om bij te dragen aan het reilen en zeilen van de buurtplek. Zodat de plek simpelweg open kan zijn voor bezoekers, maar ook om daar present te zijn en aandacht en begeleiding te bieden. Deze uren moeten niet weggezet worden als individuele begeleidingsuren.
- vanuit de hierboven genoemde eenduidige visie **hun professionals meenemen en motiveren, maar bovenal scholen** om bij te dragen aan het mogelijk maken van het bestaan en de functie van laagdrempelige buurtprojecten. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden door het bieden van trainingen aan professionals, door het meenemen van hun personeel in advies en onderzoek en door teambuilding.
- samenwerken met organisaties die betrokken zijn of kunnen worden bij het laagdrempelige buurtproject ter bevordering van de promotie en aantrekkingskracht van de locaties.
- de dialoog aangaan met beleidsambtenaren van gemeenten** om te pleiten voor voldoende financiële mogelijkheden die het bestaan van de laagdrempelige buurtprojecten mogelijk maken. Hierbij is het van belang dat zij niet alleen kijken naar de individuele route en bijbehorende geldstromen van mensen met een indicatie, maar juist ook naar collectieve financieringsmogelijkheden voor plekken als laagdrempelige buurtprojecten.

6.2 Werkwijze en vaardigheden van de sociale professional

Een van de doelen van het onderzoek is het bieden van handvatten die gericht zijn op wat sociale professionals (kunnen) doen om ontmoeting en contact tussen de verschillende deelnemers en bezoekers (al dan niet uit de buurt) van de buurtprojecten te stimuleren, te faciliteren en waar nodig te ondersteunen.

Om in hun dagelijks werk te kunnen aansluiten bij de (meer)waarde van het onderzoek dienen professionals voor ogen te houden dat zij in hun werk bijdragen aan het bieden van veilige plekken die van betekenis zijn voor (kwetsbare) mensen die deze plekken bezoeken. Vooruitkomen op de participatieladder is niet het hoogste doen. In de bejegening van bezoekers met en zonder beperking dient ruimte voor de eigenheid te worden geboden door professionals.

Handvatten voor sociale professionals

In samenwerking met verschillende deskundigen zijn in ontwikkelbijeenvakkomsten de volgende handvatten geformuleerd. De vraag die hierbij centraal staat is wat het van **sociale professionals** vraagt om betekenisvolle ontmoetingen te faciliteren tussen mensen met een beperking en mensen zonder beperking.

De professional .....

- werkt met andere organisaties samen** in het belang van cliënt en buurt. Onder andere met gemeente en sociaal wijkteam.
- kan goed **netwerken en promoten**: 'buiten' naar 'binnen' halen.
- is **initiatiefrijk en proactief** op zoek naar verbindingen, naar win-winsituaties.
- is **gastvrij**, faciliteert een WARM WELKOM
- houdt het klein**, dit biedt nabijheid en veiligheid.
- is **betrouwbaar en present**
- kan **organiseren en leidinggeven**

- coacht** en helpt mensen om zelf een stap verder te zetten: Begeleidt bij herstel: gunt mensen te vallen en op te staan.
- biedt **vrijwilligers** advies, ondersteuning en waardering
- kent de behoefte en wens van de cliënt** met betrekking tot contact met vrijwilligers en buurtbewoners
- kan op niveau **communiceren**
- kan **individuele vragen aan collectieve voorzieningen verbinden**: heeft parate kennis en kennis van de sociale kaart
- verstrekt aan buurtbewoners en vrijwilligers (na overleg met cliënt) **info over doelgroep**, diagnose en/of beperking.
- werkt aan **draagvlak en een gezamenlijke gedeelde visie in de organisatie**, met betrekking tot contact tussen mensen met en zonder beperking: men ziet de **waarde** hiervan in.

6.3 De fysieke ruimte: de locatie

Het onderzoek laat het belang van ‘safe places’ zien. Een ruimte die voldoende veilig is voor mensen met een beperking om er te komen, maar ook open genoeg voor vrijwilligers en mensen uit de omgeving, om zo ontmoeting te laten plaatsvinden. Het onderzoek laat zien dat de waarde en de slagingskansen onder andere liggen in de fysieke ruimte van de plekken; welke mogelijkheden de locatie biedt en hoe de ruimte zich in toegankelijkheid en sfeer presenteert. Dit pleit voor zorgvuldige en doordachte keuzes in het opzetten en doorontwikkelen van (bestaande) buurtprojecten.

Promoten van de locatie

Op buurtniveau zijn relatief veel buurtbewoners onbekend met de buurtprojecten, blijkt uit afstudeeronderzoek van Social Work studenten dat gedaan is in de nabije omgeving van twee van de vier buurtprojecten (Krijgsman, Oudenampsen, Van der Sluis en Ziel, 2017). Het promoten van activiteiten kan helpen mensen te trekken. Eenmaal aanwezig op de plek ervaren de bezoekers een warm welkom en zien wat de plek te bieden heeft. Ook het bieden van een

concreet aanbod kan helpen om mensen enthousiast te maken. Bijvoorbeeld het verkopen van handgemaakte kinderkleding of van zelfverbouwde groenten of fruit. In de praktijk blijkt deze taak vooral bij de professionals te liggen. Als ‘gezicht’ van de plekken zijn zij in de meeste gevallen de personen die de mogelijkheden hebben hiertoe. Wel hebben zij de taak, zoals hiervoor beschreven, hier de betrokkenen actief bij te betrekken en eigenaarschap te delen.

Handvatten voor de locatie

Tijdens ontwikkelbijeenkomsten gedurende het onderzoek hebben verschillende deskundigen handvatten geformuleerd om een kansrijke locatie neer te zetten. De centrale vraag hierbij is: Waar moet **de locatie** (de fysieke ruimte) aan voldoen om betekenisvolle ontmoetingen tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten te ondersteunen?

De locatie .....

- kent een divers aanbod van **activiteiten**.
- is **bij voorkeur buiten**.
- heeft een duidelijk **ingang**.
- maakt buiten **zichtbaar wat er binnen gebeurt**.
- moet fysiek **veilig** zijn.
- voorziet in behoefte** van de buurt.
- heeft een (sprekende, herkenbare) **naam**.
- moet aan **PR** doen, moet zichzelf promoten.
- is **centraal gelegen** en goed met openbaar vervoer bereikbaar.
- kent reuring**, bijv. door een kinderboerderij, speeltuin, speel-o-theek.
- is voldoende open, maar **biedt ook beschutting** voor wie even géén contact wil hebben.
- Gebruikers/vrijwilligers/deelnemers voelen zich verantwoordelijk. Gevoelsmatig **eigenaarschap**

6.4 Gemeentelijke beleidsmakers

Gemeenten hebben een belangrijke rol in het bepalen en opstellen van de (politieke) agenda en beleid. Een visie op sociale inclusie is essentieel en bepaalt het beleid en bijbehorende geldstromen. Het innemen van een positie in het debat over sociale inclusie is dan ook nodig. De onderzoekers nodigen gemeenten uit aan te sluiten bij de positie die door de onderzoekers wordt ingenomen. Dit betekent dat zij buurtprojecten mogelijk maken die zich bewegen tussen *aanwezig zijn* in de samenleving en *echt meedoen* in de samenleving. Daarbij is het hoogste doel dus niet meer participeren, maar het algeheel welbevinden in de samenleving voor kwetsbare mensen.

Handvatten voor gemeentelijke beleidsmakers

Omdat de onderzochte laagdrempelige buurtprojecten vaak gefinancierd worden door gemeenten, en beleidsmakers veelal een rol spelen in de opzet en mogelijkheden van buurtontmoetingsplekken, is in het onderzoek 'Netwerkondersteuning in buurt en wijk' nauw samengewerkt met beleidsmakers van negen betrokken gemeenten uit de regio. Samen met hen en andere betrokkenen van deze ontmoetingsplekken is in ontwikkelbijeenkomsten gesproken over wat beleidsmedewerkers kunnen doen om buurtprojecten te faciliteren en hoe zij zich daarbij kunnen verhouden tot de betrokken zorg- en welzijnsorganisaties. Wat van belang is voor de praktijk met betrekking tot de rol van beleidsmakers en beleidsmedewerkers.

De vraag die centraal staat is: Wat kunnen **beleidsmakers** (van de gemeente) doen om collectieve plekken en initiatieven te faciliteren waar betekenisvolle ontmoetingen georganiseerd worden tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten?

Beleidsmakers .....

- onderhouden contacten met de praktijk en **komen daarvoor achter het bureau vandaan**, bezoeken de collectieve plekken: weten wat er speelt in de 'echte wereld'.
- kijken niet alleen naar de individuele route en bijbehorende geldstromen van individuen met een indicatie (via de Wmo, Wlz, participatiebudget etc.), maar bieden ook **financiële mogelijkheden voor collectieve plekken** zoals laagdrempelige buurtprojecten.
- gaan **niet op de stoel van de professional** zitten, gaan af op het plan van de professional met betrekking tot de cliënt.
- geven professionals de vrije hand en het vertrouwen** om te organiseren en faciliteren.
- hebben **feeling** met de doelgroep (kwetsbare burgers én professionals).
- zorgen voor een duidelijke **verdeling van verantwoordelijkheden** tussen gemeente, organisatie/professionals.
- durven **regels los te laten** ten behoeve van de burger.
- zijn **betrouwbaar**, o.a. door zichtbaar te zijn, door praktisch en snel te werken.
- hebben **realistische verwachtingen** en goed zicht op wat er mogelijk en haalbaar is.
- zijn **budget- en regelvriendelijk** voor professionals
- betrekken vanuit gemeentelijk niveau **de buurt** bij de laagdrempelige ontmoetingsplekken.
- onderhouden **verbindingen met andere (aangrenzende) gemeenten**.

Literatuur

- Avieli, H., Smeloy, Y. & Band-Winterstein, T. (2015). Departure scripts and life review of parents living with abusive adult children with mental disorder. *Journal of aging studies*, 34, 48-56. doi:10.1016/j.jaging.2015.04.004
- Basta, M., Stefanakis, Z., Panierakis, C., Michalas, N., Zografaki, A., Tsouglou, M. & Vgontzas, A. N. (2013). Deinstitutionalisation and family burden following the psychiatric reform. *European psychiatry*, 28(1), 1. doi.org/10.1016/S0924-9338(13)76268-0
- Bigby, C. H. (2012). Social inclusion and people with intellectual disability and challenging behaviour: a systematic review. *Journal of Intellectual & developmental disability*, 37(4), 360-374. doi: 10.3109/13668250.2012.721878
- Bigby, C. and Wiesel, I. (2011). Encounter as a dimension of social inclusion for people with intellectual disability: between and beyond community presence and community participation, *Journal of Intellectual Disability Research*, 36, pp. 259-263.
- Bos, G.F.B. (2016). *Antwoorden op Andersheid. Over ontmoetingen tussen mensen met en zonder verstandelijke beperking in omgekeerde integratiesettingen*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Bredewold, F. (2014). *Lof der Oppervlakkigheid. Contact tussen mensen met een verstandelijke en psychiatrische beperking en buurtbewoners*. Amsterdam: Van Gennep.
- Bredewold, F.H. & Slendebroek-Meints, J. (2013). *Geven en nemen? Over wederkerigheid en andere patronen van contact tussen mensen met en zonder beperking in de samenleving*. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken.
- Bredewold, F., Tonkens, E., Trappenburg, M. (2016). Urban encounters limited. The importance of built-in boundaries in contacts between people with intellectual or psychiatric disabilities and their neighbours. *Urban Studies*, 53(16), pp 3371-3387.
- Chan, S. W. (2011). Global perspective of burden of family caregivers for persons with schizophrenia. *Archives of psychiatric nursing*, 25(5), 339-349. doi:10.1016/j.apnu.2011.03.008.
- Devlieger, P., Renders, F.A., Froyen, H., & Wildiers, K. (Eds). *Blindness and the multi-sensoral city*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant.
- Fincher, R. and Iveson, K. (2008) *Planning and diversity in the city. Redistribution, recognition and encounter*. New York: Palgrave Macmillian.
- Goffman, E. (1961). *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. London: Penquin books.
- Gray, K. M., Piccinin, A., Keating, C. M., Taffe, J., Parmenter, T. R., Hofer, S. Einfeld, S. F. & Tonge, B.J. (2014). Outcomes in young adulthood: are we achieving community participation and inclusion? *Journal of intellectual disability research*, 58(8), 734 – 745. doi:10.1111/jir.12069.
- Hall, E. (2004). *Social geographies of learning disability: narratives of exclusion and inclusion*. 36,(3), pp. 298-306.

Hall, E. (2005). The entangled geographies of social exclusion/inclusion for people with learning disabilities, *Health and Place*, 11, pp. 107-115.

Jager-Vreugdenhil, M. (2012). *Nederland Participatieland. De ambitie van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de praktijk in buurten, mantelzorgrelaties en kerken*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Kal, D. (2001). *Kwartiermaken: werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.

Kal, D., Post, R. & Wilken, J.P. (red.) (2013). Kritische Dialoog Burgervriendschap. In: *Verder met kwartiermaken: naar de verwelkoming van verschil*. Amsterdam: Uitgeverij Tobi Vroegh.

Kampen, T., Verhoeven, I., Verplanke, L. (Red.) (2013). *De affectieve burger. Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid*. Amsterdam: Van Gennep.

Kittay, E.F. (1999). *Love's labor. Essays on woman, equality and dependency*. Psychology press.

Krijgsman, A., Oudenampsen, R., Van der Sluis, J., & Ziel, A. (2017). *De buurt in bloei?! Een afstudeeronderzoek naar aanleiding van project 'Netwerkondersteuning in buurt en wijk'*. Zwolle, Hogeschool Viaa.

Kwekkeboom, M. H. (2001). *Zo gewoon mogelijk. Een onderzoek naar draagvlak en draagkracht voor de vermaatschappelijking in de geestelijke gezondheidszorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kwekkeboom, M. H. (red.), Boer A. H., Van Campen, C. & Dorrestein A. (2006). *Een eigen huis...*. Den Haag: SCP-publicatie 2006.

Kwekkeboom, M. H. (2010). *De verantwoordelijkheid van de mensen zelf. De (her)verdeling van de taken rond zorg en ondersteuning tussen overheid en burgers en de betekenis daarvan voor de professionele hulpverlening*. Openbare les uitgesproken op 3 november 2010. Amsterdam: HVA publicaties.

Machielse, A. (2016). Afgezonderd of ingesloten. Over sociale kwetsbaarheid van ouderen. *Oratie ter aanvaarding van bijzonder hoogleraarschap empowerment kwetsbare ouderen*. Utrecht: Universiteit voor Humanistiek.

Milner, P. & Kelly, B. (2009). Community participation and inclusion: people with disabilities defining their place. *Disability & Society*, 24(1), pp. 47-62.

Mol, A. (2002). *De burger en het lichaam. Politiek theoretische verkenningen*. Socrateslezing, 2002.

Newman, J & Tonkens, E.H. (red.) (2011). *Participation, responsibility and choice. Summoning the active citizen in Western European states*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Nirje, B. (1969). *The Normalization Principle and its Human Management Implications*. In R B Kugel & W Wolfensberger (Eds.) *Changing Patterns in Residential Services for the Mentally Retarded* Chapter 7, pp. 179-195 Washington DC: President's Committee on Mental Retardation.

O, Briens. J. (1987). A guide to lifestyle planning. In B. Wilcox and T. Bellamy, cd. *A comprehensive guide to activities catalog*. Baltimore: Paul Brookes Publishing.

- Ootes, S. (2012). *Being in place. Citizenship in long-term mental healthcare*. Ede: GVO drukkers en vormgevers b.v.
- Overkamp, E. (2000). *Instellingen nemen de wijk. Een analyse van het beleid inzake de deconcentratie van instellingen voor mensen met een verstandelijke handicap en zijn empirische effecten*. Assen: Koninklijke Van Gorcum BV.
- Pols, J. (2006). Washing the citizen: washing, cleanliness and citizenship in mental health care. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 30(1). pp. 77-104.
- Reerink, A., The, A., Roelofsen, E. (2017). Van burger-cliënt naar perspectief van waardigheid. *NTZ*, nr 1.
- Renders, F.A. & Meininger, H.P. (2011). Afscheid van het burgerschapsparadigma? *NTZ* (3), 147-167.
- Tonkens, E.H. (1999). *Het zelfontplooiingsregime. De actualiteit van Dennendal en de jaren zestig*. Bert Bakker, Amsterdam.
- Van Genneep, A. (2012). Burgerschapsparadigma: een perspectief. *NTZ*, nr1, pp. 16-22.
- Waldenfels, B. (2004). Bodily experience between selfhood and otherness. *Phenomenology and the cognitive sciences*, 3, pp. 235-248.
- Waldenfels, B. (2011). In place of the other. *Continental philosophy review*, 44, pp. 151-164.
- Valentine, G. (2013). Living with difference: proximity and encounter in urban life. *Geographical association*. 98(1), pp. 4-9.
- Van Bochove, M., Tonkens, E., Verplanke, L. (2014). *Kunnen we dat (niet) aan vrijwilligers overlaten? Nieuwe verhoudingen tussen vrijwilligers en professionals in zorg en welzijn*. Den Haag: Platform 31.
- Van der Weele, S., Bredewold, F., Grootegoed, E., Tonkens, E., & Trappenburg, M. (2018). *De Kunst van ambachtelijke afstemming. Een onderzoek naar ervaringen van afhankelijkheid van mensen met een beperking en hun verwanten*. Utrecht: universiteit voor Humanistiek. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/03/01/de-kunst-van-de-ambachtelijke-afstemming>.
- Wiesel, I., Bigby, C. and Carling-Jenkins, R. (2013) Do you think I'm stupid?: Urban encounters between people with and without intellectual disability. *Urban Studies* 9, pp. 1-16.
- Wiesel, I. and Bigby, C. (2014) Being recognized and becoming known: encounters between people with and without intellectual disability in the public realm. *Environment and Planning* 46, pp. 1754-1769.

Bijlagen

Bijlage 1 Verantwoording gewijzigde vraagstelling

Oorspronkelijke vraagstelling

De centrale vraag van dit onderzoek is:

Wat hebben verschillende groepen mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking die in de buurt of wijk wonen nodig om een informeel sociaal netwerk op te bouwen of uit te breiden in hun buurt of wijk dat er aan bijdraagt dat ze naar vermogen kunnen deelnemen aan de samenleving?

Verantwoording wijzigingen

Het tussenrapport 'Gewoon gezellig' (Stouten-Hanekamp et al. 2017) sloot af met: "Het is aan te bevelen nader te kijken naar de functie van netwerkversterking op het niveau van buurt en wijk en in de vorm van ontmoetingsplekken. In het kader van deze eerste resultaten en de richting van vervolgonderzoek zou de hoofdvraag en de naam van het project opnieuw onder de loep moeten worden genomen."

We zijn daarom overgegaan tot het wijzigen van deze vraagstelling. En ook omdat in fase 2 van het onderzoek ook al bleek dat we geen onderscheid zouden gaan maken in groepen mensen met een beperking. We hebben meteen van de gelegenheid gebruikgemaakt om de vraagstelling ook op tekstueel niveau aan te passen, eenvoudiger en eenduidiger te maken. Omdat de oorspronkelijke vraagstelling wat omslachtig geformuleerd was en korter kon.

De deelvraag over de ontlasting van mantelzorgers is er uitgehaald omdat deze niet goed uit de verf bleek te komen. Het was ontzettend lastig om mantelzorgers te werven. We hebben dit geprobeerd en op twee buurtprojecten is dit gelukt, maar op twee andere buurtprojecten niet. Daarom hebben we deze deelvraag laten vallen.

Gewijzigde vraagstelling

- 1) *Wat kunnen we van laagdrempelige buurtprojecten verwachten, waar mensen met een verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek en mensen zonder een beperking elkaar ontmoeten?*
  - a. hoe ziet het contact eruit tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten, en hoe ontwikkelt dit contact zich door de tijd heen?
  - b. Wat kan men van dit contact verwachten c.q. de waarde van contact met mensen zonder een beperking voor mensen met een beperking?
  - c. Wat is de functie van laagdrempelige buurtprojecten met betrekking tot contact tussen mensen met en zonder beperking (aan de hand van concepten wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing)?
- 2) *Wat is ervoor nodig om door middel van deze buurtprojecten ontmoetingen te organiseren tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten?*
  - a. Wat vraagt het van sociale professionals om ontmoetingen te organiseren/faciliteren tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten door middel van laagdrempelige buurtprojecten?
  - b. Wat kunnen beleidsmakers doen om deze laagdrempelige buurtprojecten te faciliteren?
  - c. Waar moet de locatie (de fysieke ruimte) aan voldoen om ontmoetingen tussen mensen met een beperking en hun buurtgenoten te ondersteunen?

Bijlage 2 Methodische verantwoording

In deze bijlage vindt u de methodische verantwoording van fase 3 t/m 5 van dit onderzoek. Er staat beschreven hoe door middel van participerende observaties, interviews, leer- en ontwikkelbijeenvakkomsten is gezocht naar een antwoord op de twee onderzoeksvragen en bijbehorende deelvragen.

Vooraf is het goed om te vermelden dat het onderzoek een iteratief proces was. Fase 3, 4 en 5 grepen, naarmate het onderzoek vorderde, steeds meer op elkaar in. Vooral fase 5 (in eerste instantie was hier de doelstelling om het een-op-eencontact te volgen) groeide steeds meer toe naar fase 3 (het volgen van buurtprojecten en het – meer collectieve – contact dat daar plaatsvond). En fase 4 (ontwikkeling handvatten) sloot aan op fase 3 en 5.

Fase 3: Volgen van laagdrempelige buurtprojecten

Doel van fase 3 was het volgen van laagdrempelige buurtprojecten om inzicht te krijgen in de werkzaamheid van laagdrempelige buurtprojecten met betrekking tot contact tussen mensen met en zonder beperking. En specifiek inzicht in de werking van (vanuit individueel contact bekende) bevorderende factoren wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing. De opgedane inzichten werden terug gekoppeld in leerbijeenkomsten waar sociale professionals van de vier buurtprojecten voor werden uitgenodigd. Zodat zij in de gelegenheid werden gesteld om de buurtprojecten door te ontwikkelen.

Participerende observatie

De vier laagdrempelige buurtprojecten werden gevolgd door middel van 20 uur participerende observaties per plek in de eerste helft van 2016.

Tijdens de participerende observaties deed de onderzoeker (tot op zekere hoogte) mee met de activiteiten die werden gedaan. Er is sprake geweest van gefocuste observatie. Dat

wil zeggen, dat bepaalde onderwerpen en gedragingen extra aandacht hadden voor de onderzoekers. Dit vanwege kennis die reeds opgedaan is in onderzoek voorafgaand aan dit onderzoek (Bredewold et al, 2016), en gezien de beperkte uren die voor participerende observatie beschikbaar waren. Er is gewerkt aan de hand van een observatieschema, zie bijlage tussenrapport 'Gewoon gezellig'. De onderzoekers maakten notities tijdens de participerende observatie, die ze daarna uitwerkten in uitgebreide verslagen op de computer. Deze verslagen zijn meegenomen als data in de analyse in Atlas.ti.

Leerbijeenkomsten

De opgedane inzichten werden teruggekoppeld in leerbijeenkomsten waar sociale professionals van de vier buurtprojecten voor werden uitgenodigd, zodat zij in de gelegenheid werden gesteld om de buurtprojecten door te ontwikkelen.

Er vonden drie leerbijeenkomsten plaats waarvoor de sociale professionals van de vier buurtprojecten werden uitgenodigd. Elke bijeenkomst duurde ongeveer 2,5 uur en er waren gemiddeld bij elke bijeenkomst 4 sociale professionals aanwezig.

Leerbijeenkomst 1 vond plaats in juni 2016, en de onderzoekers (MS, AH) hebben hiervoor drie casussen voorbereid omtrent de drie concepten wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing. Op basis van de (tussentijdse) uitkomsten van de participerende observatie en de eerste interviewronde (fase 5) in de eerste helft van 2016.

Leerbijeenkomst 2 vond plaats in januari 2017 en bestond uit een presentatie van de resultaten van de participerende observatie en de eerste interviewronde (fase 5) in de eerste helft van 2016. Daarna vroegen de onderzoekers aan de professionals om:

- na te denken over de resultaten aan de hand van deze vragen: Welke resultaten herken je en spreken je aan? Hoe kun je dit verder ontwikkelen? Welke resultaten verbazen je? Welke resultaten vragen om aanpassingen van je werk? (Beantwoord de vragen eerst individueel, wissel daarna uit met je collega).
- te 'presenteren': Hoe kun je de resultaten gebruiken om zaken die goed gaan verder te ontwikkelen en wat minder goed gaat te verbeteren?
- mindmaps te maken vanuit wat goed gaat en wat beter kan (per plek).
- naar aanleiding van de mindmap na te denken: Hoe zou je hier mee verder kunnen gaan? Kun je aan aantal concrete acties opschrijven?

De opbrengsten van leerbijeenkomsten 1 en 2 zijn vastgelegd in verslagen. Relevante delen vanuit de verslagen van leerbijeenkomst 1 en 2, bijvoorbeeld nadere verklaringen van de resultaten uit de interviews, zijn meegenomen in de resultaathoofdstukken (3, 4 en 5) van tussenrapport 'Gewoon Gezellig'.

Leerbijeenkomst 3 vond plaats in november 2017. Na een presentatie van de nieuwe (voorlopige) uitkomsten verzamelden de onderzoekers de eerste input van sociale professionals voor een checklist (ten behoeve van fase 4): "Checklist: waar moet de plek aan voldoen om van waarde te zijn? (als een gezellige, voldoende open, maar ook veilige haven waar collectieve wederkerigheid volop bloeit, erkenning en gevoel van erbij horen voor mensen met een beperking, oefen/speelruimte, normaliserend)."

Opbrengst van leerbijeenkomst 3 is verwerkt in een eerste concept van de checklist ten behoeve van fase 4.

Fase 4: Handvatten voor praktijk, beleid en onderwijs

Ontwikkelbijeenkomsten

In fase 4 van het onderzoek stond de ontwikkeling van handvatten voor praktijk, beleid en onderwijs centraal. Het doel was om inzicht te krijgen in wat (toekomstige) sociale

professionals nodig hebben om gepaste ondersteuning te bieden aan mensen met een beperking en hun netwerk, met het oog op netwerkondersteunende plekken.

Daarnaast stond in deze fase centraal hoe gemeentelijk beleid kan bijdragen aan het bieden van passende vormen van netwerkondersteuning.

Om tot handvatten te komen vonden vier ontwikkelbijeenkomsten plaats. De genodigden waren beleidsmedewerkers van betrokken gemeenten, sociale professionals (anders dan de professionals van de vier plekken), cliënten (vertegenwoordigers) en docenten van de opleiding Social Work van Hogeschool Viaa.

Ontwikkelbijeenkomsten 1 en 2 gingen wat algemener over de uitkomsten van het onderzoek en wat men hier mee zou kunnen doen.

De opbrengsten van de eerste twee ontwikkelbijeenkomsten zijn vastgelegd in verslagen en zijn meegenomen bij het formuleren van conclusies en aanbevelingen (hoofdstuk 6) in tussenrapport 'Gewoon gezellig'.

Ontwikkelbijeenkomst 3 ging dieper in op de vraag wat de behoefte van cliënten zelf is: willen zij eigenlijk wel hun netwerk uitbreiden?

Tijdens ontwikkelbijeenkomst 4 werd de checklist (concept vanuit leerbijeenkomst 3) verder doorontwikkeld. Tijdens deze ontwikkelbijeenkomst haakten ook een paar sociale professionals van de onderzochte buurtprojecten aan.

Fase 5: Langere tijd volgen van contact tussen mensen met en zonder beperking

Fase 5 betrof het gedurende langere tijd volgen van contact tussen mensen met en zonder beperking dat ontstond c.q. plaatsvond op de vier laagdrempelige buurtprojecten.

Dataverzameling

Dataverzameling vond plaats middels drie interviewrondes. Ronde 1 vond plaats in het voorjaar van 2016, ronde 2 in het

voorjaar van 2017 en ronde 3 in het najaar van 2017. Interviewrondes 1 en 2 werden uitgevoerd door studenten die een interviewtraining kregen van de onderzoekers. Interviewronde 3 werd uitgevoerd door drie getrainde en ervaren onderzoekers.

Respondenten

Respondenten waren 1) mensen met een beperking, 2) mensen zonder een beperking en 3) sociale professionals die op de laagdrempelige buurtprojecten werkten.

Interviewgidsen

We hanteerden drie interviewgidsen, respectievelijk voor mensen met een beperking (zie bijlage 3), mensen zonder een beperking (zie bijlage 4) en sociale professionals (zie bijlage 5).

Interviewgids voor mensen met en zonder beperking

De interviewgidsen voor mensen met en zonder beperking leken sterk op elkaar. De interviewgidsen waren semigestructureerd, en bestonden uit drie onderdelen.

1. Allereerst werd gevraagd naar meer algemene ervaringen, taken en sociale contacten op de plek. Op deze manier werd inzicht verkregen in de betekenis die de plek heeft voor de respondent;
2. Ten tweede werd een serie vragen gesteld over een specifiek contact tussen iemand met en zonder een beperking op de plek. De concepten wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing werden op een eenvoudige wijze bevraagd, om inzicht te krijgen of en zo ja, hoe dit in het contact tot uiting komt. Daarnaast was er aandacht voor de betekenis van het contact en de rol van de professional op de plek en in het contact dat daar plaatsvond.
3. Ten derde werd gebruikgemaakt van het ecogram, ook wel de netwerkcirkel genoemd, om inzicht te krijgen in het sociale netwerk gedurende de twee jaar van het onderzoek. Er werd hierbij specifiek gekeken of mensen op de netwerkondersteunende plek een plek hebben in de netwerkcirkel en of dit gedurende de tijd verandert.

Op deze manier werd getracht de duurzaamheid van de contacten op de plekken in beeld te brengen.

Interviewgids sociale professionals

Ook werden elke interviewronde sociale professionals van de vier plekken geïnterviewd (van elke plek één professional). Met behulp van een semigestructureerde interviewgids werd hun perspectief over (de ontwikkeling van) het contact tussen mensen met en zonder een beperking bevraagd. Ook hierbij is aandacht geweest voor de concepten wederkerigheid, gezamenlijkheid en begrenzing.

Vastlegging interviews

De interviews werden opgenomen met een recorder en letterlijk uitgewerkt.

Data-analyse

De interviews die zijn gehouden met deelnemers (met en zonder beperking) en professionals op de onderzochte plekken, zijn geanalyseerd met behulp van het analyseprogramma Atlas.ti. Daarbij zijn ook de verslagen van de participerende observaties op dezelfde plekken meegenomen.

Analyse interviewronde 1

Door drie verschillende onderzoekers zijn de interviews en verslagen gecodeerd. Stappen waren als volgt:

- Er werd een concept-codeboom opgesteld;
- Aan de hand daarvan zijn door de drie onderzoekers elk een aantal (twee of drie) interviews geanalyseerd;
- Daarna is door twee onderzoekers nagegaan of aanpassing aan de codeboom wenselijk was. De concept-codeboom bleek voor te veel interpretatie vatbaar, waardoor elke onderzoeker een eigen set codes leek te gaan gebruiken in Atlas.ti. Ook bleken in de praktijk sommige codes meer gedetailleerd te kunnen worden uitgewerkt en andere juist minder gedetailleerd;

- Er is daarom een nieuwe versie van de codeboom opgesteld, met een consequente verdeling in niveaus (code, subcode, subsubcode, specificatie) met een beschrijving per code welk type tekstfragmenten hier wel en niet mee gelabeld konden worden;
- De eerder gecodeerde bestanden zijn gehecodeerd en de overige bestanden direct met de nieuwe set codes geanalyseerd. De gebruikte codeboom is opgenomen in de bijlage van het tussenrapport 'Gewoon gezellig';
- De codes zijn vervolgens op het niveau van subsubcodes geanalyseerd. Alle bijbehorende fragmenten werden gelezen en vergeleken;
- Fragmenten en citaten waarbij de interviewer suggestieve vragen stelden, zijn omwille van de betrouwbaarheid niet gecodeerd en dus niet gebruikt;
- De uitkomsten van deze analyse zijn eerst beschreven in een conceptanalyse, die is besproken in een werksessie tussen Viaa en onderzoekers van de Universiteit voor Humanistiek, die vooraf ook beschikking hadden over de ruwe en gecodeerde data. In deze werksessie zijn de uitkomsten kritisch besproken en verder bediscussieerd. Daarbij is gezocht naar logische verbanden en is een nadere ordening aangebracht in het materiaal.

Het resultaat van deze analyse staat beschreven in het tussenrapport 'Gewoon gezellig' (Stouten-Hanekamp, 2017).

Analyse interviewronde 2

Stappen van de analyse waren als volgt:

- Met de codeboom vanuit ronde 1 werd gecodeerd in Atlas.ti door een stagiaire van het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, waarbij drie onderzoekers (MS, AV en MJV) de codes hebben nagelopen van (bijna) elk interview.
- Drie onderzoekers (AV, HR en AH) gingen vervolgens aan de slag met een uitdraai van de groepjes (families)

codes + citaten. Elk citaat werd kort samengevat. Uitkomst van deze stap was een feitelijke beschrijving van de data.

- Vervolgens hebben deze onderzoekers meer interpreterende beschrijvingen geschreven.
- Daarna werden de beschrijvingen vergeleken met de uitkomsten van de participerende observatie en interviewronde 1 uit 2016. Verschillen en overeenkomsten werden vastgelegd in een document.
- Tussendoor vond in november 2017 een analytische sessie plaats met de onderzoekers van Viaa en de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht.
- Ten slotte werd de codeboom opnieuw aangescherpt.

Analyse interviewronde 3

- Twee onderzoekers (HR en MA) hebben met de vanuit ronde 2 aangescherpte codeboom de interviews in Atlas.ti gecodeerd;
- Twee andere onderzoekers (MS en AH) hebben alle interviews nog eens nagelopen;
- Vanuit uitdraai codes + citaten werd gekeken naar overeenkomsten en verschillen met de uitkomsten van ronde 1 en 2, en deze werden vastgelegd in een document;
- Een laatste analytische sessie vond plaats met onderzoekers van Viaa en de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht.

Ethiek en privacy

Respondenten ontvingen informatie over het onderzoek en tekenden een toestemmingsverklaring voorafgaand aan het interview. Onderzoekers beloofden om zorgvuldig om te gaan met de onderzoeksgegevens. Zij hebben dat vormgegeven door interviews te coderen en uitkomsten en citaten (ook vanuit de observatieverslagen) geanonimiseerd weer te geven.

Afbakening gebruikte theoretische begrippen

In dit rapport komen regelmatig begrippen voor die om uitleg vragen. Hier wordt van een aantal termen uitgelegd hoe er in de uitwerking van dit onderzoek mee omgegaan is.

‘Mensen met een beperking’, ‘mensen zonder beperking’, ‘vrijwilligers’, ‘buren’, ‘professionals’

In dit onderzoek wordt voortdurend onderscheid gemaakt tussen ‘mensen met een beperking’ en ‘mensen zonder een beperking’. Dat vraagt om een toelichting. Want wanneer noem je iemand ‘een persoon met beperking’? En wanneer ‘zonder beperking’? Mensen kunnen allerlei beperkingen hebben, van het dragen van een bril of het lopen achter een rollator tot een laag IQ of een borderlinestoornis. Wanneer noem je iemand ‘beperkt’ of ‘niet beperkt’? Dat is in de praktijk niet altijd duidelijk te onderscheiden. In het onderzoek is uitgegaan van situaties waarin cliënten van een aantal organisaties in een project in een buurt allerlei andere mensen tegenkomen. De cliënten zijn ‘mensen met een beperking’ genoemd en de andere mensen ‘mensen zonder een beperking’. Het kan in de praktijk best voorkomen dat mensen die geen cliënt van een organisatie zijn toch best een bepaalde beperking hebben. Wanneer moet die beperking benoemd worden, of wanneer is iemand gewoon een ‘buurman’ of een ‘bezoeker’? Ook zijn er principiële vragen te stellen over deze begrippen: moet je het wel hebben over een persoon met een beperking, of gaat het er meer om dat de omgeving niet goed weet hoe met deze persoon moet worden omgegaan? En is niet iedereen in een bepaalde mate beperkt?

Wij realiseren ons als onderzoekers dat er dergelijke bedenkingen kunnen zijn bij de termen die we gebruiken. En juist in ons onderzoek gaat het erom hoe mensen zo gelijkwaardig mogelijk met elkaar kunnen omgaan. Toch moeten we kiezen om ons onderzoek vorm te kunnen geven en om een duidelijke tekst te kunnen schrijven. We blijven daarbij zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke onderzoeksvraag. Die is samen met zorgorganisaties en beleidsmakers opgesteld vanuit de wens dat de cliënten van de zorgorganisaties meer in contact zouden kunnen komen met andere mensen, niet-clieënten, in een zo gewoon mogelijke context in buurt

of wijk. Als we het dus hebben over ‘iemand met een beperking’ bedoelen we de mensen die we in ons onderzoek tegenkomen in hun hoedanigheid als cliënt van een van de zorgorganisaties. Bepalend is dus of ze in het onderzoek zijn aangedragen door de organisaties als een van hun cliënten die deelneemt aan de onderzochte projecten.

‘Mensen zonder beperking’ zijn de andere mensen die ze tegenkomen in de onderzochte projecten. Daarbij kan onderscheid gemaakt worden tussen mensen die zich actief inzetten in deze projecten als vrijwilliger, en mensen die de plekken wel eens bezoeken maar daarbij niet een structurele taak op zich nemen voor langere tijd. De eersten noemen we ‘vrijwilliger’, de tweede ‘buren’. Daarbij kan direct opgemerkt worden dat vrijwilligers ook uit de buurt kunnen komen, maar voor de plek is het ‘t meest van belang dat ze zich als vrijwilliger aan het project verbonden hebben. Ook ‘buren’ is een vrij breed begrip, het hoeft niet alleen om directe buren te gaan, maar het kan ook gaan om wat verder weg wonende buurtbewoners. Overigens zal in de analyse blijken dat ook ‘mensen met een beperking’ zich kunnen gaan inzetten als ‘vrijwilliger’. We blijven hen in dit onderzoek dan in principe opvoeren als respondent ‘met een beperking’, maar zullen daarbij proberen ook recht te doen aan de andere rol die deze persoon op zich genomen heeft. Dit zal in de loop van het onderzoek steeds een onderwerp van uitleg en discussie blijven, omdat het er juist om gaat op welke manier de ‘mensen met een beperking’ aan gaan sluiten bij ‘mensen zonder een beperking’. De verschillende rollen en typering zullen juist door de ingezette projecten wel eens door elkaar kunnen gaan lopen.

Wanneer het in deze analyse gaat over ‘professionals’, betreft het de medewerkers van de betrokken zorgorganisaties die vanuit hun betaalde functie een concrete rol hebben in het betreffende project. Vaak zijn zij verantwoordelijk voor de projectleiding en het aansturen van de diverse deelnemers, zowel de mensen met een beperking als de betrokken vrijwilligers.

‘Netwerkondersteunende plek’, ‘plek’

Dit onderzoek wordt gehouden op vier concrete locaties. Deze locaties zijn uitgekozen omdat er projecten of activiteiten plaatsvinden waar mensen met en zonder een beperking elkaar tegenkomen. Het zijn geen willekeurige projecten of activiteiten, maar ze zijn uitgekozen omdat ze erop gericht zijn deze ontmoeting tot stand te brengen, en omdat ervan verwacht of gehoopt wordt dat de deelnemers met een beperking er de gelegenheid hebben hun sociale netwerk te vergroten. Het gaat in dit onderzoek bovendien om de vraag wat de rol is van een dergelijke fysieke locatie om die ontmoeting te bewerkstelligen. Als we naar deze locaties verwijzen in deze tekst, gebruiken we het woord ‘netwerkondersteunende plek’ of kortweg ‘plek’. Dan wordt concreet Wijkboerderij De Klooijenberg, Moestuin De Slinger, t Noaberhuus of De Ontmoeting bedoeld. We noemen de concrete plekken bewust niet bij naam, om de anonimiteit van de respondenten te garanderen; ze zouden te gemakkelijk herleidbaar kunnen zijn.

In de analyse wordt onderscheid gemaakt tussen ‘wijkgerichte’ en ‘zorggerichte’ plekken. Dit onderscheid zal verder in de analysehoofdstuk worden uitgewerkt.

Wederkerigheid, collectieve wederkerigheid, individuele wederkerigheid

Wederkerigheid gaat over de mate waarin mensen binnen een relatie aan elkaar geven en van elkaar ontvangen, en de mate waarin hier een bepaalde balans bestaat. Dat is niet noodzakelijk een gelijke mate van geven en ontvangen. Waar het om gaat is dat erkenning en waardering bestaat voor wat ieder geeft en ontvangt, ook als in het contact eenzijdig de nadruk ligt op wat de ene persoon geeft aan de ander (Bredewold et al, 2016). Wederkerig contact tussen mensen met en zonder beperking kan zowel licht als intensief zijn. Er zijn drie categorieën te onderscheiden, waarbij licht en begrensd contact beperkt blijft tot ‘groeten en praatjes maken’. In iets intensievere contacten zien we mensen ‘samen dingen doen’, ‘advies en steun geven’ en over en weer ‘diensten verlenen’. De derde categorie is een

intensief contact waarbij er vriendschap bestaat en men elkaar emotioneel en materieel tot steun is (Bredewold & Slendebroek-Meints, 2013).

Bij de uitwerking van het begrip ‘wederkerigheid’ naar interviewvragen en analytische codes werd dit verder uitgewerkt naar concrete patronen van geven en ontvangen. Zo is in de interviews en de analyses onderscheid gemaakt in wederkerigheid op twee niveaus: individuele wederkerigheid en collectieve wederkerigheid.

Individuele wederkerigheid, waarbij concreet aangegeven kan worden wat persoon A en B aan elkaar geven en van elkaar ontvangen, is hiervoor beschreven.

Bij collectieve wederkerigheid staan de plek en de groep meer centraal in het geven en ontvangen. Het onderdeel zijn van de plek maakt dat deelnemers kunnen geven en ontvangen, zonder dat dit geven of ontvangen betrekking heeft op specifiek individuen. Deze collectieve wederkerigheid vraagt dus minder sociale en emotionele vaardigheden, die wel nodig zijn in individuele relaties.

Dit onderscheid tussen ‘individuele wederkerigheid’ en ‘collectieve wederkerigheid’ bleek heel relevant te zijn in de analyse van de beleefde effectiviteit en de consequenties die het heeft voor het contact. In hoofdstuk 3 van het tussenrapport ‘Gewoon gezellig’ werd hier nader op ingezoomd.

Gezamenlijkheid

Gezamenlijkheid is het gegeven dat mensen ‘iets samen hebben’. Dat kan gaan om het delen van een gemeenschappelijke interesse of hobby, of ook om het delen van een vergelijkbare achtergrond. Dit is een belangrijke factor in de interactie tussen mensen met en zonder een beperking, omdat het contact op zich vaak als spannend wordt ervaren. Het zoeken naar een bepaalde gezamenlijkheid helpt om de interactie toch op gang te brengen. De nadruk ligt dan niet direct op de onderlinge relatie, maar op dat wat de mensen in de relatie met elkaar delen. Anders gezegd, het is gemakkelijker om het contact te bouwen op dat wat mensen met elkaar delen (de gezamenlijke interesse, activiteit of achtergrond) dan om het contact te baseren op wat hen juist van

elkaar onderscheidt (het gegeven dat de een beperkingen heeft en de ander niet). Gezamenlijkheid zorgt ervoor dat contact gemakkelijker ontstaat én voorbestaat (Van Asselt-Goverts et al., 2010; Bigby & Wiesel, 2011; Mogendorff et al., 2012; Wiesel, Bigby & Carling-Jenkins, 2013; Wiesel & Bigby, 2014; Bredewold et al, 2016). In hoofdstuk 4 van het tussenrapport 'Gewoon gezellig' werd verder uitgewerkt hoe de verschillende aspecten van gezamenlijkheid een rol kunnen spelen in het al dan niet aangaan en onderhouden van contact tussen mensen met en zonder beperking.

Begrenzing

Begrenzing heeft betrekking op de mate waarin er duidelijke afspraken zijn op de netwerkkondersteunende plek wat betreft de vorm, inhoud en frequentie van het contact dat er plaatsvindt. Dit biedt een bepaalde zekerheid die zowel voor mensen met als zonder beperking prettig is en veiligheid biedt. Veiligheid is een belangrijke voorwaarde voor mensen met een beperking om zich prettig te voelen op een plek en contacten aan te gaan (Ootes, 2013; Fincher & Iveson, 2008; Hall, 2004; 2005; Pinfold, 2000). Afbakening van wat er op een plek wel en niet gebeurt biedt als het ware een garantie aan mensen dat het contact niet te uitputtend zal zijn of op een ander manier grenzen kan overschrijden, want dat is een reëel risico (Bigby & Wiesel, 2011; Wiesel, Bigby & Carling-Jenkins, 2013; Wiesel & Bigby, 2014; Bredewold et al,

2016). Een dergelijke begrenzing en duidelijkheid is vaak voor de mensen met een beperking zelf ook prettig, als hun beperking meebrengt dat ze baat hebben bij duidelijkheid en structuur, of als hun sociale reflexiviteit beperkt is en ze moeilijk kunnen inschatten wat in het contact gepast is en wat niet (Lichterman, 2015; Bredewold et al, 2016). Duidelijkheid over sociale rollen (wat is ieders rol, welk gedrag past hierbij, wat kan ieder van elkaar verwachten) is over het algemeen belangrijk voor ieder mens, met of zonder beperking, maar des te meer in een tijd waarin de rollen verschuiven: de rolverdeling tussen professionals, vrijwilligers en cliënten verandert nu mensen met een beperking steeds minder in intramurale settingen verzorgd worden en steeds meer met vrijwilligers en buurtbewoners in aanraking komen op plekken in een gewone woonomgeving (Linders, Potting, Feringa & Jager-Vreugdenhil, 2016). Ieder zoekt daarin zijn nieuwe rol.

In de interviews en de analyses is gezocht naar wat de respondenten zeggen over begrenzing, maar ook naar de manier waarop deze begrenzing expliciet wordt gemaakt op de plekken. Bijvoorbeeld door bij activiteiten een tijd vast te stellen, en aan te geven welke afspraken zijn gemaakt over de verschillende activiteiten en taken. Hoofdstuk 5 van het tussenrapport 'Gewoon gezellig' maakte dit nader inzichtelijk.

Bijlage 3 Interviewgids mensen met beperking ronde 3

Voor interviewgids mensen met beperking ronde 1 en 2: zie tussenrapportage Netwerkondersteuning in buurt en wijk: Gewoon gezellig

Interviewgids fase 5 mensen met beperking – versie interviewronde 3

Over het contact met mensen zonder beperking in buurt en wijk

Netwerkondersteuning in buurt en wijk

Onderzoekers: Alie Velvis & Alke Haarsma

Oktober 2017

Materiaal

- Interviewgids + pennen
- Voicerecorder (zelf lenen bij de mediatheek!)
- Routebeschrijving/plattegrond/adres + contactgegevens respondent
- Vooraf code en datum invullen (heb je nodig in je introductie bij het interview):

Project netwerkondersteuning (kruis aan om welke het gaat)

- De Ontmoeting in Zwartsluis
- 't Noaberhuus in Dalfsen
- De Klooienberg in Zwolle
- Moestuin De Slinger in Steenwijk

Alleen bij het eerste interview met iemand:

- Toestemmingsverklaring onderzoek Netwerkondersteuning in buurt en wijk
- Korte vragenlijst → maar in ronde 3 door iedereen laten invullen!

Interviewtips

- Bedenk dat vragen concreet moeten zijn en over het dagelijks leven gaan.
- Open vragen kunnen lastig zijn, dan zijn voorbeelden en meerkeuzevragen helpend.
- Geef de respondent de ruimte om te denken, te spreken (eigen ervaringen te vertellen in eigen woorden) en gehoord te worden → Oprechte nieuwsgierigheid! (Ruimte geven, afwachten, is echt van belang bij mensen en vooral mensen met een verstandelijke beperking).

- Je inleven in de ander kan moeilijk of zelfs onmogelijk zijn. Ondervraag in dat geval de beleving van de respondent.
- Gebruik 'jij' in plaats van 'u', werk aan gelijkwaardigheid in het contact.
- Kernwoorden voor de interviewer: betrokken, luisterend, uitnodigend, oplettend, faciliterend, flexibel en responsief.
- Stel jouw vragen in eenvoudige taal en korte zinnen. Bedenk vooraf hoe je vragen stelt. Vermijd een lange inleiding op het onderzoek of op een vraag.
- Check of de respondent de vraag heeft begrepen. Twijfel je daaraan? Herhaal de vraag. Of stel de vraag met andere eenvoudige woorden.
- Maak het steeds concreet – om sociaal wenselijke antwoorden te vermijden. Dat doe je door doorvragen:
  - Kun je een voorbeeld geven?
  - Kun je meer over .... vertellen?
  - Wat bedoel je met ... ?

Voorbeeld doorvraag: “Je zegt dat je haar helpt met praktische zaken. Kun je daar een voorbeeld van geven?” OF: “Je zegt dat je samen met hem dingen onderneemt, wanneer hebben jullie voor het laatst iets samen gedaan? Kun je daar meer over vertellen?”

Wat te doen na het interview?

- Meteen na het interview: snel-samenvatting invullen met puntsgewijs: a) Interviewproces b) belangrijkste punten c) aandachtspunten voor volgend interview
- Interviewgids + snel-samenvatting aanleveren bij onderzoekers
- Opname van het interviews onder codenaam (indien mogelijk dubbel) opslaan, recorder leegmaken
- (foto van) netwerkcirkel geven/sturen aan onderzoekers
- Interview uitwerken en transcript aan onderzoekers sturen

Interviewer:

Code:

Datum:

Begintijd:

Eindtijd:

Stappenplan voor het interview

Stap 1: Je belt aan en komt binnen. Je stelt je zelf voor en bedankt dat je langs mag komen. De respondent kiest een plek om te zitten. Ondertussen maak je bijvoorbeeld een gezellig babbeltje, de respondent biedt jou eventueel een kopje koffie of thee aan. Als er een tv of radio aan staat dan kun je alvast bedenken dat je zo vriendelijk vraagt of die uit mag. Je eigen mobiele telefoon staat natuurlijk al op stil ;-).

Stap 2: Als jullie alle twee zitten, dan kun je spullen uit de tas halen en klaarleggen: interviewgids, pen, recorder en voor het eerste interview ook de korte vragenlijst en de toestemmingsverklaring. Je leidt het interview in. Je vertelt over het onderzoek en het doel van het interview:

Hartelijk dank (of in je eigen woorden: super fijn, of zo) dat ik bij je thuis mag komen voor een interview. Je stelt jezelf iets uitgebreider voor. Ik zal je eerst kort vertellen over de bedoeling van dit interview.

Dit is de eerste/tweede/derde keer dat we je interviewen. Weet je nog van de vorige keer, in het voorjaar? Dat was toen iemand anders. We doen dit meerdere keren omdat wel graag willen zien of er ook iets verandert in de contacten die je hebt met de mensen hier. Of de contacten blijven bestaan, of ze veranderen en dergelijke. Of het je echt helpt om hier te komen.

We willen graag meer weten over contacten die mensen hebben met andere mensen. Als we daar meer over weten kunnen we ook kijken hoe we het makkelijker kunnen maken voor mensen om contact te maken en te houden.

Stap 3: *We zouden je daarom graag nog één keer willen interviewen in het komende jaar. Aan de informatie die jij geeft hebben we heel veel. We kunnen veel leren van wat je ons vertelt! Er zijn geen goede of foute antwoorden. We zijn benieuwd naar je ervaring, en wat je wilt vertellen over jouw contact met mensen hier in de buurt.*

Stap 4: *Heb je nog vragen of zijn er misschien nog dingen onduidelijk?*

Stap 5: Korte vragenlijst en toestemmingsverklaring invullen - als alles duidelijk is:

Uitleg: Als je de toestemmingsverklaring invult dan betekent dat dat je het goed vindt dat we wat je ons vertelt voor ons onderzoek gebruiken. We beloven dat we jouw antwoorden alleen voor het

onderzoek gebruiken. Dat doen we zonder je naam erbij te zetten. Als je bij een volgend interview toch niet meer mee wilt doen dan kun je altijd stoppen. Je hoeft ook niet te vertellen waarom dat is.

Stap 6: *Laten we dan nu het interview starten. Het interview duurt ongeveer 30-40 minuten. Dus dan is het interview klaar om (geschatte eindtijd). Is dat goed?*

(zo ja - dan vraag je:) *Mag ik het opnamebandje aandoen?
Officiële toestemming op tape: Mag ik dit gesprek opnemen?*

Niet vergeten inspreken: Dit is interview nummer ....

Ijsbreker (max 5 min): vertel iets over jezelf, vraag naar iets wat je opvalt. Houd het luchtig.

Stap 7: Samen bepalen hoe je praat over mensen met een beperking:

Bijv: In het onderzoek gaat het over contact tussen mensen met een beperking en mensen zonder een beperking. Maar we praten over jou. Vind je het wel goed dat wij je zo noemen? Of wil je liever dat we je anders noemen, en dat wij bijvoorbeeld praten over mensen met een rugzakje/met een indicatie, of iets anders? Jij mag het zeggen.

Deel 1: Betekenis van het project voor iemand / contact op het project / rol van de plek

Vraag 1:

- a. Op welke dagen kom je hier?
- b. Waarom kom je hier?

Eventueel helpen: Om contact met iemand anders, om bij een groep te zijn, om bezig te zijn, om iets te leren, omdat het moet van....

- c. Hoe bevalt het hier?
  - o Wat vind je leuk/fijn aan [naam project]?
    - eventueel doorvragen op 'ervaring erbij te horen' en 'waardering/erkenning krijgen'

- d. Voel je je ook welkom op [naam project]?
  - o Waarom? Wat geeft je dat gevoel?

- e. Wat vind je van deze locatie (van het gebouw/de indeling van het gebouw/de inrichting hier)?
  - o Hoe zou je de sfeer hier beschrijven?
  - o Wat vind je van de toegankelijkheid?
  - o Vind je het op deze plek makkelijk om met anderen zonder beperking om te gaan? Wat maakt het makkelijk/minder makkelijk?

- f. Wat doe je hier precies?
  - o Doe je dat ook samen met mensen zonder beperking?
  - o Zo ja: Wat vind je ervan om samen te werken met mensen zonder beperking?
  - o Doorvragen op invloed van dat samenwerken op contact met mensen zonder beperking.

- g. Wat vind je ervan dat je op deze plek in contact komt met mensen zonder beperking uit de buurt?
  - o Wat vind je ervan om contact te hebben met mensen zonder beperking?
  - o Wat vind je fijn?
  - o Wat vind je minder fijn?
  - o Wat doe jij voor hen?
  - o Wat doen zij voor jou?

- h. Deze plek is ervoor bedoeld zodat je meer mensen leert kennen. Heb je daar eigenlijk wel behoefte aan?

- i. Als iemand jou vraagt wat je hier bent, wat zeg je dan?: Ik ben hier.....:
  - o Vrijwilliger, deelnemer, cliënt of iets anders
  - o Wat vind je ervan dat jij een bijdrage levert aan (naam project) in deze buurt?

- j. Voel je je gelijk aan die mensen zonder beperking?
  - o Heb je het gevoel dat je moet luisteren naar mensen zonder beperking?
  - o Heb je ook het idee dat jullie even belangrijk zijn?

- k. Praat je buiten [naam project] ook wel met mensen zonder beperking/uit de buurt die je nog niet zo goed kent?
- Zo ja: hoe doe je dat? Heb je dit geleerd op de plek?
  - Zo nee: waarom niet?
- l. Wat vind je minder leuk/prettig aan [naam project]?
Word je hier ook wel eens boos of verdrietig?
- Waardoor komt dat dan?
  - Wat gebeurt er dan?
  - Wat doe je dan?

En dan natuurlijk veel doorvragen: hoe dan? Kun je een voorbeeld noemen? Wat betekent dit voor jou?

Deel 2: Contact met mensen zonder beperking op het project

Geef aan wie de respondent de vorige keer aandroeg als contact zonder beperking (vrijwilliger/buren) op het project.

Vraag 2: De vorige keer vertelde je over je contact met [naam]. Heb je daar nog steeds contact mee?

Zo ja: ga naar de topiclijst (*sla reden en geschiedenis over*)

Zo nee: vraag 3

Vraag 3: Wie werken hier allemaal nog meer?

Met wie werk je het liefst/vaakst?

Is deze persoon iemand uit de buurt of werkt hij bij [naam project/instelling]

- *Zorg ervoor dat je de topiclijst gebruikt voor vrijwilligers zonder beperking (dus niet voor andere cliënten met beperking of voor de professionals)*
- *Geen contact: sla topiclijst over en ga verder*

Topics	Vragen	Aan de orde geweest
Reden, geschiedenis en duur contact	Hoe kennen jullie elkaar? Hoelang?	
Frequentie en soort contact	Hoe vaak hebben jullie contact? Wanneer/op welke momenten? Hoe vaak hebben jullie contact via telefoon? Hoe vaak hebben jullie contact via mail, sms, facebook of whatsapp?	
Initiatief	Wie zorgt ervoor dat er contact is tussen jullie, doe jij dat of doet ... dat? Of allebei?	
Wederkerigheid/ begrenzing	<p>Als jullie bij elkaar zijn, wat doen jullie dan?</p> <p>Doen jullie dat samen?</p> <p>Wie doet wat?</p> <p>Hebben jullie daar ook afspraken over gemaakt?</p> <p>Helpt [naam] jou wel eens ergens mee?</p> <p style="text-align: center;"><i>Helemaal niet – Soms – Vaak</i></p> <p>Wat doet [naam] dan?</p> <p><i>Doorvragen op: praktisch, emotionele steun (hulp bij verdriet/boosheid), advies en/of info geven, van elkaar leren</i></p> <p>Wat vind je ervan dat [naam] dat voor je doet?</p> <p>Schaalvraag: Help jij [naam] wel eens ergens mee?</p> <p style="text-align: center;"><i>Helemaal niet – Soms - Vaak</i></p> <p>Waarmee dan?</p> <p><i>Idem: doorvragen</i></p> <p>Waar ben jij goed in?</p> <p>Heb je het idee dat jullie ongeveer evenveel voor elkaar doen?</p> <p>Voel je je gelijk aan [naam]?</p>	

<p>Schaalvragen (graag omcirkelen wat van toepassing is):</p> <p>Krijg je ook advies en praktische hulp van (naam)? Helemaal niet – Heel weinig - een beetje - zowel het een als het ander – veel - heel veel</p> <p>Hoe vertrouwd voel je je bij (naam)? Vind je het prettig om met (naam) te zijn? Helemaal niet – niet – een beetje - weet ik niet – veel - heel veel</p> <p>Hoe fijn vind je het contact met (naam)? Helemaal niet fijn – niet fijn – een beetje – weet ik niet – veel - heel veel</p> <p>Vinden jullie dezelfde dingen leuk om te doen? Helemaal niet waar – niet waar– soms waar - waar - helemaal waar</p>		
Gezamenlijkheid	<p>Waarom ga je vaak met [naam] om?</p> <p><i>Doorvragen op: Wat hebben ze gezamenlijk: gedeelde interesse/hobby; doel; levenservaring, anders. Wat betekent dit voor het contact.</i></p>	
Betekenis contact Positief / wederkerigheid (geven/ontvangen affectief)	<p>Wat vind je het allerleukste aan het contact met [naam]? Waarom?</p> <p>Laat je hem dat ook weleens weten?</p> <p>Merk je wel eens dat [naam] het leuk vindt om bij je te zijn? Hoe merk je dat dan?</p>	
Negatief	<p>Wat vind je minder leuk aan het contact met [naam]? Zeg je dat dan ook? Wat vind je bijv. niet fijn?</p>	
Begrenzing Eventueel ook voortbouwen op 'betekenis negatief'	<p>Hebben jullie het er wel eens over hoe vaak je elkaar wilt zien, en waar?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Doorvragen: gebeurt dit dan ook? <p>Zien jullie elkaar ook buiten [naam project]?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zo ja: afspraken over hoe vaak/waar? 	

	<p>- Zo nee: zou je dat wel willen?</p> <p>Is .... wel eens over jouw grens gegaan?</p> <p>Heb je het idee dat jij iets deed wat .... écht niet leuk vond?</p>	
<p>Rol van beperking/begrenzing met betrekking tot kennis over beperking/mogelijkheid tot laten zien bepaalde delen van identiteit (spelen met sociale rollen)</p>	<p>Merk je verschil in wat jullie kunnen? Hoe merk je dat? Wat vind je daarvan?</p> <p>Wat vind je handig dat [naam] over je weet om je goed te snappen? Mogen anderen op de plek dat dan ook van over je weten?</p> <p>Wat mag [naam] niet over je weten? Mogen anderen op de plek dat ook niet weten?</p> <p>Wil je dat [naam] weet wat voor een beperking je hebt? Mogen anderen die hier komen het ook weten?</p> <p><i>Overal doorvragen: waarom wel/niet</i></p>	

Bij geen contacten:

Stel dat mensen helemaal geen contact hebben, vraag hier dan op door, maar ga niet al te ver en te diep. Vragen: hoe komt dat, zijn er mensen zonder beperking met wie je geen contact wilt? (Waarom niet)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Deel 3: Betekenis van de contacten met mensen in het algemeen

Vraag 4:

We hebben het gehad over je contact met (naam/namen persoon ZB).

Nu wil ik je vragen om te kijken naar de netwerkcirkel die we de vorige keer hebben ingevuld. Dan stel ik je wat vragen.

De namen in de cirkel bij langs: is dat contact er nog, klopt de plek in de cirkel?

Zijn er nog meer mensen met wie je contact hebt?

Bijvoorbeeld: familie, partner, buren, vrienden, collega's, mensen die je wel eens op straat spreekt, mensen uit het buurtproject of van een vereniging of kerk.

Samen netwerkcirkel invullen:

We hebben nu een lijst met namen met wie je contact hebt.

Dan zou ik graag met jou deze cirkel invullen.

(pak de netwerkcirkel en leg hem tussen jou en de respondent in)

Neem je tijd om langzaam en duidelijk uit te leggen wat de bedoeling is. Laat merken dat jij weet wat er moet gebeuren en neem je respondent bij de hand.

Je staat zelf in het midden van de cirkel en je bepaalt zelf hoe dicht de andere persoon bij je staat. In de cirkel staat: familie, vrienden/kennissen en maatschappelijke diensten.

Dus in het midden van de cirkel de mensen die heel veel voor je betekenen. Vrienden zijn mensen bij wie je thuis komt en die bij jou thuis komen. Ze weten wat je doet in je leven en waar je mee bezig bent. Kennissen zijn mensen die je wel kent, maar bij wie je niet over de vloer komt. De andere groep zijn de begeleiders en andere mensen die je helpen.

Kun je de namen in de cirkel schrijven?

Je mag dit papier zelf bewaren. En dan maak ik er een foto van.

Tot slot: Is er nog iets over dit onderwerp wat je zou willen vertellen?

Samenvatting

Geef samen een korte samenvatting van het gesprek. Voor mensen met een verstandelijke beperking is het misschien fijn dat je dit kort en bondig op papier zet – in steekwoorden of in korte zinnen. Dat geeft de respondent een handvat om over het interview met andere mensen over het interview te praten (mochten ze daar de behoefte aan te hebben). Let op: niet iedereen kan lezen. Wel kan het netwerk voorlezen wat er op papier staat en helpt dit om het gesprek te houden. Natuurlijk alleen bij de wens van de respondent.

Uitleiding

Bedankt voor je verhaal, fijn dat je dit wilde vertellen! Hoe vond je het gaan? Over een paar maanden – ongeveer in september/oktober dit jaar – wil ik graag weer bij je langskomen om nog een keer een interview te houden hierover. Dit gaan we daarna nog twee keer doen. Ik bel je een paar weken daarvoor om een afspraak te maken, oké? De netwerkcirkel mag je houden als je dat wilt, **ik maak even een foto er van.**

Zou je het fijn vinden als ik je vanavond of morgen nog even bel om te horen of we niks vergeten zijn?

Snel-samenvatting (na het interview invullen door interviewer)

<i>Code:</i>
<i>Datum:</i>

Observatie en hoogtepunten

Interviewproces:

.....

.....

Belangrijkste punten:

.....

.....

Aandachtspunt(en) voor volgend interview met deze persoon

.....

.....

Aandachtspunt(en) voor een volgend interview (aanscherpen vragen, volgorde e.d.)

.....

.....

.....

Bijlage 4 Interviewgids mensen zonder beperking ronde 3

Voor interviewgids mensen zonder beperking ronde 1 en 2: zie tussenrapportage Netwerkondersteuning in buurt en wijk: 'Gewoon gezellig'

Interviewgids fase 5 voor mensen zonder beperking

Over hun contact met mensen met beperking in buurt en wijk

Netwerkondersteuning in buurt en wijk

Onderzoekers: Alke Haarsma-Wisselink & Alie Velvis

Oktober 2017

Materiaal

- Interviewgids + pennen
- Voicerecorder (zelf lenen bij de mediatheek!)
- Routebeschrijving/plattegrond/adres + contactgegevens respondent
- Vooraf invullen (heb je nodig in je introductie bij het interview):

Project netwerkondersteuning (kruis aan om welke het gaat)

- De Ontmoeting in Zwartsluis
- 't Noaberhuus in Dalfsen
- De Klooienberg in Zwolle
- Moestuin De Slinger in Steenwijk

Alleen bij het eerste interview met iemand:

- Toestemmingsverklaring onderzoek Netwerkondersteuning in buurt en wijk
- Korte vragenlijst

Interviewtips

- Geef de respondent de ruimte om te denken, te spreken (eigen ervaringen te vertellen in eigen woorden) en gehoord te worden → Oprechte nieuwsgierigheid! (Ruimte geven, afwachten).
- Kernwoorden voor de interviewer: betrokken, luisterend, uitnodigend, oplettend, faciliterend, flexibel en responsief.
- Stel jouw vragen in eenvoudige taal en korte zinnen. Bedenk vooraf hoe jouw vragen eruit komen te zien. Vermijd een lange inleiding op het onderzoek of op een vraag.
- Check altijd of de respondent jouw vraag heeft begrepen. Twijfel je daaraan? Herhaal de vraag. Of stel de vraag met andere eenvoudige woorden.
- Maak het steeds concreet – om sociaal wenselijke antwoorden te vermijden. Dat doe je door doorvragen:
  - Kun je een voorbeeld geven?
  - Kun je meer over .... vertellen?
  - Wat bedoel je met ... ?

Voorbeeld doorvraag: “Je zegt dat je haar helpt met praktische zaken. Kun je daar een voorbeeld van geven?” OF: “Je zegt dat je samen met hem dingen onderneemt, wanneer hebben jullie voor het laatst iets samen gedaan? Kun je daar meer over vertellen?”

Wat te doen na het interview?

- Meteen na het interview: snel-samenvatting invullen met puntsgewijs: a) interviewproces b) belangrijkste punten c) aandachtspunten voor volgend interview
- Interviewgids + snel-samenvatting aanleveren bij onderzoekers
- Opname van het interviews onder codenaam (indien mogelijk dubbel) opslaan, recorder leegmaken
- (foto van) netwerkcirkel geven/sturen aan onderzoekers
- Interview uitwerken en transcript aan onderzoekers sturen

Stappenplan voor het interview

Stap 1: Je belt aan en komt binnen. Je stelt je zelf voor en bedankt dat je langs mag komen. De respondent kiest een plek om te zitten. Ondertussen maak je bijvoorbeeld een gezellig babbeltje, de respondent biedt jou eventueel een kopje koffie of thee aan. Als er een tv of radio aanstaat dan kun je alvast bedenken dat je zo vriendelijk vraagt of die uit mag. Je eigen mobiele telefoon staat natuurlijk al op stil ;-).

Stap 2: Als jullie alle twee zitten, dan kun je spullen uit de tas halen en klaarleggen: interviewgids, pen, recorder en voor het eerste interview ook de korte vragenlijst en de toestemmingsverklaring. Je leidt het interview in. Je vertelt het doel van het interview:

Hartelijk dank (of in je eigen woorden: super fijn, of zo) dat ik bij je thuis mag komen voor een interview. Je stelt jezelf iets uitgebreider voor. Ik zal je eerst kort vertellen over de bedoeling van dit interview.

We willen graag meer weten over contacten die mensen hebben met andere mensen. We, daarmee bedoel ik de onderzoekers van de hogeschool in Zwolle. Als we daar meer over weten kunnen we ook kijken hoe we het makkelijker kunnen maken voor mensen om contact te maken en te houden. Ik ben vooral benieuwd naar het contact met mensen die je bij (naam project) hebt leren kennen.

Dit is de eerste/tweede/derde keer dat we je interviewen. We doen dit meerdere keren omdat we graag willen zien of er ook iets verandert in de contacten die je hebt met de mensen hier. Of de contacten blijven bestaan, of ze veranderen en dergelijke.

Bonusmateriaal: Voor als mensen nog meer willen weten

Het doel van dit interview is het netwerk van mensen met een verstandelijke of psychiatrische beperking, met mensen in hun buurt in beeld te krijgen. Weet je wat ik bedoel met netwerk? Er wordt steeds meer verwacht van mensen met een hulpvraag dat zij een beroep doen op hun eigen netwerk. We zien echter veel dat deze kwetsbare groep vaak een klein netwerk heeft. Vaak is er geen contact met burens, of is het contact juist moeizaam omdat zij elkaar bijvoorbeeld niet begrijpen. Terwijl van die burens juist veel verwacht wordt als het gaat om informele zorg. Buurtprojecten, zoals (naam project) waar je aan meedoet, hopen dat er door hun project meer en goed contact plaatsvindt tussen burens met en zonder beperking. Je bent als buurtbewoner actief in (naam project) en je ontmoet daar andere buurtbewoners. Met dit onderzoek willen we te weten komen of dit project helpt in het contact met andere mensen.

We zijn benieuwd: leidt het contact in zo'n buurtproject ook tot contact buiten het buurtproject? Wordt het sociale netwerk van mensen met een beperking vergroot? Hoe ziet het contact eruit en wat betekent het voor mensen? Door de tijd heen willen we in beeld krijgen hoe deze contacten zich ontwikkelen en of ze ook blijven bestaan. Daarom zijn we heel benieuwd hoe jouw contact met mensen die je hier leert kennen eruit ziet en hoe dat contact zich de komende twee jaar ontwikkelt.

Stap 3: We zouden je daarom graag nog 1 keer willen interviewen in het komende jaar (zo rond maart/april 2018). Aan de informatie die je geeft hebben we heel veel. We kunnen veel leren van wat je ons vertelt! Er zijn geen goede of foute antwoorden. We zijn benieuwd naar jouw ervaring, en wat je wilt vertellen over jouw contact met mensen hier in de buurt.

Stap 4: Heb je nog vragen of zijn er misschien nog dingen onduidelijk?

Stap 5: Korte vragenlijst en toestemmingsverklaring invullen, als alles duidelijk is:

Uitleg: Als je de toestemmingsverklaring invult, dan betekent dat dat je het goed vindt dat we wat je ons vertelt voor ons onderzoek gebruiken. We beloven dat we vertrouwelijk omgaan met de dingen die je ons vertelt. We gebruiken dat alleen voor het onderzoek. Dat doen we zonder jouw naam erbij te zetten. Als je bij een volgend interview toch niet meer mee wilt doen dan kun je altijd stoppen. Je hoeft ook niet te vertellen waarom dat is.

De korte vragenlijst: Ik stel eerst een paar korte vragen over je zelf. Ook die komen niet met jouw naam erbij terug in het onderzoek.

Stap 6: Laten we dan nu het interview starten. Het interview duurt ongeveer 30-40 minuten. Dus dan is het interview klaar om (geschatte eindtijd). Is dat goed?

(zo ja - dan vraag je:) Mag ik het opnamebandje aandoen?

Interviewer:

Code:

Datum:

Begintijd:

Eindtijd:

Niet vergeten inspreken: Dit is interview nummer ....

IJsbreker (max 5 min): Hoe ben je hier bij [naam project] voor het eerst gekomen?

- *Wie/wat bracht je in contact?*
- *Kende je [naam project] al?*

→ Als dit al eerder is gevraagd dan beter om het vorige interview een beetje erbij te halen en iets te vragen naar aanleiding van het vorige interview.

Stap 7: Samen bepalen hoe je praat over mensen met een beperking:

Bijv: In het onderzoek gaat het over contact tussen mensen met een beperking en mensen zonder een beperking. Maar het kan natuurlijk zijn dat je liever niet praat over mensen met een beperking, maar dat je dit liever anders noemt. Vind je het wel goed dat wij je zo noemen? Of wil je liever dat we hen anders noemen, en dat wij bijvoorbeeld praten over mensen met een rugzakje/met een indicatie, of iets anders? Jij mag het zeggen.

Deel 1: Betekenis van het project voor iemand/contact op het project

Vraag 1: Wat betekent het voor jou om bij [naam project] te komen?

- m. Hoe vaak kom je hier op dit moment?
- n. Waarom kom je hier?
  - Vraag hier door naar de motieven (leuk, lonend, juist, anders)
- o. Hoe bevalt het hier?
  - Wat vind je leuk/fijn aan [naam project]?

- eventueel doorvragen op ‘ervaring erbij te horen’ en ‘waardering/erkenning krijgen’
- p. Voel je je ook welkom op [naam project]?
  - Wat maakt dat je je (niet) welkom voelt?
  - Was dit ook zo vanaf het begin?
- q. Wat vind je van deze locatie (van het gebouw/de indeling van het gebouw/de inrichting hier)?
  - Hoe zou je de sfeer hier beschrijven?
  - Wat vind je van de toegankelijkheid?
  - Vind je het op deze plek makkelijk om met mensen met een beperking om te gaan? Wat maakt het makkelijk/minder makkelijk?
- r. Wat doe je hier precies?
  - Doe je dat ook samen met mensen met een beperking?
  - Zo ja: Wat vind je ervan om samen te werken met mensen met beperking?
  - Doorvragen op invloed van dat samenwerken op contact met mensen met beperking.
- s. Wat vind je ervan dat je op deze plek in contact komt met mensen met beperking uit de buurt?
  - Wat vind je ervan om contact te hebben met mensen met beperking?
  - Wat vind je fijn?
  - Wat vind je minder fijn?
  - Wat doe je voor hen?
  - Wat doen zij voor jou?
- t. Als iemand je vraagt wat je hier bent, wat zeg je dan?: Ik ben hier...:
  - Vrijwilliger, deelnemer, begeleider of iets anders

- u. Wat is jouw positie/welke rol heb je ten opzichte van de mensen met beperking?
  - o Hoe zie je de verhouding tussen wat jij inbrengt en wat de mensen met een beperking inbrengen? Is dat ongeveer hetzelfde, of niet? Wat betekent dit voor hoe jij de ander ziet: is dat gelijkwaardig of toch meer afhankelijk?
- v. Weet je wat hier van je verwacht wordt?
  - o Wat de professionals verwachten
  - o Wat de cliënten/mensen met beperking verwachten
- w. Wat is minder leuk/prettig aan [naam project]?
  - o Waardoor komt dat dan?
  - o Wat gebeurt er dan?
  - o Wat doe je dan?

En dan natuurlijk veel doorvragen: hoe dan? Kun je een voorbeeld noemen? Wat betekent dit voor jou?

Deel 2: Contact met mensen met beperking op het project: een-op-een

Vraag 2: De vorige keer vertelde je over jouw contact met [naam]. Heb je daar nog steeds contact mee?

Zo ja: ga naar de topiclijst (*sla Reden en geschiedenis over*)

Zo nee: vraag 3

Vraag 3: Heb je met nog meer mensen met beperking contact?

Geen contact: Zijn er ook mensen met beperking met wie je echt geen contact aangaat? – zo ja, waarom niet?

Wat als....

Stel dat mensen helemaal geen contact hebben, vraag hier dan op door, maar ga niet al te ver en te diep.

Topics	Vragen die je kunt stellen	Aan de orde geweest
Reden, geschiedenis en duur contact	Waar ken je .... van? Hoelang ken je .... al?	
Frequentie en soort contact	Hoe vaak hebben jullie contact? Wanneer/op welke momenten? Hoe vaak hebben jullie contact via telefoon? Hoe vaak hebben jullie contact via mail, sms, facebook of whatsapp?	
Initiatief	Wie zorgt ervoor dat er contact is tussen jullie, doe jij dat of doet ... dat? Of allebei?	
Wederkerigheid	Als jullie bij elkaar zijn, wat doen jullie dan? Doen jullie dat samen? Wie doe dan wat? Hebben jullie daar ook afspraken over gemaakt? - <i>Helpt [naam] jou wel eens ergens mee?</i> Wat doet [naam] dan? Wat vind je ervan dat [naam] dat voor jou doet?	

	<p>- <i>Help jij [naam] ook wel eens ergens mee?</i></p> <p>Wat doe je dan?</p> <p><i>Doorvragen op: praktisch, emotionele steun (bijv. verdriet/boosheid), advies en/of info geven, van elkaar leren e.d. Doorvragen op betekenis</i></p> <p>Heb je het idee dat je ongeveer evenveel voor elkaar doet?</p> <p>Voel je je ook gelijk aan [naam]?</p>	
<p>Schaalvragen (graag omcirkelen wat van toepassing is):</p> <p>Krijg je ook advies en praktische hulp van (naam)?</p> <p>Helemaal niet – Heel weinig - een beetje - zowel het een als het ander – veel - heel veel</p> <p>Hoe vertrouwd voel je je bij (naam)? Vind je het prettig om met (naam) te zijn?</p> <p>Helemaal niet – niet – een beetje - weet ik niet – veel - heel veel</p> <p>Hoe fijn vind je het contact met (naam)?</p> <p>Helemaal niet fijn – niet fijn – een beetje – weet ik niet – veel - heel veel</p>		

<p>Vinden jullie dezelfde dingen leuk om te doen?</p> <p>Helemaal niet waar – niet waar– soms waar - waar - helemaal waar</p>		
Gezamenlijkheid	<p>Waarom ga je vaak met [naam] om?</p> <p><i>Doorvragen op: Wat hebben ze gezamenlijk: gedeelde interesse/hobby; doel; levenservaring, anders. Wat betekent dit voor het contact.</i></p>	
<p>Betekenis contact</p> <p>Positief/ wederkerigheid (affectief)</p>	<p>Wat vind je het allerleukste aan het contact met [naam]? Waarom?</p> <p>Laat je dat ook wel eens aan hem/haar weten?</p> <p>Merk je wel eens dat [naam] het leuk vindt om bij je te zijn?</p> <p>Hoe merk je dat dan?</p>	
Negatief	<p>Wat vind je minder fijn aan het contact met [naam]?</p> <p>Zeg je dat dan ook?</p>	
<p>Begrenzing</p> <p>Eventueel ook voortbouwen op 'betekenis negatief'</p>	<p>Hebben jullie het er wel eens over hoe vaak je elkaar wilt zien, en waar?</p> <p>- <i>Doorvragen: gebeurt dit dan ook?</i></p>	

	<p>Zien jullie elkaar ook buiten [naam project]?</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Zo ja: afspraken over hoe vaak/waar?</i> - <i>Zo nee: zou je dat wel willen?</i> <p>Is .... wel eens over jouw grens gegaan?</p> <p>Heb je het idee dat je iets deed wat .... écht niet leuk vond?</p>	
<p>Wederkerigheid</p> <p>Wat betekent geven?</p>	<p>Wat betekende dat voor jou dat je iets voor ... doet?</p> <p>Wat waardeer je in hem/haar?</p> <p>Laat je dat ook aan ..... merken?</p>	
<p>Initiatief</p>	<p>Wie zorgt ervoor dat er contact is?</p>	
<p>Rol van beperking in contact</p>	<p>Merk je iets van ... beperking bij het contact?</p> <p>Hoe merk je dat dan?</p> <p>Wat vind je daarvan?</p> <p>Weet je welke beperking [naam] precies heeft?</p> <p>Wil je dit weten?</p> <p>Wat wil je wel graag weten over de beperking van [naam]?</p> <p>Waarom?</p> <p>Krijg je deze informatie ook? Van wie?</p>	

	<p>Wat wil je niet weten?</p> <p>Waarom niet?</p> <p>Wil je hetzelfde ook weten van de andere mensen met beperking bij [naam project]?</p>	
--	--	--

Deel 3: Betekenis van de contacten met mensen in het algemeen

Vraag 3:

Samen netwerkcirkel invullen:

Dan zou ik graag met jou deze netwerkcirkel invullen.

(pak de netwerkcirkel en leg hem tussen jou en de respondent in)

Ik wil je vragen met wie je allemaal contact hebt, kun je hun namen in de cirkel schrijven?

Je staat zelf in het midden van de cirkel en jij bepaalt zelf hoe dicht de andere persoon bij jou staat. Het maakt niet uit wie erin komen te staan of hoeveel mensen erin staan. Mensen met wie jij contact hebt kunnen zijn: Familie, partner, buren, vrienden, collega's, mensen die je wel eens op straat spreekt, mensen uit het buurtproject of van een vereniging of kerk.

Je mag dit papier zelf bewaren. En dan maak ik er een foto van.

Tot slot: Is er nog iets over dit onderwerp wat je zou willen vertellen?

.....

.....

.....

Samenvatting

Geef samen een korte samenvatting van het gesprek.

Uitleiding

Bedankt voor je verhaal, fijn dat je dit wilde vertellen! Hoe vond je het gaan?

Over een paar maanden – ongeveer in september/oktober dit jaar wil ik graag weer bij je langskomen om nog een keer een interview te houden hierover. Dit gaan we daarna nog twee keer doen. Ik bel je een paar weken daarvoor om een afspraak te maken, oké?

De netwerkcirkel mag je houden als je dat wilt, ***ik maak even een foto er van.***

Snel-samenvatting (na het interview invullen door interviewer)

<i>Code:</i>
<i>Datum:</i>

Observatie en hoogtepunten

Interviewproces:

.....

.....

Belangrijkste punten:

.....

.....

Aandachtspunt(en) voor volgend interview met deze persoon

.....

.....

Aandachtspunt(en) voor een volgend interview (aanscherpen vragen, volgorde e.d.)

.....

Bijlage 5 Interviewgids sociale professionals ronde 3

Voor interviewgids sociale professionals ronde 1 en 2: zie tussenrapportage Netwerkkondersteuning in buurt en wijk: 'Gewoon gezellig'

Interviewgids fase 5 voor professionals

Over het aangaan, onderhouden en de ontwikkeling van het contact van mensen met een beperking met mensen zonder een beperking in buurt en wijk

Onderzoek Netwerkkondersteuning in buurt en wijk

Onderzoekers: Alie Velvis, Herma Regterschot en Alke Haarsma

November 2017

Materiaal

- Interviewgids + pennen
- Voicerecorder (zelf lenen bij de mediatheek!)
- Routebeschrijving/plattegrond/adres + contactgegevens respondent
- Vooraf invullen (heb je nodig in je introductie bij het interview):

Project netwerkkondersteuning (kruis aan om welke het gaat)

- De Ontmoeting in Zwartsluis
- 't Noaberhuus in Dalfsen
- De Klooienberg in Zwolle
- Moestuin De Slinger in Steenwijk

Alleen bij het eerste interview met iemand:

- Toestemmingsverklaring onderzoek Netwerkkondersteuning in buurt en wijk
- Korte vragenlijst (hoeft niet als de prof bij de leerbijeenkomst was → alleen moet je dan wel goed code aanvullen/bijwerken op de korte vragenlijst van de leerbijeenkomst)

Interviewtips

- Geef de respondent de ruimte om te denken, te spreken (eigen ervaringen te vertellen in eigen woorden) en gehoord te worden → Oprechte nieuwsgierigheid! (Ruimte geven, afwachten)
- Maak het steeds concreet – om sociaal wenselijke antwoorden te vermijden. Dat doe je door doorvragen:
  - a. Kun je een voorbeeld geven?
  - b. Kun je meer over .... vertellen?
  - c. Wat bedoel je met ... ?

Wat te doen na het interview?

- Meteen na het interview: snel-samenvatting invullen met puntsgewijs: a) interviewproces b) belangrijkste punten c) aandachtspunten voor volgend interview
- Interviewgids + snel-samenvatting in de map archiveren
- Opname van het interviews onder codenaam (indien mogelijk dubbel) opslaan, recorder leegmaken en opname aan de student-assistent sturen om uit te werken

Interviewer:

Code:

Datum:

Begintijd:

Eindtijd:

Stappen interview

Stap 1: Het doel van dit interview is het contact van mensen met een verstandelijke beperking en/of psychiatrische achtergrond, met mensen zonder beperking in hun buurt in beeld te krijgen. Ik ben benieuwd hoe je hier tegen aankijkt als professional bij [project].

We zijn benieuwd: leidt het contact in zo'n buurtproject ook tot contact buiten het buurtproject? Wordt het sociale netwerk van mensen met een beperking vergroot? Hoe ziet het contact eruit en wat betekent het voor mensen?

Sinds anderhalf jaar kijken we hoe deze contacten ontstaan, zich ontwikkelen en of ze ook blijven bestaan. We zijn nu bezig met de derde interviewronde en volgend jaar maart/april vindt de vierde en laatste interviewronde plaats.

Stap 2: We zouden je daarom na vandaag nog één keer willen interviewen in het voorjaar van 2018. We interviewen ook mensen met een beperking, mensen zonder een beperking, en de familieleden/mantelzorgers van mensen met een beperking.

Stap 3: Nagaan in hoeverre de professionals kunnen spreken over het contact tussen mensen met/zonder beperking op hun project → kunnen ze ook voorbeelden geven, of moeten ze op overstijgend niveau spreken (dus zonder al te concreet te worden)?

Stap 4: Heb je nog vragen of zijn er misschien nog dingen onduidelijk?

Stap 5: Eventueel (in het geval van eerste interview) de toestemmingsverklaring invullen – als alles duidelijk is.

Stap 6: Laten we dan nu het interview starten. Het interview duurt ongeveer 30-40 minuten. Dus dan is het interview klaar om (geschatte eindtijd). Is dat goed?

(zo ja - dan vraag je:) Mag ik het opnamebandje aandoen?

Inspreken: Dit is interview nummer ....

Start interview

Startvraag:

Kun je mij iets vertellen over jouw ervaring met netwerkondersteuning van mensen met een beperking?

- Wat is jouw werkwijze met betrekking tot netwerkondersteuning van mensen met een beperking?
- Wat heb je als professional nodig om aan netwerkondersteuning te doen? (randvoorwaarden?)

Totstandkoming en doorontwikkeling contact tussen mensen met/zonder beperking op het buurtproject

Vraag 1: Wat zijn jouw ervaringen met het tot stand komen van contact tussen mensen met/zonder beperking via dit project?

(dus over het aangaan van contact)

Vraag 2: Wat is jouw beeld van het contact tussen mensen met/zonder beperking?

- Hoe vaak zien zij elkaar?
- Op welke plek treffen zij elkaar?
- Wat is de aard van het contact? (Hoe diepgaand is het contact?)

Vraag 3: Wat zijn jouw ervaringen met het onderhouden van contact tussen mensen met/zonder beperking die elkaar hebben leren kennen op het project?

(dus over voortbestaan, duurzaamheid van contact)

- x. Kun je vertellen wat je zoal ziet met betrekking tot de ontwikkeling van dit contact?
- y. Wat zijn jouw verwachtingen met betrekking tot het contact, zal het zich ontwikkelen van aandacht, hulp naar zorg?

Vraag 4: Wat zijn bevorderende/werkzame factoren met betrekking tot dit contact vanuit jouw ervaring? Kun je een voorbeeld noemen?

Vraag 5: En wat zijn belemmerende factoren?

Kun je een voorbeeld noemen?

Vraag 6: In het algemeen: wat is de behoefte van de mensen met beperking aan contact met mensen zonder beperking?

z. Is die behoefte er?

aa. Wordt er ook naar gevraagd? Zo ja: hoe. Zo nee: waarom niet.

bb. Wat levert het mensen zonder beperking op?

Wederkerigheid

Vraag 7: Wat zie je met betrekking tot het over en weer geven en ontvangen tussen mensen met/zonder beperking op het project?

Vraag 8: Wat brengt het mensen met beperking om specifiek contact te hebben met mensen zonder beperking op het project?

- Wat is de meerwaarde ten opzichte van contacten van mensen met beperking onderling?
  - Wat doet het met ze?
  - En het contact met andere mensen uit de buurt die langskomen?

Kernwoorden om op door te vragen: evenwicht/gelijkwaardigheid in contact, leren van elkaar, elkaar waarderen, beiden een bijdrage leveren

Gezamenlijkheid

Vraag 9: Wat doen mensen met en zonder een beperking samen op het project? Op welke manieren en op welke momenten komen zij met elkaar in contact?

- cc. Zie je raakvlakken in interesse of hobby van mensen met en zonder beperking?
- Zo ja, kun je een voorbeeld noemen en vertellen hoe dit tot uiting komt?
  - En welk effect heeft dit op het contact?

Begrenzing

Vraag 10: Op welke manier wordt ervoor gezorgd dat (naam project) een veilige plek is voor contact tussen mensen met en zonder beperking?

Rol van de fysieke ruimte/gebouw/locatie

Vraag 11: Welke rol speelt dit gebouw (de locatie van het project) in het contact tussen mensen met en zonder beperking?

dd. Hoe zit het met de toegankelijkheid van de locatie?

ee. Wat zijn bevorderende/belemmerende factoren in de locatie/het gebouw voor het contact tussen mensen met en zonder beperking?

Rol van de beperking in contact

Vraag 12: Speelt de beperking nog een rol in het contact tussen mensen met/zonder beperking? Zo ja, hoe?

Vergelijking met het contact met mensen met beperking onderling

Vraag 13: Als je het contact tussen mensen met/zonder beperking vergelijkt met het contact tussen mensen met een beperking onderling, wat valt je dan op?

Tot slot: Dit waren mijn vragen. Is er nog iets over dit onderwerp wat je zou willen vertellen?

Samenvatting

Geef samen een korte samenvatting van het gesprek.

Uitleiding

Bedankt voor je verhaal, fijn dat je dit wilde vertellen! Hoe vond je ons gesprek?

Info over de volgende/laatste interviewronde:

De volgende interviewronde zal ongeveer in maart/april 2018 vallen. Mogen we je dan ook weer benaderen voor een laatste interview?

Snel-samenvatting (na het interview invullen door interviewer)

<i>Code:</i>
<i>Datum:</i>

Observatie en hoogtepunten

Interviewproces:

.....

.....

Belangrijkste punten:

.....

.....

Aandachtspunt(en) voor volgend interview:

.....

.....

Bijlage 6   Codebomen interviewronde 2 en 3

Codeboom gebruikt voor ronde 1

<https://www.viaa.nl/content/uploads/Codeboom-netwerkondersteuning-interviewronde-1.pdf>

Codeboom gebruikt voor ronde 2

<https://www.viaa.nl/content/uploads/Codeboom-netwerkondersteuning-interviewronde-2.pdf>

Codeboom gebruikt voor ronde 3

<https://www.viaa.nl/content/uploads/Codeboom-netwerkondersteuning-interviewronde-3.pdf>

Bijlage 7 Observatieschema participerende observatie april/mei 2018

Algemene aandachtspunten participerende observatie

- Insteek: minder collectieve overkoepelende observatie, maar juist meer met individuen meelopen om mooie beschrijvingen op te kunnen noemen van met wie ze contact maken, hoe vaak, waarover en wat ze zoal uitwisselen.
- Beschrijvingen van hoe mensen zich in de ruimte begeven. Bij wie ze gaan zitten tijdens koffiedrinken en bij wie niet. Aan wie ze hulp vragen etc.
- Beschrijven aantallen aanwezigen: hoeveel vrijwilligers er zijn, hoeveel cliënten, hoeveel begeleiders. Hoeveel burens komen langs etc.
- De ontwikkeling in het contact over de tijd heen: de laatste observaties hieromtrent + korte vragen stellen tijdens PO om contact over de jaren heen in beeld te brengen
- Duurzaamheid van contact ZB-MB/inzoomen op de langdurige(r) contacten die er zijn
  - o Wat is daarvoor nodig?
  - o Wat zijn belemmeringen?
  - o Wat zijn de effecten hiervan?
- In dit kader ook aandacht voor de mensen (ZB) die langdurig vrijwilligerswerk verrichten op deze plekken: op elke plek zijn deze mensen wel te vinden
- Daar waar aanwezig: aandacht voor mensen met een zwaardere verstandelijke beperking: hoe zij de plek ervaren.

Specifieke aandachtspunten participerende observatie per plek

Omwille van de privacy zijn deze specifieke aandachtspunten niet opgenomen in deze bijlage. In overleg zijn deze (geanonimiseerd) op te vragen bij de onderzoekers.

Verschillende soorten verslaglegging

Omschrijving van de twee verschillende soorten verslaglegging bij participerende observatie.

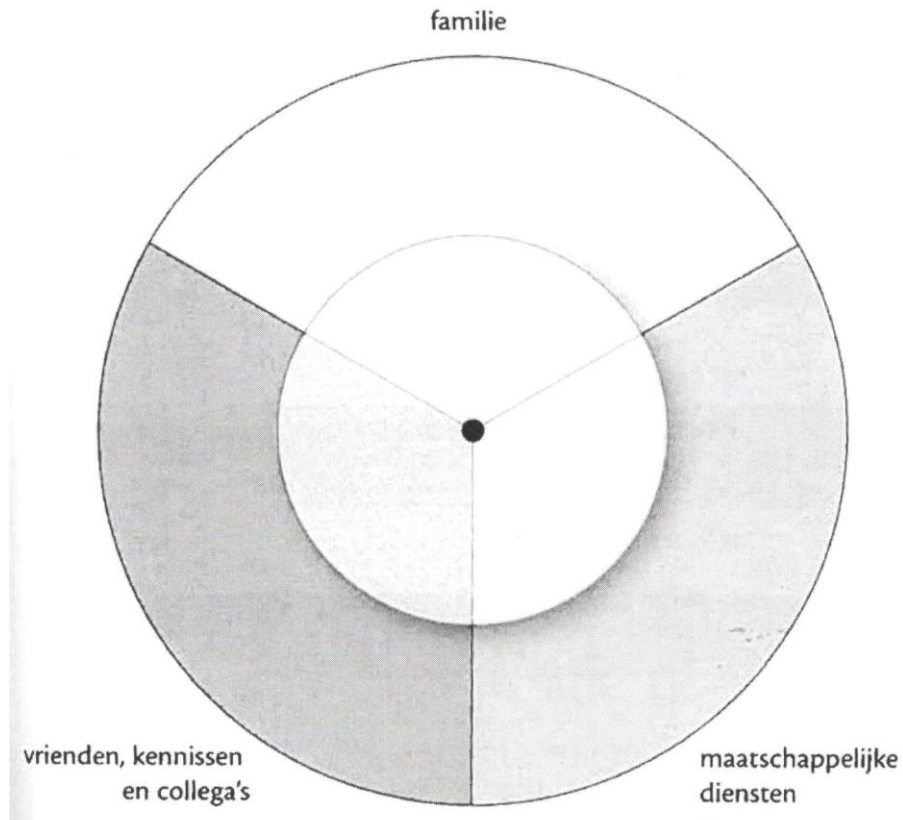
1. Compact verslag
Doel: Concreet opschrijven wat je ziet, hoort, ruikt etc.
Hoe: tijdens of direct (binnen 5 minuten) erna opschrijven
2. Uitgebreid verslag
Doel: het compacte verslag uitwerken naar een lopend geheel
Hoe: Binnen een aantal dagen het compacte verslag uitwerken naar een uitgebreide, lopende tekst

Hoe gedraagt de onderzoeker zich tijdens participerende observatie

Deze dingen ook goed afstemmen met alle aanwezigen op locatie!

Je gaat participierend observeren. Dat betekent dat je jezelf op een natuurlijke manier beweegt door de ruimte(s), je doet mee met activiteiten (bijv. koken, eten, koffiedrinken, dieren verzorgen, wandelen, fietsen etc.) maar hierbij heb jij een heel opmerkzaam oog en oor. Je doel is het observeren, dat doe je door aanwezig te zijn, mee te doen, maar vooral veel te schrijven. Het is heel belangrijk om een plek te regelen waar jij jezelf kunt terugtrekken om (mocht je tijdens een gesprek niet mee hebben kunnen schrijven) DIRECT (binnen 5 minuten) na dat gesprek zoveel mogelijk hiervan op te schrijven. Houd je notitieboekje (compacte verslag) altijd bij de hand om in steekwoorden zoveel mogelijk letterlijke bewoordingen en concrete beschrijvingen vast te leggen.

ECOGRAM

Uitleg verschillende sectoren:

- **Familie:** partner, kinderen, ouders van weerszijden, broers, zussen, schoonfamilie en ook de ex-partner als daar nog contact mee is.
- **Vrienden, kennissen en collega's:** vrienden, burens, personen van vroeger, van school, van een leer- of werkplaats of van het werk, mensen uit de vrijetijdssfeer en mensen uit de geloofsgemeenschap.
- **Maatschappelijk diensten:** huisarts, AMW, thuiszorg, politie, psychiater, advocaat.

ISBN 978-90-75545-86-9

Het maatschappelijke debat rondom sociale inclusie is momenteel volop in beweging. Het adagium van de participatiesamenleving, waarin ieder zoveel mogelijk op eigen kracht en met hulp van familie, vrienden en burens meedraait in- en bijdraagt aan de samenleving, heeft zijn invloed op de dagelijkse werkelijkheid van mensen met een beperking, de sociale professionals en het gemeentelijk bestuur. Hoe vertaalt zich dit naar de praktijk en wat is ervoor nodig om daadwerkelijk te bevorderen dat mensen met een beperking mee kunnen doen in de samenleving?

Dit rapport vertelt u over de resultaten van een langdurig onderzoek naar vier laagdrempelige buurtprojecten in de regio van Zwolle. Plekken waar mensen met een verstandelijke beperking en/of psychiatrische problematiek in contact komen met hun burens. Wat dragen deze plekken bij aan participatie en sociale inclusie van deze kwetsbare mensen, volgens henzelf, hun burens en sociale professionals? Wat moeten sociale professionals in huis hebben om een laagdrempelig buurtproject te runnen? Wat is er nodig vanuit bestuurlijk en gemeentelijk beleid om hier op aan te sluiten?

Dit onderzoek pleit voor veilige en alternatieve plekken die ruimte geven aan kwetsbaarheden. Voor zogenaamde 'kwetsbare gemeenschappen' die aansluiten bij de leefwereld van de mensen om wie het gaat.

Dit rapport kan het best samen worden gelezen met het tussenrapport van het onderzoek: Netwerkondersteuning in buurt en wijk: Gewoon gezellig. (Stouten-Hanekamp, Jager-Vreugdenhil, Bredewold & Velvis, 2017).

